

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ВТОРА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

34. заседание

Четвъртъкъ, 26 декемврий 1940 г.

(Открито въ 16 ч. 25 м.)

Председателствуватъ подпредседателъ Николай Захариевъ Секретари: Александър Загоровъ и Ангелъ Вълчевъ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Съобщения:	Стр.		Стр.
Отпуски	861	2) за сключване заемъ въ размѣръ на 100.000.000 л. при Българската народна банка, отъ Главната дирекция на държавнитъ и на гарантиранитъ отъ държавата дългове (Първо и второ четене) 883,	885
Предложения	861	3) за откупуване акции отъ Българското паракходно дружество (Първо четене — разискване) .	885
Законопроекти	861, 883	Говорили: И. В. Петровъ	885, 892
По дневния редъ:		М-ръ И. Горановъ	885
Законопроекти: 1) за бюджета на държавата за 1941 бюджетна година (Първо четене — продължение разискванията)	861	С. Никифоровъ	887
Говорили: П. Марковъ	861	Е. Екимовъ	889
С. Никифоровъ	870	Д. Деяновъ	890
С. Ганевъ	876	Дневенъ редъ за следващото заседание	893

Председателствувашъ Николай Захариевъ: (Звъни) Присъствуватъ нужното число народни представители. Откривамъ заседанието.

(Отсъствуватъ следнитъ г-да народни представители: Александър Карапетровъ, Ангелъ Вълчевъ, Андро Лулчевъ, Атанасъ Ганчевъ, Атанасъ Каншевъ, Георги Михайловъ, Георги Кендеровъ, Георги Тодоровъ, Димитър Арнаудовъ, Димитър Илиевъ, Димитър Киревъ, Еню Клянтевъ, д-ръ Иванъ Вазовъ, Киро Арнаудовъ, Крумъ Митакъвъ, Недѣлчо Куюмджиевъ, Николай Султановъ, Руси Мариновъ, Стефанъ Багриловъ, Стефанъ Радионовъ, Тотю Маровъ, Тотю Новаковъ, Христо Таукчиевъ)

Имамъ да направя следнитъ съобщения.

Председателството е разрешило отпущъ на следнитъ г-да народни представители:

Светославъ Павловъ — 1 день;
Деню Чолаковъ — 2 дена;
Христо Таукчиевъ — 2 дена;
Рашко Атанасовъ — 2 дена;
Крумъ Митакъвъ — 2 дена;
Димитър Киревъ — 2 дена;
Д-ръ Иванъ Вазовъ — 4 дни, и
Симеонъ Андреевъ — 10 дни.

Постъпили сж:

Отъ Министерството на финанситъ — предложение за разрешаване износа на нѣкои стоки.

Отъ сжщото министерство — предложение за продължаване срока за обитване джибилнитъ екстракти, вложени въ номинални антрепозити въ градоветъ Габрово, Търново и Стара-Загора и въ реаленъ антрепозитъ на българскитъ публични влагалища въ гр. София.

Отъ сжщото министерство — предложение за одобрение решенията на прометарната комисия, взети въ заседанието й на 13 декемврий 1940 г., протоколъ № 13.

Отъ Министерството на войната — законопроектъ за разпространяване въ страната конската раса „Нониусъ“ и за учредяване военни дена за доотглеждане млади кончета отъ расата „Нониусъ“ и други раси.

Тия предложения и законопроектъ ще се раздадатъ на г-да народнитъ представители.

Минаваме на точка първа отъ дневния редъ:

Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1941 бюджетна година — продължение разискванията.

Думата има народниятъ представителъ г-нь Петъръ Марковъ.

Петъръ Марковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Отъ тази трибуна вече много често започна да се води словесна борба противъ либерализма, да се говори доста много за дирижираното стопанство, за намѣсата на държавата въ частно-стопанския животъ, да се говори за национална държава и особено за националенъ подъемъ, и то въ единъ моментъ, когато сжщевременно се изтъква, че въ нашето село въ България сжществува една скрита, може да се каже неизмѣрима безработица, обхващаща 1.200.000 души; когато националниятъ ни доходъ се покачва отъ година на година съ 13%, докато вноснитъ стоки отъ чужбина показватъ едно повишение, споредъ г-на министра на финанситъ, съ 56%, споредъ други, съ 50%, споредъ трети, съ 45% най-малко; когато 54 или 50% отъ националния доходъ се пада на селото, макаръ то да има цѣли 80% отъ гражданитъ на тази страна; най-сетне, когато споредъ бюджета на 1941 г. около 36% отъ националния доходъ ще трѣбва да отиде за държавния бюджетъ, за фондове и общински данъци, или приблизително 60% отъ паричния доходъ на нашата страна, и то въ единъ моментъ, когато въобще националниятъ доходъ на България въ Европа стои на най-низкото стѣпало, смѣтнатъ на глава. Смѣтнатъ въ английски лири, на глава се пада у насъ 20 лири годишенъ доходъ, въ Югославия е двойно повече, въ Франция тройно повече, въ Швейцария седемъ пѣти повече. Ние се приравняваме по отношение националния доходъ съ Япония, кждето се знае съ колко малко разходъ минава единъ гражданинъ. Подъ насъ сж само Индия и Китай.

Като изтъквамъ тия цифри, азъ искамъ да се спра и на ония хвалебствия, които ние сами си правимъ, на онзи оптимизъмъ, който сжществува по отношение развитието на България и положението на България.

Г-да народни представители! Като говоря по тия въпроси, азъ нѣмамъ ни най-малко за целъ да критикувамъ било министра на финанситъ, било който и да е отъ министритъ, но искамъ да сподѣля съ васъ убеждението си, че

не бива толкова розово да се схваща положението у нас, и съ толкова похвални думи да се изразяваме по отношение на онуй, което сме постигнали в последните години, защото, според мене, ние не се намираме във твърде добро положение. Наистина, похвално е и трябва да се подчертае, че в последните години ние регистрирахме един голъмъ успех по отношение на строителството. Беше изтъкнато тук вчера от колегата Минковъ ози голъмъ напредък по отношение строежа на пѣтица, по отношение строежа на желѣзници, на общински сгради, на училища, както и по отношение на водоснабдяването, електрификацията и т. н. Всичко това, естествено, е единъ активъ на нашето правителство, за който ние трябва да му благодаримъ. Най-сетне трябва да се подчертае стабилизирането на държавния бюджетъ. Знаете, че по-рано не можеха да се плащатъ заплатитъ на чиновницитъ за месецъ-два-три, че се плащаха съ голъмо закъснение, а сега доходиме до едно положение да ги плащаме, както повелява законътъ за държавнитъ служители. Ние въобще стабилизирахме положението въ България и можемъ да се радваме на единъ напълно законенъ редъ. Но азъ смѣтамъ, че всички тия постижения сѣ постижения за едно мирно време, за едно нормално време, за едно време, въ което въпроситъ не се поставятъ тъй ярко и тъй остро, както въ този моментъ, който преживяваме. За мене въ този моментъ белегътъ за единъ националенъ подъемъ, за който толкова обичаме да приказваме, е по-скоро привързаността на българския народъ къмъ управлението, неговата готовностъ да се отдаде въ служба на отечеството, и само при такова съотношение на народъ и държава ние можемъ да кажемъ, че наистина имаме националенъ подъемъ, толкова необходимъ за насъ въ този моментъ.

Като се обърнемъ назадъ къмъ нашата близка и по-далечна история, ще видимъ, че въ нѣколко само моменти сме могли да имаме любовта и всеотдайността на народа къмъ интереситъ на нашата държава. Г-да народни представители! Излишно е да се подчертае, че това е било най-добре постигнато въ момента на нашето възрождане, когато нашитъ възрожденци, тия, които бѣха организирали нашето възрождане въ всеотдайно отношение, още преди освобождението бѣха разрешили два основни въпроса, за да могатъ да привлѣкатъ българския народъ къмъ всеотдайна борба. Единиятъ въпросъ бѣше националниятъ, който вълнуваше широкитъ народни маси въ онуй време, и вториятъ въпросъ бѣше социалниятъ въпросъ. Знаете, че както на Левски, така и на Ботевъ, така и на тѣхнитъ другари тия въпроси бѣха ясни и тѣ знаеха какво ще правятъ въ утренния день. Последвалитъ години следъ освобождението ни завариха по тия въпроси не твърде наясно, но все пакъ войната съ турцитъ въ 1912 г. отбеляза една отъ най-високитъ точки на националенъ подъемъ, тъй като ние, българитъ, съ една воля, съ една мисль полетѣхме срещу неприятеля и можахме да регистрираме голѣмитъ победи презъ българо-турската война въ 1912 г.

Пораженията, които последваха, сломиха българския духъ, българската воля. Ние видѣхме, че презъ 1919 г. България се изправи предъ пропастъ, предъ едно национално разрушение и трябваше да се намѣрятъ нови сили, нови идеи, които да сплотятъ българския народъ около българската държава. И въ този периодъ следъ войнитъ азъ констатирамъ, че ние преживѣхме единъ новъ периодъ на подъемъ. Този периодъ се свързва съ името на Александъръ Стамболийски. Азъ бързамъ да кажа, че въ онуй време, когато Александъръ Стамболийски водѣше своята борба, азъ съмъ билъ неговъ неприятелъ, както може би мнозина тукъ отъ васъ. И ако говоря за Александъръ Стамболийски, то не е да го хвали, защото историята сама ще го хвали, но да направя една констатация, която ще бѣе полезна за насъ въ този моментъ.

Г-да народни представители! Александъръ Стамболийски въ онзи моментъ на национална покруса можа да постави на пръвъ планъ разглеждането и разрешаването на социалния въпросъ. Неговото управление, както знаемъ, че ще се възрази, бѣше упразнение на хора невежи, управление на селскитъ маси; отъ него бѣше избѣгала интелгенцията, противъ него бѣше въстаналъ градътъ. Все пакъ при това твърде неудобно за него положение, той можа да регистрира съ своята политика голѣми постижения, голѣми резултати.

Първото, което той направи, за да може да спечели българския народъ и да създаде единъ националенъ подъемъ, бѣше разрешението на поземления въпросъ, въвеждането на трудовата повинностъ и успешния вътрешенъ заемъ, когато вътрешнитъ заеми бѣха у насъ нѣщо много рѣдко. Вие знаете какъ българскитъ селяни тогава доброволно записваха за вътрешния заемъ, защото смѣтаха, че

управлението е тѣхно управление. После Стамболийски създаде зърнения консорциумъ, този предтеча на Дирекцията за храноизносъ и въобще на намѣсата на държавата въ частноопанския животъ.

Задължителното прогимназиално образование бѣ въведено сѣщо отъ Александъръ Стамболийски. Значи човѣкътъ, който бѣше излѣзълъ отъ невежата маса, можа да регистрира една такава голѣма училищна реформа. Той създаде сѣщо воднитъ синдикати, които поощряваме напоследъкъ наново. Най-после той намѣри куражъ да води една външна политика на миръ и лоялни отношения съ нашитъ съседи, когато бѣхме наскърбени толкова много отъ поведението на нашитъ съседни държави.

Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че този периодъ на творчество на селскитъ маси бързо се изживѣ. Той се изживѣ по силата на принудата на 9 юний. Нѣма защо да се занимаваме съ този периодъ отъ време, но въ всѣки случай азъ искамъ да констатирамъ, че 9 юний 1923 г. сподоби у българския народъ чувството на довъррие къмъ държавата, чувството на любовъ къмъ държавата. И затуй 8-годишниятъ периодъ на управление на Стовора, както и периодътъ на управление на Блока следъ 21 юний 1931 г., се характеризираха съ безсмислени партизански борби, съ раздробление и съ всичко туй, което трябваше да бѣде премахнато на 19 май.

Цвѣтко Петковъ: Каква полза за бюджета отъ туй?

Гето Кръстевъ: Най-малко е удобно сега да разгвѣятъ тая страничка. Никакъ не е удобно да разглеждате сега този въпросъ. Каквото щете, но не е удобно.

Петъръ Марковъ: Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че тия въпроси сѣ отъ значение за момента, който преживяваме, защото ще трябва да видимъ кое е движело народнитъ маси въ миналото, кое ги е привързвало къмъ държавата и да тръгнемъ по сѣщия пѣтъ, за да ги привържемъ и сега къмъ българската държава, защото безъ туй привързване на народа къмъ държавата не можемъ да накараме народа да се отдаде на служба на отечеството. Необходимо е въ този моментъ да сторимъ това.

Г-да народни представители! 19 май дойде да ликвидира съ единъ периодъ на управление, когато българскиятъ народъ, отдаденъ на своитъ партийни борби, бѣше раздробенъ до краенъ предѣлъ, когато българскиятъ народъ не можеше да мисли и не мислѣше за творчество. Този периодъ бѣше изразъ на уморяването на маситъ, на тѣхното обезвъряване поради ония събития, които се развиха още отъ 1923 г. 19 май отвори наистина вратитъ на едно ново управление. 19 май бѣше посрещнатъ отъ народнитъ маси съ голѣма надежда, съ голѣма вѣра. Ако следъ 19 май непосредствено българскиятъ народъ бѣше повиканъ съ бюлетина въ ръка да каже своята дума за управлението, на страната, той щѣше да подкрепи управлението, той щѣше да подкрепи правителството и при едни свободни избори то щѣше да получи едно болшинство, каквото не се очакваше въ онзи моментъ. Но въ този моментъ се трѣгна по пѣтя на фискалнитъ монополи. И затова постепенно се разклати положението на управлението, за да се дойде до закриването, до разтурването на Военния съюзъ и да се изправимъ предъ управление на отдѣлни личности, каквото имаме и въ този моментъ.

Таско Стоилковъ: Скараха се голѣмцитъ кой да бѣде чорбаджията.

Петъръ Марковъ: Въ този моментъ, г-да народни представители, когато България се намира въ едно много сложно международно положение, когато г-нъ министърътъ ни внесе държавния бюджетъ съ едно увеличение отъ 1 и половина милиарда лева, когато съ други 2 милиарда лева е увеличенъ бюджетътъ на фондоветъ, естествено е, че ние трябва да се замислимъ за онѣзи реформи, които трябва да се прокаратъ въ нашата страна, за да може народътъ отново да бѣде привлеченъ къмъ управлението, за да може да му се даде това, което трябва, за да може той да служи вѣрно на държавата и държавата да разчита на неговата подкрепа въ единъ решителенъ моментъ.

Какви трябва да бѣдатъ тия реформи? Реформитъ трябва да се отнасятъ до националния капиталъ — земята, до националния трудъ, до кредита, търговията, индустрията, осигуровкитъ, прехраната, ценитъ и данѣцитъ.

Въпросътъ за земята у насъ бѣше повдигнатъ по време на разглеждането на бюджета на Министерството на земедѣлието презъ миналата сесия. Г-нъ министърътъ на земедѣлието констатира, че у насъ имаме 1.200.000 души въ

скрита безработица въ селата, че на насъ сж необходими нови 15 милиона декара земя, за да бжде задоволенъ глэдътъ за земя, че тая земя ще я намѣримъ, като трѣнемъ по пѣтя на пренасянето на горитѣ отъ полето въ балкана, значи, по пѣтя на изкореняването на горитѣ въ полетата, като обърнемъ пустѣещитѣ земи въ работни земи и въобще като намѣримъ всички свободни земи, които сжществуватъ у насъ, и ги обърнемъ въ работни земи.

Но, г-да народни представители, азъ смѣтамъ, че и въ този моментъ още стои откритъ и неразрешенъ важниятъ за нашето стопанство и за нашето спокойствие въпросъ — поземлениятъ въпросъ. Ние отдавна отбѣгваме да разрешимъ тоя въпросъ. У насъ има достатъчно едри стопанства, които наистина нѣма да задоволятъ глада за земя, които нѣма да задоволятъ напълно нуждитѣ за земя, които сжществуватъ у насъ, но сж изземването на тѣхната земя ще покажемъ, че ние желаемъ да задоволимъ този глэдъ за земя. Сж изземването на тѣхната земя ние ще задоволимъ по-скоро морално българския народъ, отколкото материално, и по този начинъ ще го свържемъ по-неразривно съ нашата държава. Тия голѣми стопанства, които не сж модерни земеделски стопанства, а сж обикновени стопанства, каквито има доста сега изъ Дунавската равнина и изъ Южна България, трѣбва да бждатъ ликвидирани, като земята имъ бжде изкупена отъ Земеделската банка било срещу облигации, било въ брой, и тая земя да бжде раздана на малоимотнитѣ и безимотнитѣ срещу изплащане при ниска лихва, или пъкъ да бжде раздана срещу заплащане на тѣзи, които сега я работятъ най-често на изполица. Разрешението на този въпросъ не търпи отлагане, г-да народни представители. Азъ смѣтамъ, че ние ще извършимъ единъ голѣмъ държавенъ актъ, ако поставимъ този въпросъ на разрешение и ако го разрешимъ презъ тая сесия или презъ следващитѣ месеци на 1941 г.

Въпросътъ за повдигане производителността на селския трудъ е въпросъ, който сжщо така трѣбва много да ни интересува съ оглѣд задоволяване глада за земя у насъ. Касае се преди всичко до напояването на земята, за което ние гласувахме миналата сесия 250 милиона лева. Но, г-да народни представители, следъ като реализираме предвидената програма до края на 1941 г., ние ще можемъ да напояваме само 6-5% отъ оная земя, която може да се напоява, именно 8.500.000 декара земя, която е годна да бжде напоявана. Ако сждимъ по това, което е постигнато по отношение напояването до 1940 г., ще видимъ, че разносикътъ за напояване на единъ декаръ земя сж само 400 л., толкова, колкото е извънредниятъ приходъ отъ единъ декаръ напоена земя за година. Следователно, разносикътъ по напояването ще се покрийтъ само за една година.

Когато дойде да разглеждаме бюджета на Министерството на земедѣлието, ще се спремъ на мѣроприятията по скотовѣдството, които ни се предлагатъ отъ Министерството на земедѣлието, както и на кредититѣ, които се искатъ за скотовѣдството. У насъ скотовѣдството се движи по една падаща крива. Ние водимъ нашето скотовѣдство къмъ една катастрофа. Г-да народни представители! Въпрѣки че даннитѣ за намаление броя на говедата у насъ сж тайна, все пакъ може да се каже, че ние имаме приблизително вече двойно по-малко добитѣкъ, отколкото само преди 10 години. Следователно, ние ще трѣбва да вземемъ бързи мѣрки както за увеличаване броя на говедата у насъ, така и за увеличаване на свинетѣ у насъ. Отъ 1.600.000 глави преди 10 години, свинетѣ сж спаднали сега на 900.000 близу 1.000.000.

Ние си припомваме, че миналата година по сключената компенсационна сдѣлка съ Германия трѣбваше да изнесемъ 50.000 свине, но ние можахме да изнесемъ само 24.000 свине, понеже нашето скотовѣдство не можа да даде потребното число свине за износъ. Това стана затуй, защото ние не сме направили нищо, за да можемъ да активираме нашето скотовѣдство, затуй, защото у насъ липсва кредитъ, затуй, защото нашиятъ селянинъ не може да си набави онова, което му е необходимо, за да може да засили своето производство. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да се намѣрятъ необходимитѣ кредити, да се дадатъ безлихвени заеми на всички ония, които искатъ да отглеждатъ свине, за да можемъ да изнесемъ 100-200 хиляди глави, което не ще е отъ малко значение, което ще създаде нови приходи за нашата държава, ще се снабдимъ съ авоари и ще се дадатъ доходи на нашето село, за да може да посрѣща ония данѣци, които се налагатъ сега въ голѣмъ размѣръ.

Въпросътъ за млѣкопреработването е въ тѣсна връзка съ нашето земедѣлие и скотовѣдство. Г-да народни представители! Отъ 600 милиона литра млѣко, които се произвеждатъ въ нашата страна, само 10% се преработватъ въ млѣкопреработвателни заведения: мандри и млѣкарници.

Този въпросъ е особено боленъ въ днешно време, защото всѣки отъ васъ знае, че днесъ нѣма отъ кжде да се вземе сирене и млѣчни продукти, сж които да се изхрани нашето работническо население въ градоветѣ, което особено много държи на тия продукти. Значи, процентътъ 10% обработено млѣко трѣбва да се удвои, даже да се утрои. Това е въпросъ на организация, въпросъ на пари.

Вие си спомняте, че миналата година, когато започна да заседава първата редовна сесия на сегашното Народно събрание, се постави въпросътъ за цената на сиренето и цената на млѣкото, и че не можахме да организираме производството на сирене, защото закъснѣхме, и по този начинъ въ 1940 г. бѣхме заварени съ недостатъчно количество сирене, необходимо, за да се изхрани нашето население. Трѣбва да се хвърлятъ нови кредити, за да можемъ да увеличимъ, както производството на млѣко, тѣй и преработката на млѣко.

Когато е въпросъ да се намали безработицата въ нашето село, отъ значение е, г-да народни представители, какъ ние ще използваме единъ грамаденъ теренъ, който сжществуватъ почти неизползуванъ — това сж нашитѣ гори. Ние имаме 33 милиона декара гори, имаме почти $\frac{1}{3}$ отъ нашата площ покрита съ гори, но тѣзи гори даватъ толкова малко въ това състояние, въ което се намиратъ, че не могатъ да задоволятъ нуждитѣ даже само на горското население. Само 9 л. срѣдно на декаръ годишенъ приходъ даватъ нашитѣ гори. $\frac{9}{10}$ отъ производството на нашитѣ гори е екстензивно, дърва за огрѣвъ, а само $\frac{1}{10}$ отъ производството сж произведения, които отиватъ на пазара. Затуй трѣбва да се построятъ горски пѣтища, да се хвърлятъ повече кредити и да създадемъ въ края на краищата една горска индустрия, въ която да намѣри пласментъ трудътъ на безработнитѣ селски работници.

Споредъ г-нъ проф. Молловъ, въ една речъ, която той е държалъ отъ тази трибуна преди години, е установено, че 65% отъ приходитѣ на нашия селянинъ не оставатъ въ неговия джобъ, а отиватъ въ джобоветѣ на посрѣдници, отиватъ въобще на други мѣста, а не постѣпватъ въ бюджета на нашия селянинъ: само 35% отъ продукта на селския трудъ остава като приходъ въ бюджета на нашия селянинъ.

Г-да народни представители! Всички мѣроприятия, които трѣбва да станатъ въ областта на земедѣлието, трѣбва да целятъ именно да увеличатъ частта отъ приходитѣ на селския трудъ, която трѣбва да остане у селянина, за смѣтка на онова, което отиваше досега у посрѣдникитѣ. Защото при 35% участие на селянина въ приходитѣ отъ онова, което той самъ произвежда, ние сме го обrekli завинаги на едно слабо сжществуване, да има само 3 до 5.000 л. годишенъ доходъ на глава и да отдѣля отъ тѣхъ 60% за плащане на данѣцитѣ си.

Въпросътъ за кредита у насъ сжщо се намира въ едно не твърде добро положение. Откакъ прокарахме законитѣ за облекчение на длѣжницитѣ, кредитътъ у насъ е мъртъвъ. Всѣки отъ насъ знае, че банцитѣ и кооперациитѣ вече не даватъ кредити на нашето селско стопанство. Отъ това, което Земеделската банка презъ 1939 г. е раздала, на селянитѣ се падатъ само 17-9%, на кооперациитѣ — 39%, а на държавата и общинитѣ — 40%. Следователно, Земеделската банка все по-малко кредитира нашето селско стопанство, все по-малко то може да се ползува отъ нейнитѣ кредити, за да може да се развива и да прибѣгва къмъ ония нови мѣроприятия, които му се препорѣчватъ, за да може да увеличи прихода отъ единица площъ. И понеже нашето селско стопанство е дефицитерно, понеже неговитѣ приходи сж по-малко отъ разходитѣ му, които сж нарастнали, то естествено е, че кредитътъ, който се взема отъ Земеделската банка и кооперациитѣ, е кредитъ консумативенъ, който трудно се връща. Затуй, освенъ законитѣ за облекчение на длѣжницитѣ, които до днесъ сме гласували, ние ще има първа всѣки 5 или 10 години да прокарваме нови облекчителни закони, за да заличаваме онова, което селянитѣ длѣжатъ на държавата и на общинитѣ, като такси, берии, данѣци и пр., или заемитѣ, които длѣжатъ на кооперациитѣ и банцитѣ, защото тия заеми сж изконсумирани и не могатъ да се върнатъ при това ниско заплащане на селския трудъ.

А ако искаме да сжживимъ и разширимъ нашия кредитъ, ние трѣбва да вървимъ въ две направления: първо, трѣбва да кредитираме селянина само въ процеса на производството, да му даваме вариантни кредити срещу бждещи произведения, напримѣръ: за свине, млѣкопреработка, сирене и други млѣчни произведения, добитѣкъ за пазара и т. н. Трѣбва да създадемъ този начинъ на кредитиране, защото иначе кредититѣ, които се раздаватъ, ще бждатъ издени и ще бждемъ изправени предъ сжщата криза, както и сега.

Единъ народенъ представителъ: Нѣматъ семе за посѣвъ.

Петъръ Марковъ: Да. — Същевременно въ кредита съществува и друга криза. Г-да народни представители! Въ София вие ще видите едва ли не на всѣки ъгълъ да пише „Популярна банка“. Това сѫ кредитни кооперативни организации, каквито има въ всѣко село, а нѣкъде и по две. Въ нѣкои малки градове има и по две популярни банки, като, наприѣръ, въ Червенъ брѣгъ. Спестяванията на българскитѣ граждани сѫ събрани въ множество популярни банки и кооперативни организации въобще и всѣка организация, всѣка банка прави отдѣлни административни разноси, отдѣлни вещевени разноси и по този начинъ заскъпява кредита и се затруднява ползуването отъ този кредитъ за ония, които се нуждаятъ отъ него. Затуй при разнитѣ прийоми, които сѫ присѣжи на всички кредитни организации, кредитниятъ процентъ не е толкова, колкото е обявенъ, а е малко по-голямъ. Но да го вземемъ толкова, колкото е обявенъ — той пакъ е много скъпъ.

За да можемъ да поевтинимъ кредита, ние ще трѣбва да направимъ известни обединения и известни съкращения на нашитѣ кредитни институти. Известно е, какъ банка „Български кредитъ“ можа да обедини частнитѣ банки въ една, и ние виждаме, че днесъ тя е дала 420 милиона лева за нашата индустрия и около 400 милиона лева за нашата износна търговия. Това стана възможно, когато държавата се намѣси макаръ и съ единъ малкъ капиталъ отъ 50 или 80 милиона лева — не мога да си спомня точно. Държавата даде тази помощъ на банка „Български кредитъ“, даде ѝ организация чрезъ законъ и по този начинъ ония разсипани частни банки въ нашитѣ градове, които бѣха предъ фалитъ, можаха да се обединятъ и да създадатъ, да организиратъ единъ силенъ кредитенъ институтъ. Още повече това може да се направи съ популярнитѣ банки, които иматъ по-сносно съществуване, които иматъ по-голъмо довѣрие всрѣдъ маситѣ, събиратъ по-лесно тѣхнитѣ спестявания, и отбелязватъ голѣмъ възходъ на влогове, които сѫ повече, отколкото въ частнитѣ банки.

Съ популярнитѣ банки, ако бѣдатъ обединени и имъ се даде организация, както на банка „Български кредитъ“, ще могатъ да се регистриратъ по-голъми резултати и, отъ друга страна, ще могатъ да се събератъ онѣзи разпръснати капитали, които сега отдѣлнитѣ кооперации сѫ принудени да даватъ на баталясали членове, само за да иматъ членове, и тия капитали да се използватъ за нашата национална индустрия. Ние видѣхме какъ нѣколко кооперативни организации можаха да откупятъ захарни фабрики, плавателни съдове и да служатъ на интереситѣ на българското стопанство по-добре, отколкото по-рано. Толкова повече популярнитѣ банки, които сѫ кредитни институти, ще могатъ да изпълнятъ това, ако бѣдатъ обединени.

Та, казвамъ, крайно време е да се замислимъ за кредита на българското село. Не може българското село да плаща по 9-10% лихва — защото толкова въ края на краищата става — или 6 до 8% за специалнитѣ кредити. Трѣбва да се помисли да се създадатъ източници на евтинъ кредитъ за специалнитѣ нужди на нашето село.

Г-да народни представители! Понеже става въпросъ за нашия бюджетъ, който ни е представенъ въ такава голѣма цифра, ние трѣбва да видимъ какъвъ е нашиятъ националенъ доходъ, и дали той отговаря на тия тежести, които искаме да му стоваримъ.

Нашиятъ националенъ доходъ, за голѣмо съжаление, е твърде малкъ, както казахъ и въ началото. Даже въ най-благоприятната година отъ последнитѣ 5 години насамъ — 1939 г. — селскитъ доходъ е 5.433 л. на глава, а градскитъ доходъ — 16.446 л., или селянинътъ има 33% отъ онова, което има всѣки гражданинъ, селянинътъ има една трета отъ това, което има гражданинътъ. А знае се, г-да народни представители, че 99% отъ нашия износъ се пада на селското стопанство. Следователно, голѣмиятъ въпросъ е: какъ ще повишимъ дохода на нашето село, за да може то да стане добъръ консуматоръ и то на такива произведения, които се продаватъ съ 56% увеличение, докато, както каза г-нъ министрътъ на финанситѣ, увеличението на земеделскитѣ износни стоки е само 17 и нѣщо на сто.

Паричниятъ доходъ на нашето село е малкъ. Само 42% отъ онова, което произвежда нашиятъ селянинъ, го получава въ пари — а досега този процентъ бѣше 40% — докато градътъ получава 92% въ пари, а само 8% въ натура. Затуй се поставя много тежко — преди всичко за министра на финанситѣ — тая проблема: какъ ще можемъ отъ този малкъ париченъ доходъ на нашето село да отберемъ голѣмитѣ данѣци, които налагаме?

Въ началото казахъ, че като се смѣтнатъ всички данѣци и други тежести, които плащатъ селяни и граждани, ние ще видимъ, че 36% отъ националния доходъ, или близу 60%

отъ паричния доходъ на селото, отива за данѣци. Проблемата е много тежка. При малкитѣ приходи на нашето население, естествено, ние не можемъ да отидемъ повече по този пътъ на облагане и трѣбва да се намѣрятъ нови източници; или най-малко тия социални категории, които сѫ облагани досега, да не ги облагаме, а да потърсимъ нови източници, нови обекти, за да наложимъ нови данѣци, които предвоенното време ни налага.

Презъ последнитѣ години селското стопанство се е развивало по-слабо въ сравнение съ търговията и индустрията. Отъ 1935 г. до 1939 г. селското стопанство е показало едно увеличение отъ 36%, докато търговията е отбелязала увеличение отъ 45%, а индустрията — 70%.

Г-да народни представители! При това несъразмѣрно развитие на индустрията, търговията и земедѣлнето, естествено е, че облагането, което г-нъ министрътъ на финанситѣ прави, ще трѣбва да отиде въ същата пропорция: най-малко трѣбва да бѣдатъ обложени селянитѣ, повече търговията, а най-вече индустрията, защото е регистрирала най-голъми успѣхи и защото всѣки успѣхъ се дължи на по-голъми доходи. Увеличението отъ 2 милиарда лева презъ последнитѣ години на дохода на нашето село се издава отъ ножицата на ценитѣ благодарение на поскъпването на стокитѣ, които се внасятъ у насъ, въ сравнение съ много слабото поскъпване на стокитѣ, които се изнасятъ.

Поставя се въпросъ: можемъ ли да отидемъ все по този пътъ на облагане прѣко, за редовни и извънредни нужди, на нашитѣ данѣкоплатци и съ редовни приходи да посрѣщаме едни отчасти извънредни разходи?

Г-да народни представители! Ние трѣбва да прибѣгнемъ и до вътрешни заеми, които да сключимъ отъ тамъ, гдето можемъ да ги намѣримъ. Г-нъ министрътъ на финанситѣ каза, че заеми е почти абсурдно да се търсятъ въ България. Има, обаче, опити въ други страни да се търсятъ и да се намиратъ вътрешни заеми по принудителенъ начинъ, за да може да се посрещнатъ отчасти военни разходи. Проектира се въ Англия и въ други страни преди всичко да се посегне на голѣмитѣ заплати и голѣмитѣ доходи, като една частъ се вземе като принудителенъ заемъ и се изплати следъ време, когато бѣде възможно на държавата.

Миналата година, г-да, се изнесе, че двама износители при сдѣлка, сключена чрезъ Експортния институтъ — значи, съ помощта на държавата — реализирали за единъ-два месеца 17 милиона лева печалба. Г-да! Когато държавата взема чрезъ данѣцитѣ 60% отъ паричния доходъ на нашето село или 36% отъ националния доходъ, какво направя тя, за да вземе частъ отъ тия 17 милиона лева, които сѫ реализирани безъ особени заслуги на тия частни лица, а съ услугитѣ на държавата?

Естествено е, че трѣбва да се посегне на такива приходи, които се реализиратъ съ помощта на държавата, благодарение на сключени спогодби съ Германия и други държави. На тия печалби трѣбва да се тури рѣзка, или поне да се иземе частъ отъ тѣхъ подъ формата на заемъ, който ще се изплати следъ войната.

Съществуватъ така нареченитѣ прехвърляеми данѣци, които се налагатъ върху нѣкои отъ нашитѣ данѣкоплатци. Има данѣци прехвърляеми на консуматора, има данѣци прехвърляеми на производителя. Отъ ония данѣци, които се прехвърлятъ на производителя, най-типиченъ е данѣкъ върху тютюна. Ние преди нѣколко дни направихме измѣнение на данѣка върху приходитѣ, като увеличихме данѣка върху тютюна, който се взема отъ производителя, а не отъ търговеца. Г-да народни представители! Смѣтате ли, че този данѣкъ върху тютюна се плаща отъ търговеца? Азъ смѣтамъ, че той най-малко се плаща отъ търговеца. Дали е левъ, два или три на килограмъ, нѣма значение; колкото и да го обложимъ, нито стотинка нѣма да плати търговецътъ, защото, както е известно отъ науката, този данѣкъ той го прехвърля на производителя, въ смисълъ, че купува тютюна на по-низки цени. Той си калкулира този данѣкъ въ цената на тютюна и си осигурява своята печалба. Нѣма да сгрѣша, г-не министре, ако кажа, че тютюно-търговецътъ, освенъ този данѣкъ, не плаща другъ данѣкъ.

Министръ Добри Божиловъ: Г-нъ Марковъ! Цената на тютюна се гарантира. Тамъ е именно грѣшката Ви, че данѣцитѣ нѣматъ нищо общо съ цената. По този начинъ гарантираме на производителя минимални цени.

Петъръ Марковъ: Разбирамъ. Но миналата година Земеделската банка прави специални изследвания и констатира, че отъ тютюневата търговия въ България сѫ реа-

лизирани 500 милиона лева годишно печалба, а други съобщиха по-фантастични цифри — 900 милиона лева годишно.

Но, г-да народни представители, когато се изчислява тая печалба, има се предвид, че тютюноотърговецът е платил 1-2 л. на килограм тютюн, следователно, тия 500 милиона лева не се засягат от тия 1-2 л. на килограм тютюн. 40 милиона килограма тютюн по 2 л. дават 80 милиона лева. Тъ се изваждат, не влизат въ тия 500 милиона лева. Питамъ: какъ се явява тая разлика? Азъ смѣтамъ, че не сме обложили свърхпечалбата на търговеца, а можемъ да я обложимъ. Този облогъ отъ 40 милиона или 80 милиона лева ние сме го стоварили върху производителътъ.

Министъръ Добри Божиловъ: Ако обичате, да Ви отговоря.

Петъръ Марковъ: Моля.

Министъръ Добри Божиловъ: Азъ ще бъда щастливъ да ми покажете къде сж тия 500 милиона лева печалби на търговците, необложени, за да взема 60% отъ тяхъ. (Ржко-плъскания)

500 милиона лева печалби! Или единъ милиардъ! Не може така да се говори. Нѣма ги тия суми. Има 60-70 милиона лева данъци отъ тютюнитъ събрани. Така че азъ публично заявявамъ и моля да ми се покажатъ тия печалби, за да ги обложатъ. Никому нѣма да простятъ.

Единъ народенъ представителъ: И на откривателя да се даде известенъ процентъ!

Петъръ Марковъ: Г-не министре! Въпросътъ е принципенъ. Доколкото можахъ да прочета, законътъ за данъка върху приходитъ облага търговията съ тютюнъ, а не търговеца. Това искамъ да подчертая — че се плаща данъкъ върху килограмъ тютюнъ и че този данъкъ е прехвърляемъ.

Министъръ Добри Божиловъ: При гарантирани покупни цени на производителя. Вижте чл. 52а отъ закона за данъка върху приходитъ.

Петъръ Марковъ: Но какво става съ печалбитъ, които търговецътъ реализира?

Министъръ Добри Божиловъ: Нека се покажатъ тия 500 милиона лева. Щомъ ги посочите, ще ги обложатъ.

Велизаръ Багаровъ: Г-нъ Марковъ повече ги разбира тия работи!

Петъръ Марковъ: Г-да народни представители! Има и другъ данъкъ, който е също така прехвърляемъ — той е данъкътъ върху оборота. Азъ зная какво ще ми се възрази, но въ всѣки случай имаше единъ периодъ отъ близо 5 месеца, когато по една наредба, по едно министерско постановление този данъкъ се калкулираше върху цената и не се плащаше отъ вносителя ангросистъ.

Министъръ Добри Божиловъ: То е забранено.

Петъръ Марковъ: То се забрани съ измѣнението на закона за данъка върху приходитъ презъ май или юний месецъ миналата година. Но искамъ да кажа, щомъ е било позволено на българскитъ търговци, които сж търгували презъ това време, да платятъ около 50 милиона лева данъкъ и да го прехвърлятъ върху цената на продукта, естествено е, че по този въпросъ не сме наясно и днесъ, когато гласуваме бюджетопроекта. Трѣбва да се изясни този въпросъ, за да не ставатъ такива грѣшки въ бъдеще. Това е единъ основенъ икономически законъ. Търговецътъ намира начинъ да прехвърли данъка.

Минчо Ковачевъ: Посочете приходитъ, за да ги обложимъ.

Петъръ Марковъ: Ще ги обложимъ, разбира се. — Има едно друго положение, г-не министре. Споредъ това, което забелязахъ отъ изданията на Министерството на финанситъ и Народната банка, премията на германскитъ марки се дава различно. Може би въ този моментъ нѣма премия, но тя е била отъ 2 до 4 и 5%. Тая премия е въ полза на

вносителитъ. Азъ не видѣхъ никѣде въ отдѣлението за ценитъ при Министерството на търговията тая печалба да е калкулирана и да е извадена отъ 10-тъ процента, които легално се даватъ на търговеца да печели. Ето единъ новъ източникъ, който ние бихме могли да обложимъ и за минало време.

Министъръ Добри Божиловъ: Съжалявамъ, че г-нъ министърътъ на търговията не е тукъ. Обаче сигуренъ съмъ, че ще Ви отговори, че се взема това, което се плаща на експортъора. Тъ не взематъ курса на марката, а взематъ фактурата за отчитане отъ износителя. Може да е положителна, може да е отрицателна.

Петъръ Марковъ: Положителна е.

Министъръ Добри Божиловъ: По дадена фактура отъ експортъора за такава сума общо. Въ всѣки случай, ако има такъвъ случай, както Вие твърдите, разбира се, че е грѣшка и г-нъ министърътъ на търговията ще си вземе бележка.

Петъръ Марковъ: Азъ правихъ проучвания, провѣрка въ отдѣлението и питахъ началника.

Министъръ Добри Божиловъ: Азъ съмъ виждалъ калкулациитъ имъ, тъ взематъ чиститъ суми.

Петъръ Марковъ: Дълженъ съмъ сега да посоча на нѣкои несъответствия при облаганията по закона за данъка върху приходитъ и специално по закона за данъка върху оборота. Г-да народни представители! Ще видите, че по закона за данъка върху приходитъ, промититъ на отдѣлнитъ търговии, на отдѣлнитъ браншове не сж еднакви. Тъ почватъ, да кажемъ, отъ 1-2% и свършватъ съ 100%, т. е. съ 10%. Така, напримеръ, търговецъ на едро плаща данъкъ върху оборота 3%, докато търговецъ на дребно плаща 10%. Отъ проучванията за ценитъ въ Министерството на търговията се вижда, че печалбата на ангросиститъ е 8%, а на детайлиститъ — 10%, а ангросиститъ плащатъ три пѣти по-малко, отколкото детайлиститъ. Следъ това, овощията, зеленчуцитъ плащатъ данъкъ 33%, пулловетъ и др. консерви — 66%, а износътъ на ядки отъ орѣхи плаща 100% или 10%. Вижда се, че земеделскитъ произведения сж обложени много повече, особено при износа, защото въроятно сж давали най-добри печалби тогава, когато законътъ е правенъ.

Искамъ да съпоставя тѣзи приходи съ други приходи, които ми се вижда, че сж свършено необложени.

Министъръ Добри Божиловъ: Кое е обложено съ 100%?

Петъръ Марковъ: Съ 100% или 10% сж обложени ядкитъ отъ орѣхи. Ще го видите въ закона.

Министъръ Добри Божиловъ: Ще Ви отговоря после, за да не Ви прекъсвамъ.

Петъръ Марковъ: Аптекитъ плащатъ само 16%; търговиятъ съ хирургически инструменти — 15%, а производството на бижута — 30%. Значи, тукъ облогътъ е нѣколко пѣти по-малъкъ, отколкото на овощията и др. земеделски произведения, тогава когато е всеизвестно, че бижутата даватъ печалба 50%, ако не 100%; че аптекитъ иматъ 80% печалба и че печалбата отъ търговията съ хирургически инструменти въ никой случай не е по-малка отъ 20%, защото не подлежи на никаква норма.

Смѣтамъ, че тия несъответствия, колкото да не сж голѣми, трѣбва да се иматъ предвидъ, да се поправятъ, затуй, защото се касае за нови данѣчни обекти, които могатъ да ни дадатъ значителни приходи.

Най-сетне, въ края на краищата г-нъ министърътъ на финанситъ трѣбва да се съгласи, че не само физическитъ лица трѣбва да плащатъ данъкъ върху общия доходъ, ами и юридическитъ лица, макаръ че това е много трудно да се улови, както казвате Вие. Но, въ всѣки случай, за справедливостъ, трѣбва и юридическитъ, а не само физическитъ лица да плащатъ данъкъ върху общия доходъ.

Министъръ Добри Божиловъ: Никѣде го нѣма по свѣта.

Петъръ Марковъ: Нѣма ли го? Не зная какъ ще стане, но Вие преди казахте, че може нѣкакси. . .

Министъръ Добри Божиловъ: Може би да съмъ казалъ за другъ нѣкой данъкъ, по юридическитъ лица съ допъл-

нителен данък върху общия доход никъде на света не сж обложени.

Петър Марковъ: Но въ замѣна на туй ще може да се коригира оная наредба отъ закона за данѣка върху приходитѣ, споредъ която лица, които плащатъ 8-16.000 л. патентенъ данъкъ, плащатъ съвършено малко въ сравнение съ ония търговци, които плащатъ данъкъ върху оборота. Всѣки отъ васъ, който е търговецъ, знае, че отъ едни и сѣщи търговци, на една и сѣща улица, съ единъ и сѣщи приходъ, понеже случайно единиятъ е билъ обложенъ съ патентенъ данъкъ, а другиятъ е останалъ да плаща данъкъ върху оборота, единиятъ плаща три пѣти повече, отколкото другия. И понеже сега сме склонни да увеличаваме, а не да намаляваме данѣцитѣ, естествено, грѣба да приравнимъ данѣка на оная категория, плащащи патентенъ данъкъ, съ данѣка върху оборота на ония, които плащатъ такъвъ, или пъкъ да ги приближимъ, за да можемъ да реализираме нѣколко милиона лева приходи отъ тѣхъ.

Но каквото и да направимъ, все данѣчното бреме ще бѣде тежко, и ако все така го увеличаваме, ще дойде моментъ, когато ние не ще можемъ да посѣгаме повече на данѣкоплатѣцитѣ. Г-нъ министърътъ на финанситѣ бѣше добъръ да декларира тукъ, когато се обсъждаше въпросътъ за опростотворяване на данѣцитѣ, че ще прибѣгнемъ още презъ тази година, или презъ началото на идната година, до нови данѣчни обекти, до нови данѣчни облагания.

Азъ си позволявамъ сега тукъ да посоча, споредъ моето скромно мнение, какви трѣбва да бѣдатъ тѣзи данѣчни обекти. Споредъ закона за данѣка върху приходитѣ, не плащатъ никакъвъ данъкъ ония, които получаватъ наеми отъ непокрити полски имоти, безъ да е казано, дали сж земеделски стопани, или сж само земевладѣлци. Азъ смѣтамъ, че може да не сж много тѣзи случаи, кѣдето нѣкой, който има 1.000-2.000-3.000 декара, или пъкъ 100 декара земя, само я дава подъ наемъ, получава наема и не плаща данъкъ. Но на всѣки случай, за справедливостъ, и такива малки източници, такива земи трѣбва да бѣдатъ обложени. Това е единъ отъ новитѣ обекти, на които можемъ да посегнемъ.

Напоследѣкъ се създадохъ голѣми скотовѣдни стопанства, благодарение на усиления износъ на свине и други животински произведения. Тѣзи стопанства сж поставени на чисто търговски начала. Тѣзи едри стопанства не сж земеделски стопанства, които трѣбва да се покровителствуватъ отъ закона, и затова трѣбва да бѣдатъ обложени. Най-сетне, както вече всички се съгласихме, и г-нъ министърътъ на финанситѣ особено го подчерта въ последната си речъ-експозе по бюджета, има земи, засѣти съ нѣкои култури, каквито сж напимѣръ, ягоди, нѣкои зелечуци, грозде, тютюнъ и т. н., които земи даватъ често пѣти по 50-100 пѣти повече приходи, отколкото нѣкои площи на Северна България, които даватъ 200-300 л. на декаръ. Тия земи трѣбва специално да бѣдатъ обложени съ единъ извънреденъ налогъ, като, разбира се, се гарантира единъ минимумъ за бедния земеделецъ-стопанинъ. И тоя налогъ за тѣзи земи ще трѣбва да се развие въ две посоки, първо поземлениятъ данъкъ на декаръ да бѣде увеличенъ и, второ, да бѣде върху изнасянитѣ продукти отъ тази категория земи. По тоя начинъ ще се обложатъ както самата земя, тъй и нейниятъ рентабилитетъ, ако той е по-голѣмъ въ нѣкои случаи.

Г-да народни представители! Отдавна въ нашата страна се води единъ голѣмъ споръ: следва ли покрититѣ чаршийски или градски недвижими имоти, които сж повишили своята стойностъ не благодарение заслугитѣ на тѣхния стопанинъ, а благодарение на измѣнитѣ се градоустройствени условия, на благоустройството на градоветѣ въ течение на времето, да бѣдатъ облагани повече? Напимѣръ, на ул. „Лега“ единъ стопанинъ купилъ имотъ за 100.000 л. преди 20 години, който сега му носи 100.000 л. месечно наемъ. Следва ли тѣзи имоти да бѣдатъ обложени върху стойността имъ, понеже самитѣ собственици — това е известно въ науката, нѣма защо да се разправя — не сж допринесли нищо съ своята деятелностъ за повишение на тѣхната стойностъ? И винаги сме решавали да не се облагатъ тия имоти, тъй като у насъ, при слабитѣ приходи и при малкитѣ капитали, които имаме, трудно би се събралъ такъвъ капиталъ.

Азъ предлагамъ друго нѣщо: понеже въ градоветѣ сж надъ 5.000 жители такива имоти изключително се даватъ подъ наемъ, а рѣдко се използватъ прѣко отъ самитѣ стопани, и се получаватъ едни баснословни наеми — отъ единъ дюкянъ 10.000-15.000 л. месечно, когато отъ дю-

кянъ въ края на града, въ който е вложенъ сѣщиятъ капиталъ, се получава само 1.000 л. — ние можемъ да увеличимъ 10-процентовия данъкъ върху наема съ единъ извънреденъ облогъ до 70% отъ наема, като смѣтамъ, че по тоя начинъ не бихме извършили една социална пакостъ. Този, който взема 100.000 л. наемъ, ще дава 70.000 л. на държавата поне дотогава, докогато тя се намира въ това изключително положение, а съ останалитѣ 30.000 л. прѣкрасно може да живѣе. Ако тъй бихме решили тая проблема, бихме създали едно малко успокоение въ нашитѣ граждани, защото ще се разбере, че държавата претендира за своитѣ права, защото въ края на краищата повишаването стойността на тѣзи имоти е заслуга на държавата и общинитѣ, които сж харчили маса срѣдства за благоустройство на градоветѣ.

Данѣктѣ-сгради, г-да народни представители, не е използванъ както трѣбва. Той се плаща досега, както е наложенъ, по 2-5% върху стойността, докато поземлениятъ данъкъ, който се налага на съвсемъ бедни категории граждани — г-нъ министърътъ на финанситѣ изтъкна, че 2/3 отъ селянитѣ държатъ 1/3 отъ земята — съставлява 1% отъ стойността на земята. И като се има предвидъ, че земята е по-нерентабилна, отколкото имотитѣ въ градоветѣ, то, естествено е, че данѣктѣ-сгради не е наложенъ както трѣбва. Г-нъ министърътъ на финанситѣ сигурно ще се обърне къмъ този обектъ и ще си спомни, че въ миналото, когато държавата използваше гоzi данъкъ, предвиждаше се постѣпления отъ него 150-160 милиона лева, обаче постѣпваха между 60 и 100 милиона лева. И ако се ревизиратъ оценкитѣ, ако държавата въведе по-друга организация на този данъкъ, безъ да пострадатъ беднитѣ категории граждани, ние ще можемъ да имаме единъ новъ източникъ за приходи, защото тази собственостъ въ сѣщностъ е обложена съвсемъ слабо. Поземлениятъ данъкъ може да се повиши за по-доходнитѣ земи. Така ще се въведе едно по-справедливо облагане, като ония граждани, които иматъ по-голѣмъ доходъ, ще плащатъ по-голѣмъ поземленъ данъкъ.

Най-сетне имаме въ този моментъ едни свръхпечалби, които се получаватъ дори съ благословията на властѣта, отъ военната конюнктура, която преживява нашето стопанство. Тия свръхпечалби нѣма защо да ги гонимъ следъ войната, както направихме следъ миналата война; нѣма защо, когато се свърши войната, да отидемъ да търсимъ незаконно забогатѣлитѣ и да създаваме специални закони, да ги туриме въ затворитѣ, ами сега е моментътъ, таква хора, които реализиратъ голѣми печалби, благодарение на положението, въ което се намира нашата страна, поради затруднения вносъ на стоки, да ги обложимъ съ специаленъ данъкъ. По този начинъ ние ще намѣримъ нови данѣчни ресурси, нови данѣчни източници, къмъ които ще се обърне г-нъ министърътъ на финанситѣ, а не да трѣча пакъ на съвсемъ изтерзания и достатъчно обремененъ грѣбъ на данѣкоплатѣцитѣ.

Г-да народни представители! Преждеговорившитѣ изтъкнаха голѣмото значение на чуждитѣ капитали и на нашитѣ капитали въ страната. Специално г-нъ Никола Мушановъ по единъ случай тукъ, когато бѣше сложенъ на разглеждане законътъ за защита на нацията, изтъкна, че България безъ чужди капитали не ще може да преживѣе, че безъ чужди капитали не ще може да развие своето стопанство и следователно, тѣ трѣбва да бѣдатъ покровителствувани, тѣ трѣбва да бѣдатъ държани дотогава, докогато ние съберемъ нашъ собственъ националенъ капиталъ, за да можемъ да поставимъ развитието на нашата индустрия, развитието на нашата търговия, на нашия транспортъ и на всички отрасли отъ нашето стопанство въ правилна посока.

Въ сѣщностъ, г-да народни представители, капиталитѣ, които сж вложени въ акционерна форма въ нашето стопанство, не сж толкова голѣми, та изгонването имъ да представлява голѣмъ проблемъ. Тѣ сж само 5 милиарда лева и нѣщо и сж разпредѣлени тъй: въ индустрията 3 милиарда и 100 милиона лева, въ търговията 900 милиона лева, въ кредита 800 милиона лева и въ застраховкитѣ 120 милиона лева.

Тукъ се изтъкна, че нѣма по-благодатно поле за кооперативния капиталъ отъ застрахователното дѣло, че повече отъ 50% отъ застрахователния капиталъ въ последнитѣ години се пада на кооперативнитѣ застрахователни дружества. Следователно, нѣма никаква прѣчка кооперативнитѣ застрахователни дружества да станатъ обществени, а тия пъкъ, ксито не сж кооперативни, да станатъ държавни, и да се ликвидира по този начинъ съ единъ клонъ отъ нашето стопанство, кѣдето сж вложени чужди капитали. 800 милиона лева акционеренъ капиталъ, вложенъ въ кредита, не е толкова значителенъ, че да не може нашиятъ

мѣстѣн капиталъ да го замѣсти, защото виждаме, че банка „Български кредитъ“, е раздала повече отъ 800 милиона лева за кредитиране на нашата индустрия и на износната търговия. Въ индустрията за единъ кратъкъ периодъ отъ време ние можемъ всецѣло да изхвърлимъ чуждия капиталъ, защото 3 милиарда лева съвсемъ не е нѣщо значително. Азъ говоря за акционерния капиталъ, вложенъ въ нашата индустрия. Ние имаме 17 милиарда лева влогове. Като прибавимъ къмъ тѣхъ и икономисанитѣ български капитали въ форма на дѣловъ капиталъ и фондове въ кооперативнитѣ организации, въ популярнитѣ банки, а също и резервитъ на застрахователнитѣ дружества, това прави близу 20 милиарда лева наши, народни спестявания. Ако тѣзи народни спестявания бѣха оползотворени както трѣбва, ние нѣмаше защо да се чудимъ сега отъ къде да вземемъ пари, за да измѣстимъ чуждия капиталъ. Виждате, че застрахователнитѣ дружества навремето, поради необходимостта да се строятъ сгради въ градоветъ, хвърлиха маса капитали, предимно на нашето село, въ покрити имоти въ градоветъ, вмѣсто да ги хвърлятъ въ индустрията и въ земеделското производство, та по този начинъ да се подпомогне нашиятъ основенъ поминѣкъ — земеделіето. Ако ние можемъ да използваме тия капитали по единъ рационаленъ начинъ; ако имаме една система; ако държавата даде гаранция на кооперативния капиталъ, и особено на тоя въ популярнитѣ банки, — който напоследѣкъ, азъ вѣрвамъ, че всички ще се съгласятъ съ менъ, че нѣма къде да се влага рационално — ако го насочимъ разумно, както отчасти той самъ се насочва, какъвто е случаятъ съ популярната банка въ Русе, които заедно съ Чиновническото дружество купи захарната фабрика въ Русе и нѣкои плавателни сѣдове — ако по този начинъ напѣтимъ нашия кооперативенъ капиталъ въ градоветъ и отчасти въ селата, ние ще можемъ въ значителна степенъ лесно да измѣстимъ чуждия капиталъ въ нашата страна.

Стамо Колчевъ: Съ влогове купуватъ ли се фабрики?

Петъръ Марковъ: Въ края на краищата съ влогове се купуватъ, нали така?

Стамо Колчевъ: А-а-а!

Петъръ Марковъ: Защото цифрата на влоговетъ презъ последнитѣ две години показва едно увеличение отъ 15 на 17 милиарда лева, както г-нъ министрътъ на финанситѣ констатира при разискванията по бюджета. Отъ 3 милиарда лева презъ 1921 или 1923 г., тя е стигнала на 17 милиарда лева за единъ късъ периодъ отъ време. Естествено е, че когато държавата гарантира тѣзи влогове, нѣма никакво основание тѣ да бѣгатъ отъ нашитѣ кооперативни организации, отъ нашитѣ банки.

Петъръ Дограмалчиевъ: Държавата, като гарантира, нали трѣбва да плаща?

Петъръ Марковъ: Ще плаща. Влоговетъ сѣ въ едно непрекъснато движение на влагане и теглене. Шомъ може да има една резерва за изплащане на тегленията, естествено, влоговетъ сѣ едно надеждно срдство за използване така, както посочихъ по-горе.

Г-да народни представители! Става споръ за туй, какъвъ процентъ чужди капитали има вложени у насъ. Споредъ Марко Лемеръ, професоръ въ Загребъ, презъ 1939 г. у насъ процентътъ на чуждитѣ капитали се изразява така: въ транспорта 55-3%, въ индустрията 48-7%, въ търговията 32-6%, въ кредита 30-8% и въ застраховкитѣ 30%. Споредъ професоръ Долински, чуждиятъ капиталъ въ акционернитѣ дружества въ България презъ 1930 г. е билъ 56%, а въ индустрията презъ 1929 г. сме имали 71% чужди капитали, които въ този моментъ сѣ паднали подъ 50%.

Все по сѣщитѣ съображения, които казахъ преди малко, безразлично дали тия чужди капитали сѣ еврейски или не сѣ еврейски — макаръ че г-нъ Сакаровъ твърдише тукъ снощи, че само 7% отъ чуждитѣ капитали сѣ еврейски, цифра, която не е изследвана; но това е безъ значение, дали сѣ еврейски или чужди — ние трѣбва да ликвидираме съ тѣхъ въ кѣсо време. Когато се разискваше законътъ за защита на нацията, направихъ една правилна забележка, че ние ще изгонимъ еврейския капиталъ, но какъ ще изгонимъ чуждия капиталъ, който сега се настанява у насъ? Чуждитѣ капитали се влагатъ и въ този моментъ у насъ, безъ да има особена нужда. Шомъ имаме такива спестявания, държавата трѣбва да намѣри начинъ, тамъ, където се яви нужда отъ капитали, да се намѣси тя, да насърди кооперативния капиталъ, както и капитала на

другитѣ частни банки, които съществуватъ у насъ, но да се влагатъ български капитали, вмѣсто чужди.

Г-да народни представители! Все при разискванията по бюджета се повдигнаха нѣколко много важни, съществени въпроси, като напримеръ: трѣбва ли нашата държава да прибѣгне до известни монополи, да разшири съществуващитѣ монополи, какво трѣбва да направи съ индустрията, еврейска или наша, какво трѣбва да направи съ вносната и износната търговия, какво налага моментътъ, нуждитѣ на снабдяването на страната да се направи въ туй отношение?

Всички не, а нѣкои, които говориха тукъ, се изказаха, че е крайно време да се посегне на застрахователнитѣ дружества, застрахователното дѣло да стане монополъ на държавата. Азъ смѣтамъ, че при наличността на кооперативнитѣ застрахователни дружества не е необходимо да ставатъ всички застрахователни дружества държавни, ами трѣбва да се намѣри една формула, да станатъ най-малко обществени. Държавата трѣбва да посегне на този източникъ на капитали, защото ежегодно 500 милиона лева премии постѣпватъ въ застрахователнитѣ дружества. Не е безъ значение за държавата какъ ще бѣде използванъ този капиталъ, дали ще бѣде вложенъ въ градски строежи, или ще бѣде насоченъ въ производството, за напояване, за строежъ на пристанища и други съоръжения, които сѣ толкова необходими за нашата страна. Крайно време е този въпросъ да се обмисли и да се прибѣгне до монополизирание на застрахователното дѣло въ страната, било въ полза на общественитѣ организации, било като държавата се намѣси.

Става въпросъ, дали може да се монополизира износната търговия. Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че следъ като имаме Дирекцията за храноизносъ, нѣма по-лесно нѣщо отъ това да монополизираме износната търговия, като дадемъ на дирекцията съответна организация. Гроздето, напримеръ, единъ много деликатенъ продуктъ, е предметъ на нашата износна търговия, и Министерскиятъ съветъ, когато обсъжда въпроса за монополитѣ, може да се спре и на този въпросъ, следва ли износътъ на гроздето да стане монополъ на държавата. Но освенъ гроздето, имъ и други продукти, които още повече подхожда да бѣдатъ обектъ на единъ такъвъ монополъ. Държавата ще уговаря, както чрезъ Експортния институтъ, ценитѣ, по които ще се продаватъ тия продукти — грозде, свинска масъ, свинско месо и други подобни земеделски произведения — ще се уговорятъ клиринги, ще се уговорятъ компенсации, а частниятъ капиталъ ще се явява само да извършва продажбитѣ при опредѣлени цени.

Така че може да се трѣгне по този пътъ и да се създаде една дирекция за износъ на нашитѣ земеделски произведения, какъвто е сега Дирекцията за храноизносъ. Капитали има за тая целъ. При това търговията и въ миналото се е извършвала безъ всякакъвъ капиталъ, тъй като производителитѣ кредитираха търговцитѣ; търговцитѣ вземаха продуктитѣ на производителитѣ, но имъ плащаха чакъ следъ реализирането на сдѣлките въ странство. Следователно, нашата износна търговия може много лесно да се монополизира.

Г-да народни представители! Тѣзи отъ васъ, които сѣ житари или които познаватъ житарството, знаятъ, че преди да се създаде Дирекцията за храноизносъ, половината отъ житаритѣ фалирваха. Обаче при режима на Дирекцията за храноизносъ, нѣма житаръ, който да е фалиралъ, защото житарътъ сега получава 16 ст. на килограмъ магазинажъ, и когато си гледа работата, винаги има една нормална печалба, която го задоволява. Същото може да стане и съ износа на всички земеделски произведения.

Какво трѣбва да стане съ нашия вносъ? Тукъ, въ София, съществува едно дружество, наречено „Българска търговия“, на което е възложено отъ държавата, при известни условия, да организира вноса на чуждестрани стоки у насъ. Не зная дали това дружество изпълнява добре своитѣ задачи, но чувамъ да се оплакватъ, че често пѣти доставя произведения отъ странство на по-високи цени. Азъ смѣтамъ, че това по-скоро е клюка, отколкото действителност. Чрезъ това дружество „Българска търговия“ или чрезъ Дирекцията за храноизносъ може да се организира внасянето на продукти отъ първа необходимостъ за смѣтка на държавата. Това е много необходимо да стане, защото тогава ще имаме преди всичко опредѣлени цени, ще имаме гарантирани цени, а така също ще имаме и голѣмо довѣрие отъ страна на българския консуматоръ, че стокитѣ, които се внасятъ у насъ отъ странство, не се продаватъ на по-високи цени.

Председателстващъ Никола Захариевъ: (Звъни) За-
вършвайте.

Петъръ Марковъ: Г-да народни представители! Въпросътъ за ценитъ на стокитъ и въпросътъ за монопола на вносната търговия сѣ много важни и свързани помежду си. Азъ смѣтамъ, че по въпроса за ценитъ на стокитъ ние не сме стѣпили на твърде добра основа. Споредъ окръжнитъ и наредбитъ на отдѣлението за ценитъ при Министерството на търговията, цената на стоката, откато тръгне отъ странство, докато дойде у насъ и стигне до консуматора, се увеличава съ 40% и повече. Ще ви кажа какъ става това увеличение на ценитъ. Преди малко казахъ, че често пѣти се дава 4% премия на вносителъ, който купува съ марки. Следъ туй, споредъ едно окръжно на 1-нъ Гжбенски, когато се касае до каса-шконтото и работъ, едното се смѣта, а другото не се смѣта. Отъ едното търговецътъ се ползува безпрепятствено, безъ да се смѣта то въ процента на печалбата, и по този начинъ търговецътъ има една сърѣхпечалба най-малко отъ 5%; вносителътъ има 10% печалба, ангросистътъ има 5%; детайлистътъ има 10%, имате каса-шконтото и работъ най-малко 4%. Като се събере всичко това, получаватъ се 30%, а често пѣти и 40% и повече. При такова положение, г-да народни представители, на внасяне на стоки отъ странство, когато се знае, че пласментътъ е сигуренъ, че стокитъ стоатъ въ складовѣтъ на търговцитъ много малко време, 40% поскъпване въ ценитъ на стокитъ е много голямо.

Именно затова азъ смѣтамъ, че трѣбва да организираме на монополни начала вноса поне на най-важнитъ артикули като, напримѣръ, желѣзо, прежди, памукъ и вѣсѣки други артикули, които сѣ отъ първа необходимостъ за нашия селянинъ и гражданинъ, изобщо за нашия консуматоръ. Ако организираме нашия внос на монополни начала, естествено е, че нѣма да калкулираме 40% печалба, и голѣмитъ печалби, които се даватъ при всѣки скрити работи и каса-шконтото, ще могатъ да се използватъ една частъ отъ детайлиститъ, като пласмори на стоки, а другата частъ отъ консуматоритъ.

Стана въпросъ и за единъ артикулъ на нашето земе-
дѣлско производство, който е отъ извънредна важностъ, както за производителя, така и за консуматора — сиренето. Разрешаването на въпроса за сиренето, както и на въпроса за свинското месо и за всѣки други земе-
дѣлски произведения, трѣбва да претърпи коренно измѣнение. Ценитъ на сиренето, на млѣкото, на свинското месо трѣбва да се опредѣлятъ единъ пѣтъ въ годината и да оставатъ сѣщитъ до края на годината, за да бѣде сигуренъ този, който произвежда тѣзи продукти, че ще намѣри сигуренъ пласментъ на своитъ произведения при едни опредѣлени цени. Какво стана миналата година? Докато спорѣхме по въпроса, каква да бѣде цената на сиренето на едро, 18 или 20 л., колкото искаха мандраджитъ, докато се борѣхме цената на млѣкото да бѣде 5-50 л., колкото е била миналата година, ние изтървахме единъ периодъ отъ 2-3 седмици, може би и месецъ, презъ което време сирене не се правѣше, и затова сега дойдохме до положението да нѣмаме достатъчно сирене. Ако презъ януарий опредѣлимъ, че млѣкото ще се продава по 6 л. килограмътъ, а сиренето — по 22 или 24 л. ангро — примѣрно — естествено е, че съ това ние ще насърдимъ всѣки мандраджинъ, млѣкарницъ и кооперации, които работятъ съ този артикулъ, навреме да събиратъ млѣкото и да приготвятъ достатъчно сирене, което е единъ толкова цененъ продуктъ за работницитъ, занаятчинитъ и другитъ дребни сѣществувания, които не могатъ да купуватъ месо. По този начинъ ще можемъ да задоволимъ нуждитъ на нашата страна отъ сирене. Сѣщото може да се направи и по въпроса за износа на свинетъ. Нашата държава ще трѣбва навреме да уговаря съ странство ценитъ, по които ще продава свинетъ. Като се знае каква цена е уговорена въ странство за свинетъ, ще може да се опредѣли и цената за вътрешността на страната, и всѣки, който се занимава съ свине-въдство, ще може спокойно да се отладе на това производство и да допринесе нѣщо за увеличаването на износа на свине отъ нашата страна.

Г-да народни представители! Като бѣхъ по обиколка въ моята околия преди нѣколко дни, отидохъ и на една конференция на кметове и на стопански деятели отъ задругитъ. Следъ като свършихъ моята речъ, единъ стопанинъ ми постави следния въпросъ: „Оставете теоритъ настрана и ми кажете защо една биволска кожа се продава 500—700 л. на село, а единъ чифтъ царвули се продаватъ 150—170 л., като се има предвидъ, че отъ една кожа излизатъ 20 чифта царвули? Защо кожата, докато се приготви за

царвули, е поскъпнала 4-5 пѣти и повече, като се знае, че манипулацията на кожата е много по-евтина“.

Обущари ми зададоха сѣщия въпросъ малко по-иниче: „Защо преди войната единъ канатъ гьонъ тежеше 4-5 кгр., а сега тежи 10 кгр., и защо кожата, като се смѣта гьонътъ по 140 л. килограмътъ, отъ 500—600 л. стана 3-4 хиляди лева, защо е тази разлика отъ 2 хиляди и нѣколко лева и кѣде отива тя, нима е толкова спѣна манипулацията по обработката на кожата?“

Обяснението на този въпросъ е следното. Нашиятъ индустриалци сѣ много зле контролирани при калкулациитъ, които правятъ. На властитъ тѣ даватъ идеална работа, много хубавъ гьонъ, напримѣръ за войската, но когато отидатъ хора да купятъ гьонъ за частна консумация, тѣ имъ даватъ лошокачественъ, неизпеченъ гьонъ и по този начинъ печелятъ по 140 л. на килограмъ отъ водата, която е останала въ гьона при манипулацията му. Виждате какъ на единъ зададенъ ми по такъвъ начинъ въпросъ нѣма какъ да отговоря разумно, защото нѣма разумно обяснение на този фактъ. Азъ не можахъ да дамъ друго обяснение, освенъ да кажа, че трѣбва да е наложенъ нѣкакъвъ новъ облогъ върху гьона, който предизвиква това поскъпване въ цената му. Отъ справката, обаче, която направихъ въ Министерството на търговията, се оказа, че нѣма такъвъ облогъ и, следогателно, напълно основателно производителитъ се чудятъ защо цената на кожата отъ 500—600 л. се увеличава 4-5 пѣти и стига до 3-4 хиляди лева.

Ако г-нъ министърътъ на търговията сега бѣше тукъ, азъ щѣхъ да го помоля да си вземе бележка отъ това, което казвамъ, и да нареди да се направи парламентарна анкета. Както по този въпросъ, така и по известия до-
ставки и изобщо по ценитъ се налага една парламентарна анкета, за да можемъ да се доберемъ до истината по тѣзи въпроси. Защото, г-да народни представители, когато отидемъ тамъ долу, всрѣдъ народа, ние се червимъ — г-нъ министърътъ на търговията е много далечъ отъ насъ — че не можемъ да дадемъ разумно обяснение на въпроситъ, които ни се поставятъ, понеже логиката на нашия селянинъ е много проста и ние трѣбва да му кажемъ самата истина. Налага се да бѣдемъ ясни по тѣзи въпроси. Ние трѣбва да знаемъ какъ се развива въпросътъ за ценитъ, какъ се правятъ калкулациитъ, защо тѣзи артикули достигатъ такива високи цени, какъвто е случаятъ съ гьона. А знаете, че лошокачественитъ, неизпечени, незагладениятъ гьонъ нито е траенъ, нито е здравословенъ, и ако допускатъ такова злоупотреба съ него, ние не изпълняваме, както трѣбва, нашия дългъ и отъ национална гледна точка.

Стамо Колчевъ: Има наредба за обработването на кожитъ, която е много строга. Въ нея има норми и за влагата, която може да се съдържа въ гьона, и за тежестта му — за всичко. Моля ви да върватъ.

Петъръ Марковъ: Азъ зная това, но въпрѣки всичко, въ Търново, напримѣръ, има една фабрика за гьонъ, която продава гьона при лошо качество. Казватъ ми, нѣкой органъ на властта не присѣтствува на продажбитъ, а и самиятъ кметъ го взема при това качество.

Стамо Колчевъ: Има повишение въ ценитъ на всѣки артикулъ, които се употребяватъ при изработката на кожата.

Димитъръ Марчевъ: Суровитъ кожи ги купуватъ по 22 л. килограмътъ. Преработенитъ колко се продаватъ?

Стамо Колчевъ: 110 л.

Димитъръ Марчевъ: Какъ 110!

Петъръ Марковъ: Г-нъ Колчевъ! Турете увеличението на надницитъ 15%, нека да е 30%. Но увеличението на цената тукъ не е 30% а 500%. Защо става това?

Г-да народни представители! По въпроса за ценитъ въ Министерството на търговията сѣществувала друга спѣнка по отношение на консуматора и търговеца. Тамъ сѣществуватъ тѣй нареченитъ общи и партидни цени. Какви сѣ тѣзи общи и партидни цени? Единъ търговецъ на желѣзо, да кажемъ, набави днесъ една партида желѣзо по 17 л., утре набави друга партида желѣзо по 17-50 л., други день набави трета партида желѣзо по 18 л. Азъ зная, че търговецътъ, когато продава стоката си на нѣкой купувачъ, трѣбва да пише въ фактурата цената, по която трѣбва по партида да продава. Въ сѣщностъ, обаче, той продава по най-високата цена и по този начинъ въ края

на краищата се идва до положението, цените да растат без да виждаме какъ става това.

Затуй азъ смѣтамъ, че следъ като имаме монополъ на вноса и износа, трѣбва да прибѣгнемъ къмъ общитѣ, къмъ универсалнитѣ цени. Ние имаме такива цени, напримѣръ, за кибрита, за цимента и други артикули. Знаете, че циментътъ има еднаква цена и въ Видинъ, и въ Батановци, където се произвежда. Навлото за превоза на цимента се намалява по таквъ начинъ, че цената на цимента да бѣде една и сѣща за цѣлата страна. Сѣщото може да стане и съ прежитѣ, съ желѣзото, съ оксфордитѣ и други артикули отъ първа необходимостъ за селото. За тая цѣль трѣбва да имаме една уравнителна камара, която да уравнива ценитѣ. Само тогава ние ще можемъ да пресѣчемъ коренитѣ на спекулата и да увѣримъ българския консуматоръ, че той действително не се лъже, когато купува тѣзи артикули. Защо консуматоритѣ предпочитатъ да купуватъ отъ кооперациитѣ? Именно затова, защото сѣ сигурни, че на всички клиенти тамъ се продава по едни и сѣщи цени. Та казвамъ, ако имаме общи, еднакви за цѣлата страна цени поне на продуктитѣ отъ първа необходимостъ, ние ще можемъ да създадемъ долу въ маситѣ едно спокойствие, което е така необходимо за нашата страна въ този моментъ.

Тукъ г-нъ Сирко Станчевъ казваше: „Недейте говори за спекула, защото, като говорите за спекула, развращавате българския консуматоръ“.

Г-да народни представители! Досега азъ още не съмъ говорилъ за спекула, но трѣбва да ви кажа, че има търговци, които минаватъ опредѣленитѣ рамки на печалби до 40% и продаватъ съ 50% и 60% по-скѣпо. Така е, напримѣръ, съ гюна, за който преди малко г-нъ Стамо Колчевъ казваше, че била намалена цената му. Азъ зная търговци, които завеждатъ купувача въ мазата си и му продаватъ съ още 20% по-скѣпо. Има и такива търговци. И когато става въпросъ за спекула, ние трѣбва да изтъкваме, че има такава и да се боримъ съ нея, не да ни се казва тукъ отъ г-нъ Сирко Станчевъ: „Недейте говори за спекула, защото долу се мисли, че действително има спекула“.

Иванъ Гърковъ: Сега калаятъ се продава по 1.000 л. килограмъ на черно!

Петъръ Марковъ: Още по-лошо, като се знае, че цената му е опредѣлена на 160 л. Значи, и калаятъ се продава на произволни цени.

Азъ смѣтамъ, че ние трѣбва да си вземемъ сериозна бележка по тѣзи въпроси и да настояваме, Парламентътъ да не е само говорилня и мѣсто, където само се гласуватъ закони, а да бѣде единъ институтъ, въ който се контролира управлението на страната. Тукъ единъ отъ ораторитѣ подхвърли, че нѣкой министъръ билъ казалъ на свой висшъ чиновникъ: „Тѣ нека си говорятъ, ти си гледи работата“. Ние сме именно тѣзи, които даваме отчетъ долу предъ избирателитѣ за всичко, което става тукъ (Ржкоплѣскания) и, следователно, нѣколко парламентарни анкети по всички тѣзи въпроси ще допринесатъ много за усняването на въпроситѣ, за да не се излагаме и да бѣдемъ начисто предъ българскитѣ граждани. И ако се установи, че наистина има спекула, ако се установи, че има калкулации, които не сѣ въ реда на нѣщата, че има скрити или надуты печалби, да ги откриемъ и, да ги ограничимъ, за да дадемъ на българскитѣ граждани стоки на сполучливи цени, да успокоимъ гражданитѣ и да имъ докажемъ, че ние тукъ не сме хора, които само слушаме и говоримъ, а и контролираме и действуваме. Парламентътъ въ този исторически моментъ не трѣбва да се ограничава само въ законодателствуване, а трѣбва да бди и за изпълнението на законитѣ.

Тукъ единъ ораторъ каза: „Г-не министре!“ Ние Би гласувахме прекрасни закони — за гражданската мобилизация и за осигуряване снабдяването и регулиране на ценитѣ — какво повече искате отъ насъ? Прилагайте сега тѣзи закони“. Съ тѣхъ ние ви дадохме генерални пълномощия. Ние се замислихме тогава да ви ги дадемъ ли, но ви вървахме и ви ги дадохме. Сега трѣбва да ги приложимъ. Въ тѣзи закони е предвидено всичко. Ако става въпросъ за индустрията, напримѣръ, и се установи, че тя прави такива шмекърджийски калкулации — да ме извините за изрази — правителството може да реквизира производството и да тури финансови инспектори, които да следятъ за ценитѣ.

Правителството има неограничени права да гарантира, както производството, тъй и раздѣлната да вървятъ по единъ улей въ интереса на страната и на консуматоритѣ. Ако законитѣ не се прилагатъ както трѣбва, ако тѣ не сѣ оползотворени, ако не сѣ одухотворени, ние, Парламентътъ,

сме, които трѣбва да искаме тѣ да се прилагатъ. Ние можемъ да изпратимъ парламентарни анкети навсякъде да направятъ провѣрки и контрола било по доставкитѣ, за които се шушука, било по ценитѣ, за които говоримъ, въ всички отрасли на нашето управление, та когато излѣземъ предъ българския народъ, да излѣземъ съ открити гърди.

Г-да народни представители! Не знаемъ какъвъ ще е утрешниятъ день, не знаемъ на каква скамейка ще ни направятъ. Събитията се развиватъ толкова главолмно, че ние не знаемъ какъ ще осъднемъ утре и какво ще стане съ нашата страна. Недейте да отиваме по пътя на Франция, където проспаха и не можахъ да разбератъ какво имъ носи войната и въ края на краищата сега, когато Франция фалира, взеха да теглятъ подъ сѣдъ бившитѣ управничитѣ тамъ. Нека не оставяме нашата страна да стигне дотамъ, толкозъ повече, че ние сме по-бедни и по-нестабилни въ стопанско отношение. Франция имаше много повече капиталъ, имаше голѣми гении и храбра войска, но, въпреки това, фалира. Защо? Не защото не е имала сили, а защото не бѣше организирила своитѣ сили.

Колко повече се налага това на насъ, които сме малка и бедна страна, където нѣма голѣмъ народенъ гений и хора съ голѣми способности. Вие знаете, че когато отидете въ нѣкое държавно учреждение, не можете да намѣрите единъ чиновникъ на мѣстото му, единъ началникъ, който да разбира отъ службата си; виждаме все некаѣдни хора, съ които трѣбва да се разпиряваме надълго и нашироко, докато имъ влѣмъ въ главата това, което искаме да имъ кажемъ. При този низкъъ уловенъ на интелигентностъ у насъ — нѣма защо да правимъ изключение и за насъ, депутатитѣ — ние трѣбва да организираме малкитѣ сили, които има българскиятъ народъ, за да ги използваме. А туй ще стане отъ тукъ. Българскиятъ народъ възлага голѣми надежди на насъ, Парламента. Когато се явяваме между нашитѣ избиратели, тѣ ни смѣтатъ за божества, тѣ смѣтатъ, че ние всичко знаемъ и можемъ, а въ сѣщностъ ние нищо не знаемъ, ние сме само хора, които вдигаме рѣчка и гласуваме. (Ржкоплѣскания)

Ангелъ Сивиниовъ: Изнесете имената на нѣкои чиновници, които не сѣ на мѣстата си, за да ги осѣдимъ.

Петъръ Марковъ: Нѣма защо да соча имена и да осѣждамъ нашитѣ чиновници. Ние ще осѣдимъ бюрократизма на чиновницитѣ. Чиновницитѣ миналата година ни предложиха нѣколко бюджета, съ които заблудиха даже министъра на финанситѣ. „Ние“, казватъ тѣ, „искаме да станемъ началници на отдѣли“.

Ангелъ Сивиниовъ: Кажете конкретни случаи.

Петъръ Марковъ: Миналата година съ бюджета нѣкои началници на отдѣления станаха началници на отдѣли.

Министъръ Добри Божиловъ: Това е открито поставяне на въпроса, това не е заблудление. Министритѣ, щомъ сѣ съгласили съ нѣкои измѣнения въ бюджета и сѣ ги внесли тукъ, имали сѣ съображения за това. Парламентътъ или ще ги приеме, или нѣма да ги приеме. Тукъ нѣма никакво заблудяване.

Петъръ Марковъ: Г-да народни представители! Азъ зная, че чиновницитѣ не внасятъ бюджетитѣ и не управляватъ, а министритѣ вършатъ това. Но вие си спомняте, че г-нъ Николаевъ бѣше казалъ тукъ, че като министъръ на народното просвѣщение билъ поставенъ отъ своитѣ чиновници въ такова положение съ докладитѣ имъ, че не знаелъ какъ да прави. Защото, г-да, знаете, че докладътъ е всичко. Каквото бюрократътъ може да направи въ едно министерство, триста министри не могатъ да го оправятъ. Ние знаемъ какъ ставатъ тѣзи работи. Ние трѣбва да се боримъ съ бюрократията, защото българскиятъ народъ страда много отъ нея. Българскиятъ бюрократъ не е творчески елементъ, г-да народни представители. Въ днешно време на безпартийно управление, на управление на личности, ние сме оставили всичко на чиновника. Той е, който провежда политиката на държавата, отъ чегъ зависи дали ще се проведе политиката, която държавата иска да води тѣй, както желаемъ ние.

Ангелъ Сивиниовъ: (Казва нѣщо)

Петъръ Марковъ: Азъ зная, че вие, г-нъ Сивиниовъ, зацѣпавате чиновницитѣ, но и азъ не съмъ тѣхенъ душманинъ. Азъ съмъ българинъ, който разбира нѣщата така. Ако вие не одобрявате това, което казвамъ, то е друго.

въпросъ. Азъ говоря така, като виждамъ нѣщата. Азъ смятамъ, че и боаинството отъ васъ иматъ схващане за чиновниците като моето — че чиновниците подриватъ авторитета на държавата и вредятъ на България.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Звъни) Моля! Свършете.

Петъръ Марковъ: Свършвамъ. Още единъ моментъ само.

Г-да народни представители! Повдигна се въпросъ за гашитѣ кооперативни организации; изнесе се, че бждещата форма, като корективъ въ този стопански строй, била кооперацията. Азъ съмъ кооператоръ и мога да ви кажа, че тъй, както се схваща кооперативната организация, това е нищо. Отдавна, още отъ времето на Липчевъ, на кооперациитѣ се възлагаха тѣзи голѣми надежди, тѣ да бждатъ единъ корективъ, единъ регулаторъ на ценитѣ долу, въ селото, единъ отдушникъ. Въ сжщностъ, кооперацията трѣбва да играе по-голѣма, както се казва, конструктивна роля въ нашата страна, защото ние не можемъ да се боримъ съ спекулата и съ прѣкомѣрнитѣ печалби, ако не използваме кооперациитѣ не като агенти на отдѣлнитѣ търговци, а като агенти на държавата.

Става въпросъ за кооперативното обработване на земята и на него се възлагатъ голѣми надежди. Но може ли да сжществува кооперативна организация за обработване на земята, ако земята не принадлежи на кооперацията? Защото, кой взема поземлената рента? Взематъ ли я еднакво и този, който има 20 декара, и този, който има 200 декара? Тѣ участвуватъ еднакво въ обработването на земята, но въ края на краищата не се плаща нѣ трудъ, а се плаща на надница и всѣки си взема отъ бждещитѣ свои приходи рентата на земята. Следователно, земята си взема своето, или собственикътъ си взема рентата. И въ туй отношение на нашата кооперация даватъ една ограничена, много непълна роля.

Г-да народни представители! Въпроситѣ, които се повдигатъ въ връзка съ бюджета на нашата страна, сж много, но азъ искамъ да завърша. Вие не обърнахте достатъчно внимание тогава, когато азъ говорихъ по поземления въпросъ. Азъ видѣхъ даже, че и депутатитѣ, въ колегитѣ на които този въпросъ е много болезненъ — напримеръ, каквито сж депутатитѣ отъ Свищовско, отъ Плевенско и въобще отъ цѣлата Дунавска равнина — не обърнаха достатъчно внимание на този въпросъ, считатъ го, че е щекотливъ, опасенъ въпросъ. Но азъ го повдигамъ, защото той ще засегне и мене, защото и моитѣ земи ще бждатъ взети, ако той се разгъши. Азъ считамъ, че трѣбва да разрешимъ този въпросъ преди всичко за спокойствие на българското гражданство, за да се тури началото на разрешението на въпроса, нареченъ гладъ за земя, и за да приобщимъ селянитѣ къмъ нашата държава. Като разрешимъ този въпросъ, ние ще можемъ да разчитаме здраво на българския селянинъ, че той ще бжде съ българската държава. А като разрешимъ въпроса за вноса и износа и преминемъ къмъ стопански, а не къмъ фискални монополи, ние ще разрешимъ много отъ нашитѣ задачи. Въ всѣки случай остава една задача, която стои въ основата на всичко, а тя е: да можемъ да издѣлимъ по-голѣмъ дѣлъ отъ продуктитѣ на селянина за самия селянинъ. Защото у насъ грѣбнакътъ на стопанството, това е селското стопанство; у насъ единицата стопанство, това е селянинътъ. И ако селянинътъ остане все въ туй положение, да не може да получава онова, което произвежда — както ви споменахъ, спомедъ професоръ Молловъ, за който не може да каже, че е пристрастенъ, селянинътъ получава само 35%, докато останалитѣ 65% ги получаватъ другитѣ — то ние не можемъ да разчитаме на българския селянинъ и на българския гражданинъ.

Въ този моментъ какво искаме ние отъ българския селянинъ и гражданинъ? Ние искаме една всеотдайностъ, когато ги повикаме ношно време да трѣгнатъ и да отидатъ тамъ, където е тѣхното мѣсто, да пазятъ границата. Това, обаче, ще стане, само когато има мѣрка срещу мѣрка, вѣрностъ срещу вѣрностъ, услуга срещу услуга. И ако ние се отнесемъ съ вѣра къмъ нашия селянинъ, и той ще ни се довъри. А за да ни се довъри, ние ще трѣбва да го доведемъ, като му дадемъ възможностъ да може да получи пълно продукта на своя трудъ. Тогава той ще се довъри на българската държава, ще служи на българската държава и ще бжде примѣренъ неинъ гражданинъ. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Стоянъ Никифоровъ.

Стоянъ Никифоровъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Моитѣ бележки, които ще направя по бюджета на държавата, ще бждатъ въ другъ тонъ и на друга гама, отъ тѣзи на моя прѣдговорившъ колега.

Бюджетътъ на държавата като законодателенъ актъ, е отражение на една политика и на задачитѣ, които тази политика си поставя. Фигуративно казано, бюджетътъ на държавата е разполагаемата частъ отъ националния доходъ, съ която управлението оперира, за да задоволява своята дейностъ. Материалнитѣ постановления на бюджета се мѣняватъ съобразно нуждитѣ, повелитѣ на времето, обаче въ бюджета на държавата отразяващъ една политика, има неписани постановления, които отразяватъ идеиното ръководство на тази политика въ всичкитѣ нейни насоки, въ които тази политика се проявява — политика чисто политическа, политика стопанска, политика социална, политика културно-просвѣтна. Този съставъ отъ тѣзи насоки азъ искамъ да го видя като резултатъ на една идейна политика, на една идейна концепция, която е легнала въ бюджета на държавата и специално въ ръководството, което управляващата властъ дава отъ нѣколко години насамъ.

Азъ ще се опитамъ, г-да народни представители, да осмисля пѣтя, по който се твори дѣлото на България презъ последнитѣ години, и по моя преценка да туря линия въ идеиния хаосъ, защото, позволете ми да кажа, въ идеино отношение, досежно идеината насока, която нашата управляваща властъ дава, ние не сме наясно. Може би ще бжда оцененъ като много себиченъ, или, може би, ще бжда твърде оригиналенъ, но азъ ще си позволя да видя този идеенъ образъ, проведенъ въ бюджета на държавата, да го осмисля и по моя преценка да го охарактеризирамъ, защото за себе си азъ го виждамъ като една идеология, една насока, една концепция, една доктрина, възъ основа на която управляващата властъ дава всичкитѣ тѣзи дѣла и факти, на които отъ нѣколко години и при сега управляващата властъ сме свидетели.

Завчера, г-да народни представители, министърътъ на финанситѣ г-нъ Божиловъ ви даде материалния скелетъ на бюджета, който дебатираме, като този материаленъ скелетъ сж достатъчни теоретични и доктринерски постановления го разведри, за да бжде той изясненъ и да се види, отъ кои съображения и по силата на кои поведи на времето той иска вие да гласувате тѣзи материални постановления въ бюджета. По-завчера, министърътъ на вътрешнитѣ работи г-нъ Габровски ви даде програмнитѣ начала на управляващата властъ. Вчера нашиятъ колега д-ръ Минковъ ви нарисува хронологично всичкитѣ онѣзи прояви на властта отъ гледище стопанско и социално и ония задачи, които тя си поставя да разреши. Но въ резултатъ на всичкитѣ тѣзи разяснения вие не чухте, освенъ да се приказва за новото, за една повеля на времето и за дѣла творчески на една управляваща властъ. Но дали тѣзи дѣла, тѣзи идеи и тѣзи прояви на властта сж резултатъ на една концепция и каква е тази концепция, ние, г-да народни представители, не чухме. И затуй — понеже досега не се чу за тази концепция и не се наименоува тя — ние живѣемъ въ единъ идеенъ хаосъ. И затова вие виждате изреждащи се тукъ депутати на трибуната да ви приказватъ за понятия, концепции, разбирания, думи, които взаимно се отричатъ и събрани заедно не даватъ нѣщо опредѣлено като идея.

Вие видѣхте тукъ да идватъ депутати да ви говорятъ за конституция, други за оторитаризмъ; едни ви говорятъ за съсловия, други ви говорятъ за професионални организации, трети ви говорятъ за корпорации; едни ви говорятъ за народъ, други ви говорятъ за нация, трети ви говорятъ за българска народностъ и обобщаватъ тия понятия. Въ увлѣчението си даже, за да посочатъ особеността на новото, мнозина отидоха дотамъ, че приека, че и нашиятъ Държавенъ глава, конституционенъ монархъ, неотговоренъ предъ никого, освенъ предъ историята, билъ водачъ на нацията.

Ето, г-да народни представители, тоя хаосъ, отъ който не може да се извлѣче нищо идеино, азъ си позволявамъ нескромността да осмисля по моя преценка. И понеже, по моя преценка, въ бюджета на държавата и въ всичкитѣ ръководни дѣла, които управляващата властъ дава, има една идеиностъ праволинейна, осмислена, задоволителна отъ гледище теоретично-доктринерско, азъ искамъ да намѣря думата на тая насока, на тая доктрина, на тая школа, която ние следваме. Държавата безъ идеино ръководство, безъ осмислено насоченъ принципъ, не може да дава дѣла. Всичко онова, което спорадично се яви съ огледъ на времето и като пожелание, може да се обособи въ една система.

Правъ беше г-нъ министър-председателът, когато, по повод закона за организиране на младежта, недвусмислено направи едно предупреждение. Неговото предупреждение, споредъ моето впечатление, беше резултатът отъ това идейно-хаотично състояние на понятията. Азъ казва г-нъ министър-председателът, не бихъ пожелалъ никому да насажда въ България хитлеризъмъ, фашизъмъ или легионерство. И той е правъ затуй, защото въ идеологичните постановки на въпроситъ, които тукъ се изнесоха, вие чухте да се приказва и за хитлеризъмъ, и за фашизъмъ, и за болшеvizъмъ, но идейното, това, което вдъхновява европейската общностъ въ резултатъ на повелитъ на времето, той, а преди него и министър-председателътъ г-нъ Кьосеивановъ, го осмислиха, го казаха, го дадоха, като една проява теоретично-доктринерна. За жалостъ, то си остана само едно писмено изложение, безъ ние, и всички ония, които се наричатъ приобщени, да вникнемъ въ това идеологично построение на дветъ великопелни експозата на двамата министър-председатели, да вземемъ поука и да вземемъ линия на действие и психологическо въздействие върху народа, за да го обособимъ около идеята за управлението, която днесъ е въ ходъ.

Г-да народни представители! Споменете си дебатитъ по Царското слово, споменете си дебатитъ по закона за защита на нацията, а и по другитъ закони, които минаха тия дни, и въ които трѣбваше да се подчертае идеологичното становище на управляващата властъ. Азъ ви го спомнямъ, за да ви подчертая, че когато се касаеше въпросътъ да се обясни политиката на държавата въ всичкитъ нейни насоки; когато се касаеше да се обясни, защо е нуженъ законъ за защита на нацията, едни отъ господата, които говорѣха за, а други противъ, наричаха политиката на правителството безименна; други я наричаха дѣлова проява, безъ да кажатъ идеологичния пътъ на управлението. Едни наричаха системата, политиката на правителството, система sui generis, нѣкаква измисльотина, наподобяваща хитлеризма или фашизма; други я наричаха новото, въ кавички; едни наричаха системата уникумъ, непозната въ никой кѣтъ на земята, система, която нѣма глава, нѣма трупъ, нѣма опашка; други я наричаха, и специално икономиститъ, новъ социализъмъ — не, разбира се, въ смѣсла на марксистската теория. Едни, разглеждайки проявата на нашето управление, вземайки въ паралелъ хитлеризма и фашизма, наричаха нашата политика дирижирано стопанство; втори я наричаха планово стопанство, трети я наричаха контролирано стопанство. Едни смѣтаха, че нашата политика не е нищо друго, освенъ чисто и просто една полицейска проява, други я наричаха оторитарно-административна проява.

Г-да народни представители! Въ този, казвамъ азъ, идеенъ хаосъ е полезно да се тури линията, да се види, какво въ сѣщностъ имаме ние. Допреди петъ години България се управляваше отъ демократично-либералната школа. Тя е въ залѣзъ не само у насъ, но навсякъде. Но кой я замѣсти и какво я замѣсти? Дали така случайно ние вървимъ по темпа на времето и на хрумване днесъ правимъ едно, други день друго, или ние, както България до преди петъ години се управляваше отъ една доктрина, отъ една школа, и днесъ пакъ се управляваме и вървимъ по повелята на една доктрина, на една школа, на една система. И азъ бързамъ, преилюстрирамъ още да дамъ концепциитъ, постулатитъ на тая система, да кажа, че по мое гледище, по моя преценка, управлението върви по единъ строго опредѣленъ пътъ, като резултатъ на една доктрина, осмислена, установена, проучена, дадена на Европа и специално на нашата страна, на доктрината, наречена национализъмъ.

Концепциитъ на тая доктрина, г-да народни представители, мѣчно се виждатъ, защото трѣбва теоретично да се проучатъ, да се пропиколуватъ и да се прочетатъ всички ония автори, които въ течение на години вече сѣ писали върху тия концепции, и които, като сѣ имали предвидъ хубавитъ постановления на старитъ школи, които управляваха свѣта, респективно демокрацията, либерализма и социализма, сѣ извлѣкли есенцията и я даватъ въ формата на национализъмъ — идея, идеология, теория за благо на държавата чрезъ нацията.

Много отъ насъ не се взиратъ, не искатъ да видятъ теоретично изнесена тая доктрина. И когато тукъ приказваме за това, азъ оприличавамъ нашето положение така: като че ли ние четемъ хубавото списание на нашия приятел, колегата Сашо Карапетровъ „Илюстрирана седмича“, въ което той, наредъ съ другия материалъ, дава и по една скрита картина и отдолу пише: „Где е рибарьтъ?“, „Где е кучето?“, „Где е образътъ?“, и, както въ тая картина, ние търсимъ да видимъ образа, идейния образъ на нацио-

налната държава. Въртимъ картината насамъ, въртимъ я натамъ, гледаме отгоре, гледаме отдолу, но образътъ остава скритъ, защото, първо, не си задаваме за целъ идейно да проучимъ всичкитъ прояви, които управляващата властъ дава на народа, за неговото благоденствие и за благо на държавата, и, второ, защото ние теоретично не пожеламе да видимъ нищо отъ това, което е писано върху новата система, която управлява Европа, върху системата на национализма.

Г-да народни представители! Преди да ви дамъ концепциитъ, теоретични и идеологични, така, както тѣ доктринерно сѣ изложени отъ всички творци на национализма, начело съ германския философъ Хегелъ, нека се попитаме: защо беше нужно Европа да изостави доктрината на либерализма и демокрацията и да пригърне друга, нова система, наречена национализъмъ; кои предпоставки зѣбше накараха свѣта да дойде да поиска да се управлява чрезъ нѣта идеология — национализъмътъ?

Г-да народни представители! Констатацията, че Европа върви по нови пътища и живѣе въ нова епоха — констатация, призната и утвърдена отъ всички, за да нѣма нужда да бъде мотивирана — е първата предпоставка да се потърси друга школа политико-социална, която да потърси богатата и да насочи сѣдбинитъ на народитъ. Свѣтътъ призна, че либерализмътъ и демокрацията сѣ остарѣли догматични понятия, остарѣли школи, за да могатъ да боравятъ съ нововъзникналитъ се въ свѣта повели на времето. Нѣма да се мотивирамъ, защото сѣщо тъй тия понятия сѣ вече утвърдени, известни и разисквани тукъ предъ Камарата. Признатието, че само политическиятъ елитъ не е достатъченъ да се справи съ разрушенитъ блага, морални и материални, на народитъ и, че е нужно да се примѣси въ ръководството на държавата и стопанскитъ елитъ, накара свѣта да се замисли върху учредяването на нови концепции за творение на блага. Съзнатието, че парижкитъ договори събориха всѣкаква справедливостъ, иззека жизнени пространства, иззека моралъ, иззека нравственостъ у победенитъ, накара народитъ да потърсятъ нови пътища за ревизия и за учредяване на другъ редъ, редъ на справедливостъ за задоволяване на материалнитъ нужди. Наредъ съ това слеѣ войната, която донесе материални и морални разрушения, се яви нуждата отъ хлѣбъ, нуждата отъ земя, нуждата отъ сурови материали за Европа. Единъ общъ позикъ, чрезъ новия икономически принципъ за стопанско равновесие и за социално примирение, се явява на сцената, защото стопанската хармония беше нарушена, а социалното примирение, вследствие резултата на егоистичността на капитала, създаде мизерия и сътресение. Този общъ позикъ беше насоченъ противъ индивидуалното благо, като много егоистично, за да бъде замѣстено то съ колективното благо. Ето ви, г-да народни представители, скицирани въ едри шрихи, предпоставкитъ, които накараха свѣта да изостави концепциитъ на либерализма, като социална школа, и на демокрацията и да потърси друга школа, да потърси друга доктрина, която по другъ редъ, по други пътища да твори богатата съ огледъ благо на държавата чрезъ нацията, като нравствена ценностъ.

Азъ казахъ, че тази нова школа, тази нова доктрина, която завладѣ Европа съ своитъ концепции, е теорията на национализма, но национализъмътъ като идея, като идеология, като школа, доктрина за управление, а не национализъмъ по чувство, въ неговия патриотиченъ смѣслъ, като народно съзнание да обичашъ царъ и държава. Едното е чувство, другото е идеология, доктрина, школа, макаръ че имената имъ сѣ идентични.

Национализъмътъ, г-да народни представители, като чувство е народно съзнание, обичъ и любовъ къмъ държавата, отношение къмъ държавата, културенъ, националенъ идеалъ. Национализъмътъ, обаче, като идеология, като доктрина, като школа, като концепция за управление е доктрина социално-политическа, която намѣри основата си въ философията на Хегелъ и биде разработена по-късно отъ маса европейски стопановеди и политици.

Добре разграничени тия две понятия, г-да народни представители, национализъмътъ по чувство и национализъмътъ по идея, трѣбва да кажемъ, че българската държава винаги е била национална въ всичкитъ времена на своето съществуване, защото въ всички времена чувството на обичъ къмъ царя и държавата е било духъ и ходъ въ българското сърдце и душа. България, както поетично се изразява моятъ приятелъ, даровитиятъ журналистъ г-нъ Тодоръ Кожухаровъ, нашиятъ колега, не е изградена въ нѣкоя димна дипломатическа канцелария, при хубавия димъ отъ цигари и ароматично кафе. Съ мечъ сѣ изрѣзани границитъ на

България и върху костите на българщината сж изградени българската държава, българският дух. Следователно, нашата държава, българската държава е била национална по чувство, с народно съзнание, въ всички времена а своето съществуване. Но държавата ни е национална чрез идеята за управление едва от пет години насам. Само от пет години насам България върви по идеологичния път на национализма като доктрина, като школа.

Г-да народни представители! Това различие въ понятията, което мъчно се долавя, трѣбва да бѣде уяснено, да не смѣсваме тия понятия; да не се чудятъ тѣзи, които ни упрекватъ, че се управляваме въ пътя на национализъмъ, да не ни обвиняватъ, че се наричаме националисти или че наричаме държавата си национална. Национална държава нѣ сме имали всѣкога. Ние имаме национална държава и преди пет години, когато либерално-демократическата школа управляваше страната, но тогава тя бѣше национална по чувство и по съзнание, а по идея за управление бѣше демократично-либерална. Днесъ държавата ни по чувство и по съзнание народно е национална, но тя е национална и по идея за управление. Тѣзи понятия трѣбва добре да се разграничаватъ, за да можемъ да излѣземъ отъ тия хаотични схващания, съ които оперираме.

Г-да народни представители! Азъ считамъ, че е полезно да осмисля основата на тая политика, защото вие ще видите по-нататѣкъ, че въ името на нея сж оматериализирани параграфитѣ на бюджета, и досежно проявата на капитала, и досежно земята и труда. Цѣлото материално и социално творчество въ бюджета на държавата е изградено върху принципа на национализма, който въ своята концепция третира различно и капиталъ, и земя, и трудъ, и умъ. Тия концепции, изхождащи, както казахъ, отъ философията на Хегеля, по-късно се разработиха отъ французина Жоржъ Сорелъ, а още по-късно отъ голѣмия стопановедъ Франси Делези, който прѣвъ вдигна гласъ: не е достатъченъ политическиятъ елитъ, извикайте къмъ творчество и ръководство стопанския елитъ, чрезъ организация на иеговитѣ професионални сили привлѣчете ги да бѣжатъ тѣ органи на държавата, като държавни синдикати, за да може чрезъ тѣхъ да се посочатъ истинските стопански и социални проблеми, за да бѣдатъ разрешени въ хармония и въ социално примирение.

По-нататѣкъ, голѣмитѣ италиански философи Бенедето Кроче, Алфредо Роко, Джозепе Ботай, разработиха национализма, за да го приложатъ, обаче, къмъ бита и традициитѣ на италианската нация, за да стане той фашизъмъ. Защото фашизмътъ, по-нататѣкъ ще кажа, хитлеризмътъ и еволюционниятъ социализъмъ на Сталинъ днесъ, това сж изтънки, отклонения отъ общата школа за управление въ Европа, отъ нѣколко години насамъ, наречена национализъмъ, но за всѣка държава приспособена къмъ бита и традициитѣ на народа. И когато вие, г-да народни представители, обсъждате широко фашизма, хитлеризма и еволюционния социализъмъ на Сталинъ, вие ще видите въ основата на всички тия конкретни доктрини основнитѣ концепции на национализма, разработенъ отъ Хегеля насамъ, но конкретизирани, приспособени къмъ бита и традициитѣ на всѣки народъ, за да се добиятъ отклонитѣ, наречени хитлеризъмъ, фашизъмъ или еволюционенъ социализъмъ, а не болшевикизъмъ, както въ началото на революцията въ Русия бѣше.

Философията на национализма продължава да бѣде разработвана въ по-новитѣ години, г-да народни представители, и отъ самия водачъ на Райха, отъ Адолфъ Хитлеръ, който го осмисли въ своята книга „Mein Kampf“ и го приспособи къмъ бита и традициитѣ на германския народъ.

Мусолини на свой редъ и той иззе концепциитѣ на национализма и ги приспособи въ формата на фашизъмъ къмъ италианския народъ и държава.

Ние у насъ имаме разработенъ национализма и отъ наши стопановеди и професори. Нека ви цитирамъ нашата Мара Кинкелъ, нека ви цитирамъ и нашия професоръ Владикинтъ, които сж разработили национализма като идеология, за да извлѣкатъ отъ него всичките евентуални икономически и социални прояви, които могатъ да се наложатъ къмъ нашата конституция, къмъ нашия битъ и нашитѣ традиции.

И, следователно, г-да народни представители, моята теза не е нито оригинална, нито себична моя. Европа отъ нѣколко години насамъ се управлява, ръководи, твори своитѣ стопански и социални блага чрезъ национализма като нова идеология, различна отъ демокрацията и либерализма, но

идеология, която народитѣ приеха и приложиха, чрезъ своитѣ водачи, къмъ бита и къмъ традициитѣ на своитѣ държави.

Отъ тукъ и разклоненията, които вие виждате, но които разклонения иматъ общъ дѣнерь, общъ корень — философията на Хегеля: чрезъ нацията за държавата; друго третиране на факторитѣ на производството отъ това, което либерализмътъ и демокрацията даваха, другъ начинъ отъ оня, по който тѣ третираха факторитѣ на производството.

Казахъ: основата на това учение на национализма е нацията, обектъ на грижитѣ е държавата. У насъ все още тия понятия не сж правилно осмислени и дефинирани — какво е народъ, какво е нация, какво е държава. Завчера видѣхме оратори отъ трибуната да ги смѣсватъ подъ името „една народностна българска общност“. И когато казахъ, че законътъ за защита на нацията иска да види въ нацията нравствената смѣтност на една държава, тѣ съсѣтоха, че е по-полезно вмѣсто „нация“ да се каже „народност“ — понятия крайно различаващи се, понятия, които едно къмъ друго и за себе си сж подробно дефинирани и осмислени въ науката и които не можемъ така да минаваме и обобщаваме.

Нацията, г-да народни представители, е нравствена субстанция, духъ и мисълъ на миналото и бъдещето, жива сила, която има единъ обектъ — държавата, като нейна конкретност. Следователно, въ основата на държавата стои нацията, като нравствена субстанция. Чрезъ нея се гради благото за държавата, която е конкретност на нацията. Нацията е единъ физически и мораленъ колективитетъ, който свързва традиции, перспективи, като резултатъ на раса, езикъ, религия, изкуство, битъ и култура, а, споредъ Мара Кинкелъ, и обща историческа съдба, и крѣвно родство.

Ето, така разграничени тия понятия, ние виждаме, че и по закона за защита на нацията правителството е вървѣло по единъ идеологиченъ пътъ, като е нарекло закона не законъ за народността или законъ за защита на държавата, а го е нарекло законъ за защита на нацията. Значи, правителството има вече своя миогледъ, осмисленъ, утвърденъ идеологично, въ основата на който поставя идеологията, школата на национализма, и върви по него.

Нацията, следователно, е идеално понятие. Държавата е конкретното понятие, а „народъ“ е географско понятие.

Нека, г-да народни представители, сега се помъча да ви изброя конкретно постулатитѣ на концепцията на национализма, защото азъ казахъ, че тия концепции сж легнали въ материалнитѣ постановления на нашия бюджетъ. Тия материални постановления на нашия бюджетъ отговарятъ на идейното ръководство и, следователно, полезно е да се знае въ името на тия концепции нашата управляваща властъ какви насоки дава въ материалната, стопанската и социалната прояви на своята политика.

Най-напредъ, на първо мѣсто, вие ще видите, че нашата държава не е партийна държава, нѣма онова подѣляне на партии, класи и съсловия, както бѣше преди 5 години. Днесъ държавата ни е единна, единъ народъ, съ една воля, една душа. Това е първата концепция на национализма — да види народа обединенъ въ едно тѣло, съ една душа, съ една воля, за да нѣма раздѣление на партии, класи и съсловия, да не се обезсилва той, защото въ раздроблението се губи силата на народа — и морална, и материална.

Наредъ съ това, г-да народни представители, вие имате промѣна въ изпълнителната властъ. То е също така една концепция, една повеля на национализма — осмислена и приспособена къмъ нашата конституция, къмъ нашия битъ и къмъ нашитѣ традиции. Винаги драстично ми се струва, че звучи на ухото, когато се каже: „Ама това ваше ново вие го наричате национализъмъ; то е противно и на конституцията, и на традициитѣ, и на българския битъ“. Г-да народни представители! Всичко онова, което е като политично-стопанска и социално-идеологична проява на управляващата властъ, е абсолютно внедрено въ послановлѣнията на конституцията и нито единъ параграфъ отъ нея не е нарушенъ, за да се каже, че национализмътъ — идеята на управлението — е нарушилъ конституцията.

Едно единствено възражение, което намира своето основание само отчасти, е, че днесъ има цензура, която ограничава свободата на печата и на словото. Но, г-да народни представители, тази административна мѣрка не е себична или пъкъ не е свойствена, да попрѣчи за квалификацията на национализма като идея или идеология, за-

шото тази мърка, цензурата, въ всички времена, въ всички режими и въ всички школи за управление, специално и при демокрацията и либерализма дотъра, бѣше въ ходъ тогава, когато държавата като живъ организъмъ трѣбваше да нази себе си и своето съществуване.

Вие имате, казахъ, промѣна въ изпълнителната власть. Изпълнителната власть днесъ не е власть на партията, а е власть на държавата, авторитетна, силна, по законъ назначавана, съгласно конституцията, отъ държавния глава. Вие имате другъ видъ на законодателната власть — Народното събрание, което не представлява вече въ своята сѣщина раздѣлянето на народа на партии, а представлява единния народъ, и затуй Народното събрание днесъ е единно, безъ опозиция, което азъ твърдя и се изразявамъ правилно. Въ XXV-то Народно събрание, при национализма, опозиция константна, постоянна, опредѣлена, предварително обособена нѣма и не може да има. Най-добриятъ привърженикъ, приобщенъ къмъ управляващата власть, утре може да излѣзе тукъ и да каже своето слово противъ единъ законъ, който по негова преценка не е полезенъ за благото на държавата. Но тъй както бѣше въ миналото, да има една постоянна, опредѣлена и предварително обособена опозиция, национализмътъ като доктрина не позволява и нѣма смисълъ, защото национализмътъ има въ основата си народа, единенъ, съ една воля, съ една душа, съ единъ обектъ — държавата, а не партията.

На четвърто мѣсто, г-да народни представители, единъ отъ постулатитѣ на национализма, на новото, както тукъ го наричатъ, е вмѣшательството на държавата въ стопанския животъ, за да има стопанска хармония. Отъ тукъ вие виждате проведени въ бюджета и законодателството на властѣта всички ония мѣроприятия, които целятъ да създадатъ именно тая стопанска хармония, абсолютно нужна за стопанския прогресъ на държавата. Вие виждате уредена съ законъ и съ бюджетъ материята за вноса и износа, за урегулиране ценитѣ, за снабдяването, вие виждате уредена съ законъ и въ бюджета прокарани постановления по материята за покровителство на земеделското производство и повишение ценитѣ на земеделските продукти, за да могатъ да се свиятъ ножицитѣ на ценитѣ.

Вие имате по-нататкъ, г-да народни представители, на пето мѣсто, егидата и законодателната принуда на държавата въ социалния животъ, за да има социаленъ миръ и примирение, не равенство, защото социалното равенство по теорията на Маркса е една химера, една утопия, която е изключена като приложение въ действителния животъ. Национализмътъ си поставя за задача да намѣри не социалното равенство, а социалното примирение. И тукъ виждате законодателството на управляващата власть; вие виждате проведени въ бюджета материални постановления по поводъ на всичката тая организация за това примирение въ лицето на Дирекцията на труда, която чрезъ своитѣ трудови договори покровителствува хигиенно работницитѣ, запазва 8-часовия работенъ день и пр. и пр. и има своя отгласъ като концепция на новото, концепция на национализма.

На шесто мѣсто вие имате, г-да народни представители, признанието, че господстващъ факторъ въ сегашното време не може да бѣде капиталътъ, защото той, като егостиченъ, колкото и производителенъ и творчески да е, създава безредие, мизерия и суматоха на пазара. И затуй национализмътъ наредъ съ капитала като факторъ на производството, за да се творятъ блага за държавата, наредъ съ земята, труда и ума и по такъвъ начинъ съ тия четири фактора, които той представлява въ организирания животъ на държавата, чрезъ професионалнитѣ организации, създава стопанското равновесие и търси социалното примирение. Национализмътъ извиква на животъ материалнитѣ стожери, стопанскитѣ деятели. Тѣ престанаха да бѣжатъ, както бѣха въ либералната държава, техници и само материални стожери на богатата — работникътъ само съ чука въ своята работилница, земеделецътъ-стопанинъ само съ ралото на полето. Той ги извика къмъ стопанско ръководство въ помощъ на управляващата власть, настани ги въ общинитѣ, настани ги въ областитѣ, ще трѣбва да ги настани въ голѣмото върховно стопанско ръководство на държавата като единъ стопански съветъ въ помощъ на Министерския съветъ, за да могатъ да се процудиратъ всички ония стопански и социални въпроси. Полезното е тѣ да бѣдатъ въ унисонъ и да създадатъ между професиитѣ примирение и миръ. Това не сѣ корпорации, както тукъ нѣколко пъти се подмѣта, че ние сме станали корпоративна държава по подобие на фашистка Италия, като сме повикали на жи-

лотъ стопанскитѣ и професионалнитѣ организации; това сѣ носителитѣ на националната енергия, представителитѣ на капитала, земята, труда и ума. Тѣ сѣ, както казахъ, по повелята на доктринеритѣ на национализма, живата сила, която трѣбва да даде стопанското ръководство. Отъ респективнитѣ тѣхни тѣла то ще бѣде пресѣто отъ Министерския съветъ, който пъкъ отъ политическо гледище, като го намѣри за полезно, ще го внесе въ формата на законопроектъ въ Народното събрание, за да може Народното събрание отъ гледище политично да го прецени и да го даде на народа като законъ. Ето коя е функцията и ролята на професионалнитѣ организации. Тя далечъ не е корпоративната, нито замѣства корпорациитѣ или сноповетѣ на фашистка Италия.

На осмо мѣсто, г-да народни представители, вие имате признанието чрезъ концепцията на национализма, че трудътъ е капиталъ на нацията, че той е и право, но е и задължение. Трудътъ въ либералната държава бѣше стока, бѣше робия. Национализмътъ го поставя вече като капиталъ, и носителъ на този капиталъ, работникътъ, го прави равенъ стожеръ на богатата заедно съ капиталиста. Но той задължава държавата да гледа на труда и като право, и като задължение. Той е право — за да нѣма безработица, за да може всѣки гражданинъ да поиска отъ държавата като свое право работа, за да има хлѣбъ. Той е и задължение, защото държавата задължава работника, който е получилъ работа, да работи, да не стачкува, нито работодателятъ да прави локаутъ, за да нѣма съгресения въ държавната организация и въ провеждането на държавния стопански животъ.

На девето мѣсто, г-да народни представители, национализмътъ, като концепция, проведена отъ насъ, като форма на управление, приема, че държавата днесъ е държава компетентна, че въ нейното ръководство трѣбва да бѣде приложенъ умътъ на нейната интелигенция, волея, дѣлова и способна. Не може въ тия страшни стопански времена интелигенцията да стои настрана, а по върховетѣ и ръководството за всички голѣми и стопански задачи да отиватъ и се назначаватъ само наши и ваши, както бѣше въ либералната и демократичната системи.

Най-сетне на десето мѣсто, г-да народни представители, национализмътъ подчертава, че е система за управление чрезъ народа, че той не е нито диктатура, нито администрация на държавата, а е школа за управление, която има своята основа въ народа, и затуй чрезъ него национализмътъ избира своитѣ институти за управление: общински съвети и Народно събрание тъй, както повелява конституцията, за да се утвърди, че чрезъ народа управляващата власть, подъ контрола на законодателната власть, твори благото на държавата, което благо се разнася върху нейнитѣ граждани.

Г-да народни представители! И демокрацията управляваше чрезъ народа. Различието, обаче, е тамъ че демокрацията управляваше само съ частъ отъ народа чрезъ партията, съ едно болшинство отъ народа и имаше два обекта: партията и държавата, а национализмътъ управлява чрезъ цѣлкупния народъ и има само единъ обектъ — държавата.

Казахъ, г-да народни представители, че всѣки принципъ отъ така изнесенитѣ отъ менъ, извлеченъ отъ школата на национализма, е приложенъ къмъ държавитѣ на Европа, съобразно съ бита и традициитѣ имъ. Ние у насъ, съобразно съ конституцията, съобразно съ бита и традициитѣ на българския народъ, прилагаме принципитѣ на този национализмъ като школа и вървимъ въ тая идеологически пътъ, за да творимъ благоденствието на държавата. Нашето нещастие е, че ние сме апатични къмъ тая идеология, ние не я внедряваме като психология въ сърдитѣ на народа, а нашето управление се задоволява да твори дѣла, да ги дава, за да благоденствува народътъ, безъ да осмисля теоретично чрезъ пропаганда, чрезъ разяснения и уяснения тая концепция, въ името на която то твори тия блага, за да може психологически народътъ да се привърже къмъ тази система на управление, да я обикне и, като направи сравнение между нея и старото, решително да застане — както вече на два пъти въ изборитѣ застава — задъ тази идеология — национализмътъ.

Г-да народни представители! Моята мисль, която искамъ да подчертая, е, че това, което ние вършимъ идеологично отъ гледище стопанско и социално за благото на държавата, е една отклонка отъ общата теория на национализма, която владѣе и която управлява Европа. Нека реви е чудно, че и хитлеризмътъ, и фашизмътъ, и еволюционниятъ социализмъ, сега нареченъ еволюционенъ национализмъ на Сталинъ, сѣ отклонки отъ общата теория на национализма, който владѣе сега въ Европа. Защото и въ Италия, и въ Германия, и въ Русия капиталътъ е ограниченъ и стои подъ надзора на държавата; предимства и

привилегии сѣ дадени на труда като капиталъ на нацията. Въ Русия специално, на която е полезно да се обърне внимание, национализмътъ като идеология е замѣстилъ болшевиизма въ принципътъ на Марксъ и Енгелсъ. И днесъ въ Русия, въ борбата между революционния болшевиизъмъ на Троцки и еволюционния болшевиизъмъ на Сталинъ, надмощие въ всичкитѣ стопански и социални прояви взема националниятъ болшевиизъмъ на Сталинъ съ ония постулати, въ които азъ току що ви разгледахъ системата на национализма, защото и тамъ вече има частна собственостъ, и тамъ има капиталъ, и тамъ има спестявания, и тамъ има квалифициранъ трудъ, и тамъ има погледъ къмъ държавата като конкретностъ на нацията, за да може Русия въ тая гигантска борба да иска да окръгли границитѣ на държавата за своя народъ.

Въ тази европейска общностъ, г-да народни представители, която не е различна, освенъ по себичнитѣ прояви, отговарящи на традициитѣ и бита на народитѣ, ние се редимъ и ще се наредимъ, защото такава е поведлата на времето. И затова трѣбва да се нагодимъ идеологично, осмисляйки тая теория, за да бждемъ пригответни за утрешния денъ, когато европейската общностъ по силата на концепциитѣ на национализма ще даде единенъ образъ на управлението. Позволете ми да ви го охарактеризирамъ съ думитѣ на стопанския министъръ Функъ, за да видите, че действително въ Европа въ последнитѣ години е настѣпилъ единъ общъ пътъ на стопанско и социално управление, че този пътъ, каквото и да стане следъ войната, който и да победи, ще се утвърди и че за него ние трѣбва да се приготвимъ психологически, народътъ ни трѣбва да опознае тая идеология, тоя пътъ, за да бжде готовъ утре въ общоевропейското общество да бжде равенъ членъ на всички народи и държави, които населяватъ Европа.

Ето едно малко извлѣчение, г-да народни представители, което е полезно да ви дамъ, отъ новата идеологична постановка, която рисуватъ стопановедитѣ и главно стопанскитѣ министри на Великия Райхъ д-ръ Функъ: (Чете) „Съ рухването на Франция и отстраняването влиянието на Англия отъ континента рухна и цѣлата европейска система, изградена върху демолибералнитѣ начала и версайския редъ. Тази система и този редъ се простираха върху цѣла Европа. Много естествено е, че при сегашното стопанско пречустройство на Европа новата система и новиятъ редъ, които ще се установятъ, ще засегнатъ пакъ цѣла Европа и всички населяващи я народи. Отъ тая гледна точка, идващиятъ новъ стопански редъ основателно може да се нарече общоевропейски и като такъвъ неговата същностъ трѣбва да интересува всички народи на Европа“.

По-нататкъ д-ръ Функъ казва: „Опитътъ на Европа следъ Версайлъ показва, че никое политическо устройство не може да бжде трайно, ако не бждатъ поставени добре социалнитѣ и стопанскитѣ основи; едно пречустройство на стопанския животъ и редъ на континента ще се наложи при зачитане свободата на отдѣлнитѣ държави и народи и ще се изрази въ едно тѣсно и плодотворно за всички европейски страни сътрудничество“.

Населението трѣбва да живѣе единъ животъ съответствуващъ на положението му, и този начинъ на живѣене трѣбва да бжде масово достояние на цѣлата народностна общностъ, а не на отдѣлни слоеве стъ обществото. Това най-лесно ще може да стане чрезъ поемане върховния надзоръ надъ стопанския животъ отъ държавата, пазителка на интереситѣ на общността, която, ограничавайки прѣкомернитѣ печалби на капитала, безъ обаче, да ги премахва, ще може най-лесно и бързо да постигне резултати въ стоемежа къмъ повдигане общия жизненъ уровень на своето население“.

Въ този редъ на мисли, д-ръ Функъ счита, че се налага премахване на безработицата, като отбелязва: „Този бичъ на социалния животъ на XX-я вѣкъ трѣбва завинаги да се премахва въ Европа. Трудитѣ-стока въ досегашния либераленъ строй трѣбва да отстъпи мѣстото си на труда-право на всѣки гражданинъ на държавата, като последната бжде задължена да осигурява изпълнението на това право“.

На второ мѣсто, налага се преминаване къмъ нова парична система Монетата-злато трѣбва да отстъпи своето мѣсто на монетата-трудъ. Покритието на монетата чѣма да зависи отъ кѣсове злато, лежащо въ подземията на националнитѣ банки, безъ всѣкаква стопанска ценностъ, а отъ стабилността и рентабилността на уредения отъ държавата стопански редъ.

На трето мѣсто, е необходимъ надзоръ на частно-капиталистическитѣ стопанства — надзоръ, г-да народни представители, не експроприация — „за да се осигури всеобщото достояние на правото-трудъ. Държавата упражнява над-

зоръ надъ частно капиталистическитѣ предприятия въ смисълъ, да не се отклоняватъ отъ опредѣления отъ държавата пътъ. Безъ да се ограничаватъ благоприятнитѣ за общността нововъведения отъ частното предприятие, да се следи и отстранява спекулата, изкушенията за прѣкомѣрна печалба, като собственикътъ отъ пълновластенъ господаръ става овластенъ отъ държавата ръководител на предприятието съ право на печалба за вложения отъ него капиталъ“.

На четвърто мѣсто, г-да народни представители, ще дойде разрешаване на въпроса за митата. „Днешната митническа система въ Европа е една отъ причинитѣ за голѣмото поскупване на стокитѣ, необходими за масовото изхранване на населението. Митническата система ще трѣбва да се поправи въ смисълъ, да се отстрани тежнението на всѣка малка държава въ Европа да представлява завършена и затворена въ себе си стопанска автаркична единица, а този стремежъ да се прехвърли върху усилията на всички европейски народи; такава единица да стане цѣлиятъ континентъ“.

Девизната политика и международната размѣна досега е почивала на либералния принципъ на търсенето и предлагането, управляванъ и материализиранъ на свѣтовното стоково тържище въ Лондонъ. За да се избѣгне тази зазисимостъ, държавитѣ отъ новата европейска стопанска общностъ, чрезъ промѣна на своята парична система, ще прибѣгнатъ къмъ клиринговата система, като размѣната замѣсти продажбата“.

Ето ви, г-да народни представители, общата идеологична теза за управлението на Европа, която ви рисува една бждеща стопанска и социална картина, въ която ние, като членове, неминуемо ще трѣбва да вземемъ участие отъ тукъ, и опознаването на тая доктрина въ всичкитѣ ѝ подробности се налага, за да може тя психологически да бжде внедрена въ съзнанието на народа, както казахъ, за да я обикне той.

Г-да народни представители! За ваша изненада, системата на национализма, като идеология, не за първи пътъ сега отъ петъ години е приложена у насъ и не за първи пътъ ние сме свидетели на желанието на българския народъ, въ лицето на неговата интелигенция, да трѣгне въ пътя на национализма, като идеология за управление, да замѣсти либерално-демократичната школа, оказа се и въ България твърде пакостна за нашето собствено българско политическо, стопанско и социално състояние.

Първиятъ опитъ за приложението на национализма за управление у насъ се направи чрезъ преврата на 9 юний 1923 г. Тая моя мисълъ далечъ не се схожда съ мнението на преждеговорившия колега г-нъ Петъръ Марковъ. На 9 юний интелигенцията въ България почувствува нужда да замѣсти либерално-демократичната школа за управление, да замѣсти партийното управление и да осмисли държавата въ една народностна цѣлостъ.

Проф. Александъръ Цанковъ, който пое на 9 юний управлението, идеологично бѣше обособенъ на тая линия, но, за голѣмо нещастие, бихъ казалъ, на България, поради междоусобици и ексцесии, които станаха тогава, г-нъ проф. Цанковъ, като министъръ-председателъ, не можа да приложи на дѣло теоретичната школа, въ името на която той пое управлението, защото употребѣи времето си да брани Царъ и държавата отъ междоусобици и ексцесии. И трѣбва добросъвестно да признаемъ, съ родолюбие и доблестъ той упаци и защити държавата тогава.

Въ зората на 19 май, г-да народни представители, за втори пътъ национализмътъ, чрезъ нашата интелигенция, следъ управлението на Блока, пожела да внедри въ управлението концепциитѣ на новото време. Носителътъ на тия концепции на 19 май бѣ г-нъ Кимонъ Георгиевъ, чо по много причини и специално поради погрѣшнитѣ и особени политически концепции на неговитѣ приятели приложението на тия идеи не можа да се осъществи. Затуй, епохата отъ 19 май до 21 априлъ 1935 г. изби въ хаосъ и безпътница. Едва на 21 априлъ 1935 г. съ Царския манифестъ концепцията на национализма доби своето приложение чрезъ царскитѣ думи: „Ще вървимъ по нови пѣтища и съ нови срѣдства, безъ връщане назадъ“. Отъ тая дата насамъ, г-да народни представители, е въ ходъ това ново, за което всѣки день приказваме, въ ходъ сѣ всички тия материални и стопански постижения, като резултатъ отъ дейността на държавата, въ ходъ е концепцията за народното единение, въ ходъ е концепцията за третирането на капитала по другъ редъ и по другъ начинъ, въ ходъ е концепцията за третирането на труда и земята също по другъ начинъ.

Тая концепция, г-да народни представители, която получи писменото си утвърждение и основа чрезъ Царския

манифест, биде осмислена идеологично от нашите двама министър-председатели г-нъ Кюсевиановъ и г-нъ проф. Филовъ. Моето пожелание е тая концепция, осмислена от ръководните лица на двата министерски кабинета, да бъде носена от нас, да бъде внедрена въ психологията на народа. Като се направи паралелъ между старото и новото, положително съмъ убеденъ, че народътъ ще я обикне, като задоволяваща. Наредъ съ тази идеологична постановка, която ще му дадемъ, ние имаме задъ себе си творчеството на кабинетитъ отъ 19 май досега, творчество стопанско, социално и културно-просвѣтно, което не само гарантира солидността на тая концепция, но утвърждава въратата ни въ бъдещето ѝ.

Г-да народни представители! Кой е логикотивътъ на двата министерски кабинета? „Достатъчни сж дѣлата; ние творимъ; народътъ ще разбере творчеството“. — Това по моя преценка е недостатъчно; потребно е психологическо въздействие. Въ бюджета на държавата ние предвидихте разходи за организиране на младежта, на която постигните идеалитъ на държавата и на нацията. Най-сигурниятъ елементъ за пропаганда, най-бойниятъ елементъ, който е въ състояние да внедри новата психология, като пресъздаде българския гражданинъ и го направи националистъ не само по чувство, но и по идея — това е младежта. Азъ бихъ пожелалъ на управлението да внедри не само чувството на национализъмъ въ младежта, не само желания и аспирации за реализиране на българските идеали, но и желание да се превъзпита българскиятъ гражданинъ въ една национална идеология, за да стане новъ гражданинъ на нова, благоденстваща България.

Нищо, г-да народни представители, не е вѣчно подъ слънцето — това е една стара максима. Дѣлата може да бъдатъ прекрасни, убедителни, резултатни, обаче абсолютно необходимо е, когато се управлява народъ, който е живо цѣло, живъ организмъ, да бъде внедрено въ душата на народа, за да разбере той, че наистина въ името на една идея се творятъ тия дѣла. Така се създава учение, така се създава психология, така въобще се възпитава народътъ. Христовитъ дѣла сж по-чудотворни отъ всѣко промишленіе, но тѣ щѣха да бъдатъ мъртво нѣщо, ако апостолитъ на Христа не бѣха разнесли тия чудеса Христови, ако не бѣха ги осмислили въ учение, въ религия, която съществува вече две хилядолѣтия. Затуй моето пожелание, моетъ съветъ, бихъ казалъ, е властта да излъзе и пропагандира своитъ социални и стопански дѣла, (Ръкоплѣскания) да ги покаже, за да ги види народътъ и да разбере, че тия дѣла не сж спорадични, не сж случайни хрумвания на този или онзи министъръ, а сж резултатъ на една идейна концепция, която осигурява на държавата солидно и здраво бъдеще.

Г-да народни представители! Полезно е дѣлата на управлението, като резултатъ на тая нова концепция, която ние усвоихме, да се покажатъ на народа, за да направи той сравнение между тая концепция и старата концепция на управление — либерализмътъ.

Вие знаете, че въ доскорашното минало въ България се състезаваха три политически социално-стопански школи: на първо мѣсто земеделско-стопанската диктатура, въ лицето на Земеделския съюзъ; на второ мѣсто пролетарската диктатура, въ лицето на комунистическата партия, и на трето мѣсто либерално-демократичната концепция въ лицето на другитъ партии. Съвременници сме на партиитъ, познаваме тѣхнитъ теории и дѣла. Азъ ще се спра на тѣхъ дотолкова, доколкото ще ми е полезно, съ огледъ на бюджетнитъ постановления, да направя сравнение между третирането на факторитъ на производството тогава и сега, защото въ демократично-либералната държава тѣ се третираха по единъ начинъ, а въ националната държава се третираха по другъ начинъ. Само чрезъ земята, г-да народни представители, като факторъ на производство, не се творятъ народни блага, както мислѣше земеделскиятъ съюзъ въ миналото. Само съ селското съсловие не се управлява държава. Тогава нѣма прогресъ, а има диктатура. Само трудътъ не може да създаде блага. Само пролетариатътъ, съ утопичното учение на Маркса и Енгелса, не е въ състояние да създава дѣла въ държавата. Само капиталътъ, като факторъ на производството, поради това, че е крайно егоистиченъ — теоретично и практично това е установено — създава мизерия и нищета, създава диференциация между класитъ, създава богати и мизерници. Въ стопанската и социална областъ на националната държава необходима е хармония между производителнитъ фактори, нужно е равновесие между производителнитъ срѣди и затова националната държава другояче третира и капитала, и земята, и труда.

Г-да народни представители! Полезно е да се направи предъ народа, единъ паралелъ, за да види какъ партийната

държава третираше факторитъ на производството и какъ националната държава ги третира, и какъ при това ново третиране на тия фактори на производството, благоденствието на държавата постепенно върви нагоре кресцендо.

Капиталътъ, при либерализма, както знаете, бѣше воленъ и неограниченъ, при комунизма е експроприиранъ, а при национализма е въ ржцетъ на капиталиста, който е поощренъ да печели — капиталътъ не се изземва, но е подъ надзоръ на държавата, за да не създава сътресения и мизерия. Капиталътъ на националната държава е въ ржцетъ на неговитъ носители: търговци, занаятчий и индустриалци, които сж извикани вече за стопанско творчество, а не само за механична работа. Капиталътъ при националната държава играе ролята на двигателъ не само на частното стопанство, а на цѣлия колективъ — на държавата. И тукъ азъ искамъ да се спра съ две думи на въпроса, дали не е полезно, чрезъ капитала, да се поможимъ да облекчимъ настоящето поколение, което носи грижитъ на времето въ страшнитъ състезания, които ставатъ днесъ на европейската и свѣтовната сцена.

Вчера д-ръ Балкански ви каза, че въ теорията има две гледища за заемитъ. Едни отъ теоретичитъ-икономисти поддържатъ, че заемътъ е една свежа струя въ организма на държавата, нова кръвъ въ този организмъ; други икономисти поддържатъ, че заемътъ е едно зло за държавата. Азъ лично съмъ привърженикъ на първата теза, разбира се, съ огледъ на положението, което най-добре се познава отъ финансовия министъръ. И затова бихъ препоръчалъ: въ даденъ моментъ, при дадени условия, дали не може капиталътъ, посредствомъ единъ вътрешенъ заемъ, даде принудителенъ, да се повика да облекчи страданията на сегашното поколение, което е определено отъ съдбата да носи тежеститъ на днешния свѣтовенъ двубой, и по такъвъ начинъ да разхвърлимъ тия тежести и на иднитъ поколения, а не изключително ние, съвременниците на този свѣтовенъ двубой, да носимъ изцѣло тия тежести. Азъ бихъ помолилъ г-на финансовия министъръ, който е добре версиранъ въ материята и добре си познава работата, да има въ всѣки случай предвидъ тази идея — дали не е възможно известна частъ отъ българския капиталъ да бъде иззета въ формата на заемъ, даде принудителенъ, за да се помогне на държавата, за да се облекчатъ тежеститъ, които съ бюджета днесъ се налагатъ.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Зѣнна)

Стоянъ Никифоровъ: Завършвамъ.

Г-да народни представители! Земята при съвременната диктатура е машина за производство; земята при национализма е капиталъ на нацията. Селото е обектъ на грижи за издигане културата му, за прогреса му. Селянинътъ-стопанинъ не е само техникъ-производителъ, а въ своята задруга промишлява върху стопанскитъ проблеми на земедѣлнето и върху неговото развитие. Проследете въ бюджетнитъ постановления грижитъ за земята. Законитъ на министъръ Багряновъ за земята, за земеделския инвентаръ, за увеличение дохода отъ земята ние виждате да се провеждатъ, и тѣзи закони показватъ, че третирането на земята въ националната държава става по другъ начинъ, а не по тоя, който бѣше въ либерално-демократическата държава. Полезно е това народътъ да го чуе, да го види, да го разбере, защото отгласътъ отъ дѣлата на дохожда велнага, а дохожда нѣкой пѣтъ може би късчо. Трудътъ при либерализма, както казахъ, е робия, стока. Работникътъ е слуга на капиталиста. Никой не се грижи за условията, при които той работи, нито за надницата, която получава. Трудътъ при национализма е право, трудътъ е задължение, както казахъ. Работникътъ е творецъ на блага, равенъ на капиталиста. Вземете пакъ бюджета на държавата, г-да народни представители, погледнете и дѣлата въ форма на законодателна проява, направени отъ управлението, и ние ще видимъ какъ държавата бди надъ надницитъ на работника, надъ неговото здраве, надъ неговата безработица, срещу която държавата го осигурява, като се грижи да му намѣри въ всѣко време и на всѣка цена работа. Вижте какъ държавата бди за хигиената въ работилницата, какъ бди при злополука, какъ се грижи при инвалидностъ, при майчинство, какъ осигурява на работника пенсия за старини. Тя даде пенсия и на земеделеца-производителъ. Въ своята работилница работникътъ въ либералния строй бѣше само механикъ. Въ своя синдикатъ днесъ той е стопански ръководителъ и дава своето мнение върху стопанскитъ и социални въпроси, за да се постави въ хармония съ другитъ професии, съ които той е въ контактъ, като държавенъ представител. Умътъ въ националната държава е другояче третиранъ. Търси се даровитото, компетентното, волево. Изоставятъ се наши и ваши и партийната принадлежностъ.

Позволете ми, г-да народни представители, тук да открия една скоба, обръщайки се с един апел към г-да министрите. Г-да министри! Всичката ми любов към вас, но, за Бога, крайно време е да прецените живите ценности, с които оперирате и които са ваши помощници. Преценете ги и изберете от тях даровитото, способното, волевото и го оставете да представлява държавата, а другото махнете. Отървете се от приятели, които спекулират с вашето приятелство, отървете се от тия, които използват националните идеали, провокират държавата и от държавната теза правят своя собствена поза и свой собствен актив. Махнете всичко онова, което е пошло и което вреди, за да се даде наистина един друг облик на държавата. Нека след министрите, които представляват държавата по достоинство и авторитет, като избрани от Короната лица, да вървят администратори достойни, волеви, коректни и почтени. Дайте въобще път на интелигенцията, защото, г-да министри, некадърното върви, а интелигентното, кадърното ще стане торъ на културното и непочтеното. Драстично казано: шаранът не се храни с пестърва, а на пестървата се хвърля нарязан шаран. Въ обезлюдената Добруджа, лишена от инвентар, от добитък, на време се прибра реколтата, навреме се изора, навреме се зася, казвам го откровенно и почтено, само поради даровитата прова на двама администратори-чиновници: г-н Бакърджиев от Министерството на земеделието (Ржкопфскания) и г-н Петър Кънев, главен инспектор от Дирекцията за храноизнос, и на десетина кметове и околийски управители, които г-н министър Габровски предизвика като даровити хора и прати там. Ето ви резултатът от работата на даровитата интелигенция, която твори. Отървете се от всичко, което е недостойно, и го ратете да си върви. Дайте път на творческата, волевата и компетентна интелигенция, за да осмисли държавата и да отговори на кощеницата на национализма — че държавата ни наистина е държава на компетентността.

Г-да народни представители! Аз искам да направя моето заключение, като обърна внимание на г-да народните представители, че въ бюджета и въ предстоящия закон за професионалните организации ще имат възможност да осмислят най-бележития, бих казали аз, белег на новото — проявата на професионалните организации, организацията на стопанските стожери в държавни синдикати. На мястото на нѣкогашния самосиндикализъм, държавата създаде сега държавни синдикатизъм, като своите професионални стожери, носители на енергията на нацията, ги организира в държавни синдикати, въ професионални организации. Дайте да осмислим професионалните организации, дайте да им внедрим идеология, смисъл и значение, дайте да ги извикаме на живот. (Ржкопфскания), тъй както нѣкога министър Красновски ги извика на живот, като постави техни представители въ общинските съвети, за да творят, за да дават стопанските и социалните насоки на населените места. Извикайте техни представители и образуйте един държавен стопански съвет, прошен сь спеси и държавни чиновници, за да имате едно sui generis законодателно-стопанско тѣло, рѣлята на което ще бъде не да представлява корпоративната държава, а да предстарява един стопански институт, който само ще промишлява, ще обхваща всичките стопански и социални прояви въ дадено време, ще ги оформи като докладъ до изпълнителната власт, а изпълнителната власт, ако намѣри за полезно и политично, ще ги внесе въ Камарата, за да бъдат преценени от политично гледище, защото Парламентът е политическо тѣло. Така завършен образът на професионалното организирание, вие ще имате хубаво и достойно стопанско ръководство. Защото, нека не си правим илюзия, стопанският елит познава стопанските и социалните насоки. И когато професионалистите се примѣсят, като държавен стопански съвет, сь една държавна дирекция, която да оформи въ себе си стопанското командване, вмѣсто сегашните девет държавни института, които сега имат стопанското командване, вие ще имате най-идеалното стопанско-социално съвещателно тѣло при Министерския съвет, което да изучава всички социални и стопански проблеми, и да приготвя законите за техниото разрешаване. Само чрез администрация, само чрез политично ръководство, без да се допитаме до носителите, до познавачите на стопанските въпроси, ние нѣма да дейдем скоро до едно идеално ръководство, до едно полезно стопанисване и социализиране на нашата държава.

Г-да народни представители! Понеже времето ми изтече, заключавам моите бележки, които са, както казах още въ началото, може би много себични, много оригинални. Аз добросъвестно изказвам моето върване. Аз виждам право, виждам добре и оценявам неписания, идеоло-

гичния образ, който трябва да се види въ бюджета на правителството. Това е образът на национализма сь всичките концепции, на които той служи, които концепции управляват власт и оматериализира въ параграфи въ бюджета, за да даде онова благоденствие, онова благополучие на държавата, за което тя и ние тук, като народен институт, се грижим. Нека осмислим тия параграфи въ бюджета на правителството, които са крайно полезни. Чрезъ този бюджет, който дава насоката на стопанското и социалното творчество, действително ще се творят и за въ бъдеще богатата на държавата. Нѣма никакво съмнение, че наистина бюджетът е тежък, но въ времената, въ които живѣем, саможертвата е абсолютно нужна. Да утвърдим материалните постановления въ бюджета, но да вземем грижата да утвърдим и идеологичните, неписаните постановления въ този бюджет, да ги внедрим въ психологията на българския гражданин, да го направим не само националист по чувство, а националист и по идея, да обикне държавата си, и както въ миналото я е бранил от ползновението на всички минаващи презъ Балканите, да я брани и сега. Нека му внедрим националистическо възпитание, за да можем да бъдем сигурни и обнадѣдени, че презъ това ново възпитание държавата ни ще пребъде за слава и величие въ вѣковете. (Продължителни ржкопфскания)

Председателстващ Никола Захариев: Има думата народният представител г-н Спас Ганев.

Обажда се: Дайте почивка.

Председателстващ Никола Захариев: Давам 10 минути отидих.

(След отидиха)

Председателстващ Никола Захариев: (Звъни) Заседанието продължава

Ще направим проверка на присъстващите г-да народни представители. (Прочита списъка на народните представители)

Има думата народният представител г-н Спас Ганев.

Спас Ганев: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Вземайки думата по бюджета на държавата за 1941 г., азъ чувствам голѣмата морална отговорност за мислите, които ще изкажа, отговорност, която се налага отъ особените времена, които преживява страната ни, и отъ положението въ свѣта. Считаю, че не са остри изрази, чрезъ които ще можем да се разберем, но заедно сь това считам — и вървам, че добре ще бъдат разбрани — че критиките, които се правят, се правят само отъ желание да се помогне на нашето дѣло, не дѣлото на правителството, а дѣлото на България. Увѣрен съм, че всички, които вземаха до сега думата, са се изказали, водени отъ туй желание, че тѣ са говорили и са давали своите напѣтствия, или са правили критики, защото са желали да подпомогнат своята страна.

Страната ни преживява тежки времена. Тѣ не са тежки само за нас. Може би за нас са много по-лесни, отколкото за другите. На всички ни са известни външните условия, които наложиха тия времена. Свѣтът е въ война — война незапомнена, откакто свѣтъ свѣтува. Велики многомилионни държави са въ борба. Напрегнати са всичките имъ духовни и материални възможности, гонейки, всѣка за себе си, крайната цел — победата. Стотици милиони хора преживяват ужаса на войната, която разстила своето черно було надъ грамадна частъ отъ земното кълбо. Ежеминутно много човѣшки същества жертвуватъ най-голѣмото свое благо — живота си, въ интереса на своите роднини, на своите народи. И цялата тая грандиозна борба, която кипи почти въ цял свѣтъ, налага условия въ вътрешния живот на борещите се държави, новъ редъ, нови стопански и политически отношения въ международния живот. Помѣри не са чужди. Достатъчно е само споменатото дотук да ни покаже, че повече отъ всѣкога ние не сме сами и че тая борба не може да не окаже своето въздействие върху ни, като тѣло, като държава и че всѣка наша дейност трябва да бъде добре отирана и извършена, и извършена сь предвидливост.

Вътрешно ние живѣем въ условия различни отъ тѣзи преди години. Новъ режим се установява въ страната ни отъ нѣколко години. Неговиятъ окончателенъ видъ не е ярко очертанъ. Външното положение налага много мѣрки отъ вътрешенъ характер, които правятъ живота на държавата и на отдѣлната личност по-другъ, отколкото 10

знаеха преди няколко години. Свѣтътъ се промѣни и продължава да се промѣня. Ние виждаме — това не може да избѣгне отъ око̀то и на най-повърхностния наблюдател — че въ днешно време ръководството на държавата се съсредоточава все повече и повече въ върховетѣ на изпълнителната власт. Това става и въ най-типичната демократична държава Англия — да не говоримъ за германския Райхъ, където положението въ това отношение е още по-ясно. Веднага правя една бележка; и тамъ, и другѣде отговорнитѣ държавници не оставятъ бу̀лото на таинствеността да покрива тѣхнитѣ действия. Тѣ говорятъ, защото схващатъ, че народитѣ имъ трѣбва да знаятъ по нѣщо отъ онова, което се отнася до тѣхната съдба, защото знаятъ, че таинствеността не задушава желанието на народитѣ да знаятъ и да се интересуватъ отъ настоящето и бъдещето, а ражда страшната многоглава клюка, която разяжда и трови. Не бива да се чудимъ, че и българскиятъ народъ се възбужда и интересува отъ бъдещето на своята родина. Тоя му интересъ иде само затова, защото той я обича. И жалко би било, ако този интересъ би липсвалъ. Тогава би трѣбвало да се страхуваме за съдбата на народа си. Преживѣлъ велики борби, за да стигне до свобода, преживѣлъ голѣми разочарования въ миналото, преживѣлъ кървави борби за своето обединение, българскиятъ народъ вѣрва, че ще дойдатъ дни и условия да види поправени неправдитѣ, извършени върху неговата снага. Съ тая мисль той живѣе и поради тая мисль той съ готовностъ ще прави жертвитѣ, които държавата, поради особенитѣ условия, при които се намира днесъ, иска отъ него.

Следъ тѣзи нѣколко общи думи, азъ ще пристѣпя първо въкъмъ разглеждане на предложения ни за одобрение отъ Народното събрание бюджетъ на държавата за 1941 г. и по-късно, ако времето ми позволи, ще се върна по-надълго върху ония въпроси, които бѣло токущо зачехнахъ.

Преди да пристѣпя въкъмъ подробното разглеждане на бюджета, и то само нѣколко негови части, защото общото му разглеждане нито е по силитѣ на единъ човѣкъ, нито е възможно при краткото време, съ което разполагаме, азъ изказвамъ моето искрено съжаление — може би тѣй се налага — а вѣрвамъ, че и много други съжеляватъ, че ние имаме поне 2-3 дни свободна време между речта на министра на финанситѣ и разискванията по бюджета, за да можемъ да прегледаме неговото изложение, което бѣше предварително напечатано. Това време не ни се даде, и може би поради това ще се направятъ нѣкои грѣшки и пропуски, ще се направятъ и нѣкои повторения.

Азъ вѣрвамъ, че късното вънесие на бюджета на държавата за разглеждане отъ Народното събрание е наложено отъ обективни причини; не че министрътъ на финанситѣ въ случая е виновенъ, но не е могло да бѣде приготвенъ бюджетътъ. Все пакъ може да се направи едно пожелание: ако не да се съзавя напълно постановлението на чл. 18 отъ закона за бюджета, отчетността и предприятията, където се казва, че бюджетътъ на държавата трѣбва да бѣде внесенъ въ Народното събрание на 1 ноември, то поне отчасти, въ смисълъ да гонимъ датата 1 декември, за да не става нужда, най-важниятъ правителственъ актъ, една отъ най-важнитѣ работи на Народното събрание да се движи съ бързина, която често пакъ става причина за пропуски, недоглеждания и грѣшки. Повтарямъ пакъ: съ това не правя упѣкъ. Не познавамъ обективнитѣ условия, при които е станало изготвянето и вънесението на бюджета въ Народното събрание. Може би има обективни причини за късното му вънесие, и сигурно ги има, но все пакъ не може да не се изкаже съжалението, че именно тѣй се случва почти всѣка година съ бюджета, поради което ние трѣбва да се движимъ въ карьеръ при разглеждането и приемането му, да имаме нощни заседания, да имаме сутринни и следобѣдни заседания въ комисията, по нѣкога и до полунощ, само и само да можемъ да дадемъ бюджетъ на държавата.

Ще си позволя да разгледамъ нѣкои отъ отдѣлитѣ на бюджета, първо приходния, само за годинитѣ 1938, 1939 и 1940, като заявявамъ, че съмъ се ползвалъ отъ графата на бюджетитѣ „предвидено“. При това, за последната година, 1940 г., не съмъ ималъ наръчка цифритѣ за постѣпленията презъ цѣлата година, по простата причина, че сега сме още въ м. декември. Затова и въ печатното изложение по бюджета на г-на министра на финанситѣ сѣ дадени сведения за времето до 31 октомври 1940 г.

Председателстващъ Никола Захариевъ: Г-да народни представители! Частъ е вече 8. Ще ви моля да продължимъ заседанието и следъ 8 ч. Когато приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Продължавайте, г-нъ Ганевъ.

Спасъ Ганевъ: Та, при все че съмъ се ползвалъ само отъ графата на бюджетитѣ „предвидено“, разчитамъ, че все пакъ нѣма да направя грѣшка въ заключенията, които ще изведа, защото, споредъ заявленията на г-на министра на финанситѣ, презъ миналитѣ години е постѣпило онова, което се е очаквало, даже въ много случаи е постѣпило въ повече, както и за текущата година той очаква, че придвиженото ще постѣпи. Значи, ако се яви нѣкоя разлика, тя ще бѣде твърде малка и незначителна и въ никой случай не въ вреда на заключенията ми.

Единъ отъ главнитѣ източници на приходния бюджетъ на държавата — разбирамъ редовния приходенъ бюджетъ — сѣ прѣжитѣ данѣци, които ги намираме въ глава I отъ закона за бюджета на държавата и приложенитѣ къмъ него таблици. Азъ ще си послужа най-напредъ съ абсолютнитѣ цифри, тѣй както можахъ да ги извлѣка. Веднага моля да се има предвидъ, че поради краткото време за подготовка на речта си, може да съмъ допустналъ нѣкъде малка грѣшка въ пресмѣтанията и сбороветѣ. Ако действително съмъ допустналъ подобна грѣшка, тя не е допустната унижено, и азъ предварително моля за извинение както народното представителство, така и г-на министра на финанситѣ.

По бюджета за 1938 г. е предвидено да постѣпятъ отъ прѣки данѣци 576 милиона лева; за 1939 г. — 603 милиона 500 хиляди лева; за 1940 г. — 1 милиардъ 236 милиона лева и за 1941 г. — 1 милиардъ 342 милиона лева. Увеличението презъ 1940 г. е било предвидено по § 1 отъ данѣк-законитѣ, а презъ 1941 г. още и по § 7а, отнасящъ се за сумитѣ, които се събиратъ за сигурността на страната ни — 250 милиона лева.

Косвени данѣци. По бюджета за 1938 г. е предвидено да постѣпятъ 3 милиарда 68 милиона лева — хилядитѣ изпускамъ; за 1939 г. — 3 милиарда 296 милиона лева; за 1940 г. — 3 милиарда 552 милиона лева и за 1941 г. — 4 милиарда 135 милиона лева. Като особено постѣпление по бюджета за 1941 г. е предвиденъ приходъ отъ чистичането на новитѣ монети, за които г-нъ министрътъ на финанситѣ надълго и нашироко обясни въ своето експозе.

За да не се връщамъ наново въкъмъ абсолютнитѣ цифри, трѣбва да спомена още единъ дѣлъ отъ приходитѣ — държавнитѣ привилегии, които доста приличатъ на късезнитѣ данѣци. По бюджета за 1938 г. сѣ били предвидени 132 милиона лева; за 1939 г. — 135 милиона лева; за 1940 г. — 154 милиона лева и за 1941 г. — 168 милиона лева.

Общо по глави I и II, прѣки и косвени данѣци — значи, всичко онова, което го смѣтаме като тежестъ на населението, като данѣкъ — имаме: за 1938 г. — 3 милиарда 644 милиона лева; за 1939 г. — 3 милиарда 899 милиона 800 хиляди лева; за 1940 г. — 4 милиарда 788 милиона лева и за 1941 г. — 5 милиарда 477 милиона лева.

Тѣй се очертаватъ двата най-главни отдѣла на приходната частъ, за да ни дадагъ, съ другитѣ отдѣли на приходната частъ, следнитѣ общи суми за постѣпленията по държавния бюджетъ по графата „предвидено“: за 1938 г. — 7.282.879.000 л.; за 1939 г. — 7.626.280.000 л.; за 1940 г. — 8.472.000.000 л. и за 1941 г. — 10.100.000.000 л.

Използвайки тѣзи цифри за сумитѣ, които трѣбва да постѣпятъ, мене ме е интересувало да видя какъ растатъ приходитѣ или, въ сжщностъ, какъ растатъ облаганията въ страната по различнитѣ отдѣли на приходния бюджетъ на държавата, и намирамъ следното, като сравнявамъ пакъ четиритѣ години: 1938, 1939, 1940 и 1941. Ако приходитѣ съ прѣки данѣци по бюджета за 1938 г. ги вземемъ за 100 и отнесемъ приходитѣ отъ прѣжитѣ данѣци, по бюджетитѣ за следващитѣ години къмъ нея година, имаме: за 1939 г. прѣки данѣци 105, или сѣ 5% покачване; за 1940 г. — 213, или сѣ 113% покачване и за 1941 г. — 232, или сѣ 132% покачване. Ако приходитѣ отъ прѣки данѣци по бюджета за 1940 г. ги вземемъ за 100, тогава за 1941 г. имаме 109, или 9% увеличение.

При косвенитѣ данѣци — ако постѣпленията отъ тѣхъ по бюджета за 1938 г. сѣщо ги вземемъ за 100 — имаме: за 1939 г. — 108, за 1940 г. — 115 и за 1941 г. — 136. Ако пъкъ приходитѣ отъ косвени данѣци по бюджета за 1940 г. ги вземемъ за 100, тогава за 1941 г. имаме 117, или 17% покачване.

Въ държавнитѣ привилегии — при база 100 за 1938 г. — имаме: за 1939 г. — 102, за 1940 — 114 и за 1941 — 128. А при база 100 за 1940 г., за 1941 г. имаме 109.

Общо за бюджета: за 1938 г. — 100, за 1939 г. — 105, или покачване сѣ 5%; за 1940 г. — 116, или покачване сѣ 16%, и за 1941 г. — 139, или покачване сѣ 39%. Разликата между 1940 и 1941 г. е: 100 на 120, или 20% покачване.

Обърна ни се внимание отъ г-на министра на финансите, пък и на всички ви е известно, че ако бѣхме останали въ сѣщото положение, което бѣше миналата година, само затова, че днесъ ние имаме и Южна Добруджа съ съответното население, ние ще имаме покачване. Значи, въ тия покачвания, които цитирамъ и намирамъ за 1941 г., ще трѣбва да се има предвидъ, че има едно естествено покачване, вследствие на увеличаване територията на царството и увеличаване на населението.

Г-да народни представители! Това е положението при дадения ни отъ финансовия министъръ размѣръ на националния доходъ 50 милиарда лева за 1939 г. — която сума той сочи въ изложението си като приблизителна, понеже точнитѣ изчисления не сѣ направени. Азъ нѣма да се спорамъ върху тази сума, приемамъ, че тя е такава, защото самъ не мога да дамъ друга сума. Значи, при 50 милиарда национален доходъ, изчисленъ и даденъ официално, ние имаме 10 милиарда лева редовенъ бюджетъ. Азъ оставямъ другото настрана, защото не съмъ ималъ възможностъ да отдѣля кое отъ него е облагане, кое отъ него не е облагане. Би ни била по-ясна картината, ако разхвърлимъ тия 10 милиарди лева на глава. Тогава, при единъ доходъ върху глава отъ населението въ България отъ 7.800 л., както е посочено въ таблицата, или 8.000 л., както приблизително бихмъ го опредѣлили, пада се редовенъ бюджетъ 1.680 л.

При тъй очертаното положение, явно е, че тежеститѣ за българския народъ въ данъчно бреме сѣ голѣми. Не казвамъ, че тѣ могатъ да бѣдатъ избѣгнати, но ми се чини, че е съвсемъ право да дадемъ оценката „голямъ“, като вземемъ съотношението между дохода на глава и падащата сума отъ бюджета на глава.

Азъ ще направя една бележка въ подкрепа на г-на финансовия министъръ по единъ въпросъ, по който доста се е приказвало, както и въ настоящето Собрание, така и въ миналото. Той казва — а и цифритѣ тукъ потвърждаватъ, по новия начинъ, по който тѣ сѣ превърнати — че прѣжитѣ данъци сѣ порасли съ много по-голямъ процентъ, отколкото ковенитѣ. Или, съ други думи, онова съотношение, което винаги сме търсили и сме казвали, че повече трѣбва да отиваме къмъ прѣжитѣ данъци, т. е. този, който има повече, да плати повече, горе-долу се очертава и отъ цифритѣ, които приведохъ. Припомнявамъ ви ги на васъ: прѣжитѣ данъци отъ 100 за 1938 г. сѣ 232 за 1941 г., а ковенитѣ данъци отъ 100 за 1938 г. сѣ 136 за 1941 г. Това е, значи, едно благоприятно положение съ огледъ на разбирането на народното представителство, дотолкозъ доколкото съмъ могълъ да извадя заключение отъ разискванията и изказанитѣ мнения тукъ.

Врѣщамъ се пакъ къмъ тежестта, която лѣга върху плещитѣ на българския данкоплатецъ. И азъ бихъ могълъ да кажа думитѣ, известни на всички васъ: нима не е известно и не чувстваме всички, че данъчното бреме у насъ постепенно расте и стига до 30% отъ националния доходъ — една страшна цифра за тѣзи, които познаватъ въпроса? Азъ не мога да кажа тия думи, които единъ депутатъ каза въ XXIV-то Народно събрание, обръщайки се къмъ финансовия министъръ тогава. Не е толкозъ черенъ дяволътъ, колкото той ни го нарисова, защото въ създаването на този дяволъ и той днесъ участва. Разликата е въ схващанията, които имаме тогава, когато говоримъ отъ трибуна, като народни представители, и тогава, когато ще трѣбва, като управници, да създаваме бюджета.

Но все пакъ има причини за безпокойство и азъ ги чувствамъ въ думитѣ на г-на финансовия министъръ. Той е оптимистъ, но неговиятъ оптимизмъ имаше една нота на загриженостъ. И тя е много ясна, защото на неговитѣ плещи и преди всичко на неговата отговорностъ се греди бъдещето на страната съ налагането на тѣзи данъци. Той чувства, че разходитѣ сѣ голѣми, че нуждитѣ, които трѣбва да задоволява, сѣ голѣми, може би неизбежни. Азъ пакъ повтарямъ това. Той апелира на два пѣти въ своето експозе — ако се не лѣжа, дотолкозъ доколкото съмъ го запомнилъ, когато го слушахъ тукъ — народното представителство да го подпомогне, като разчита, че би могло все още нѣщо да се съкрати, щомъ като съответнитѣ министри се съгласятъ.

Азъ разбирамъ неговия апелъ и бихъ желалъ да му дамъ подкрепа, но мѣчно можемъ да му дадемъ ние подкрепа въ това отношение. Той ни дава една таблица, която е резултатъ на неговия червенъ моливъ и на червения моливъ въ Министерския съветъ, но азъ все още съмътамъ, че този моливъ е могълъ да поиграе още малко и тогава щѣхме да стигнемъ до нѣщо по-поносимо, за да имаме запаси за утрешния день, който не ни е известенъ, день, въ който не знаемъ какви тежести ще паднатъ на нашия грѣбъ. Азъ различавамъ, че той все пакъ е скѣпталъ нѣщо

въ нѣкое кюше — това могатъ да направятъ финансовитѣ министри — въпрѣки всичкото ни желание да надникнемъ навсѣкжде, или да надникнатъ и неговитѣ колеги. Все пакъ казвамъ: ако ние действително можемъ да го подпомогнемъ, нека го подпомогнемъ, но да свиемъ бюджета въ още по-тѣсни рамки, като аранжираме ония нужди, които има да се задоволятъ.

Азъ ще си позволя едно сравнение. Положението преди две-три години не е сѣщото, което имаме днесъ. Тогазъ, когато около насъ бушува буря, когато около моето жилище наводнението пристига и блѣска основитѣ, въ никой случай азъ не мога да се заловя да нареждамъ мобиларѣката на моята къща или да кова портрети по стенитѣ, а ще вложа всичкитѣ си усилия да заздравя основитѣ. Ето голѣмата нужда днесъ. Само нуждитѣ, свързани съ тая голѣма нужда, би трѣбвало да се задоволятъ. Ние сме въ мирно време, но не сме въ мирни години. И дейността по програмата на правителството днесъ не може да прилича на тая, която бѣше преди две или три години.

Въ бележитѣ и сравненията, които по-нататъкъ има да направя, азъ ще изпуща нѣколко бюджета: бюджета на Върховното правителство, бюджета на Вѣншното министерство, бюджета на Църквата и бюджета на Министерството на войната, който тая година има едно незначително увеличение отъ около 114 или 120 милиона лева. Тамъ ще трѣбва да даваме. Днесъ такава е времето. Може би ще дадемъ и повече, защото уповаването за утрешния день на българския народъ е преди всичко въ неговата родна войска. Той ще жертвува, за да не пролива утрешна сълза, че не е жертвувалъ, когато е трѣбвало да жертвува. (Ръкоплѣскания)

Отивамъ къмъ другитѣ бюджети, на първо мѣсто, къмъ бюджета за разходитѣ по Министерството на вътрешнитѣ работи, администрация и полиция. Ще изпускамъ, г-да народни представители, абсолютнитѣ числа — само гукътамъ ще ги спомена — защото иначе ще отегчавамъ съ цифри, които нито може да се помнятъ, нито пъкъ има значение, ако не се иматъ предъ очи. Права сравнение между годинитѣ 1940 и 1941. Разходването презъ 1940 г. е прието за 100 и по отношение на него сѣ мѣрени процентитѣ.

За 1941 г. разходътъ за администрация и полиция е 141.5%, или съ 41.5% увеличение; за народно здраве — 129%, или 29% увеличение; за Министерството на народното просвѣщение — 111%; за Министерството на финансите — 133%; за Министерството на правосъдието — 109%; за Министерството на търговията — 148%; за Министерството на земедѣлието — 121%; за Министерството на благоустройството — 116% и за Министерството на железницитѣ, респективно само за пошитѣ, телеграфитѣ и телефонитѣ — 121%. Или, най-голямъ увеличение имаме въ Министерството на търговията. То е отчасти обяснимо, защото къмъ това министерство отидоха нѣкои институти, които порано бѣха вънъ отъ държавния бюджетъ; поради туй се развиха службитѣ. Следъ това иде администрация и полиция, и най-малко увеличение има въ Министерството на правосъдието.

Като имаме тия увеличения, вѣрвамъ, народното представителство би го интересувало да знае за какво отиватъ тѣ? Можемъ да раздѣлимъ разходитѣ на два голѣми отдѣла: лични и вещевени. Ще трѣбва да кажа, че едно точно разграничаване, кое е личенъ и кое е вещественъ разходъ, мѣчно може да стане, защото на нѣкои мѣста сумитѣ, които се плащатъ, сѣ преплетени. Това е било тъй, тъй е и сега, и може би още много време ще бѣде така, защото не отведнажъ могатъ да се правятъ реформи. Затова не може да бѣде виненъ министърътъ на финансите. Ще трѣбва законътъ за бюджета, отчетността и предприятията въ неговия чл. 8 да бѣде стриктно приложенъ при съставяне на бюджетитѣ отъ началницитѣ на бюджетно-контролнитѣ отдѣления, като лични разходи не се караписватъ никѣде съ вещевени разходи. Дотолкото ми бѣше по силитѣ, мога да дамъ следнитѣ данни.

Вещевенитѣ разходи въ администрацията и полицията растатъ, като за 1941 г. спрямо 1940 г., при база 100, тѣ сѣ 174, т. е. съ 74% увеличение.

Министъръ Добри Божиловъ: Ако можете да отдѣлите социалнитѣ грижи отъ вещевенитѣ разходи, ще бѣде ясно. И 50-тѣ милиона за насичане на монети по бюджета на Министерството на финансите да не се смѣтне, че сѣ вещевени.

Спасъ Ганевъ: Не можахъ да ги отдѣля. Но азъ съмъ ги взелъ отдѣлно.

Министър Добри Божилов: Азъ имамъ една таблица, но, за съжаление тя не е тукъ. Като оставимъ 8% за Добруджа и 8% за социални грижи, тогава ще се види истинското положение.

Спасъ Ганевъ: Мъчно се отдѣлятъ, г-нъ Божиловъ.

Министър Добри Божиловъ: Азъ ги имамъ.

Спасъ Ганевъ: Азъ имамъ, обаче, бележки за тѣхъ и ще Ви ги дамъ. — Коефициентътъ за заплати и други е 111; число на служителитъ — 111; народно здраве: веществени разходи 135, заплати 133, число на служителитъ 123; Министерство на народното просвѣщение: веществени разходи 132, заплати 119, число на служителитъ 108. На увеличението по Министерството на финанситъ азъ и по-нататъкъ ще се поясня, но тукъ ще кажа, че то иде между другото и отъ сумитъ, които ще се платятъ за насичане на монети.

Министър Добри Божиловъ: И за запасяване съ кибритъ, и за хартия на Държавната печатница.

Спасъ Ганевъ: Министерството на финанситъ: веществени разходи 168, заплати 114, число на служителитъ 109; Министерство на правосъдието: веществени разходи 109, заплати 109, число на служителитъ 109 — значи, тамъ абсолютно равномерно е отишло увеличението; структурата на бюджета си е останала приблизително такава, каквато е била миналата година, съ едно малко увеличение; Министерство на земедѣлието: веществени разходи 123, заплати 119, число на служителитъ 115; Министерство на благоустройството: веществени разходи 115, заплати 125, число на служителитъ 124; пощи и телеграфи: веществени разходи 123, заплати 115 и число на служителитъ 112. Общиятъ бюджетъ на тия министерства е 121: веществени разходи 134, заплати 112, брой на служителитъ 111.

Въ кои мѣста сж увеличени бюджетитъ, или по-големитъ суми отъ тия увеличения, които характеризиратъ бюджетитъ, за какво отиватъ? Нѣма да го дамъ навсѣкѣде въ цифри.

Въ администрацията и полицията — това е общественото подпомагане, това, за което токущо забеляза г-нъ министърътъ на финанситъ; въ народното здраве — за храна на болнитъ имаме едно увеличение отъ 10 милиона лева и друго едно увеличение отъ 27 милиона лева за обезщетяване на лѣкаритъ, които ще се лишатъ отъ частна практика. Другитъ увеличения сж прѣснати тукъ-тамъ по разни параграфи и не представляватъ интересъ да бъдатъ изброявани. Споменавайки за туй увеличение, за този исканъ кредитъ отъ 27 милиона лева за обезщетение на лѣкаритъ, които ще се лишатъ отъ частна практика, азъ считамъ — освенъ ако има нѣкакво постановление рѣ закона за народното здраве, който урежда този въпросъ — че преди предвиждането на кредита въ бюджета, трѣбваше да бъдатъ уредени по законодателенъ пътъ, чрезъ съответно допълнение или измѣнение на закона или съ новъ законъ, начинътъ и процедурата, по които ще се действуватъ, и кои хора именно ще се лишаватъ отъ частна практика. Този начинъ на законодателствуване, който миналата година се отрече отъ финансовия министъръ и се очисти отъ него — да се законодателствува безъ да има единъ текстъ, а само съ параграфи въ бюджета — е нѣщо, което не трѣбва да става, не бива да става. Не заради случая го изтъквамъ, но защото прецедентътъ е опасенъ. Ние ще започнемъ пакъ да законодателствуваме и то за голѣми работи, и то за работи, които засѣгатъ, както съсловия, тъй и въпроси, които искатъ едно дълбоко обмисляне. Азъ не виждамъ този въпросъ да е лекъ. Може би не го познавамъ, но за мене той на прѣвъ погледъ ми се вижда примамливъ, а когато се заразмисля, не виждамъ дали това решение и тоя начинъ на действие сж правилни.

Повтарямъ това, което казахъ преди малко: въ бюджета на Министерството на финанситъ увеличението иде главно отъ 50 милиона лева, които трѣбва да се платятъ за насичането на монетитъ; въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение увеличението е много малко и то е прѣснато по различни параграфи тукъ-тамъ, да се задоволятъ малки нужди; за бюджета на Министерството на правосъдието нѣма какво да се спомене; въ бюджета на Министерството на търговията, промишлеността и труда, и тамъ кредититъ сж прѣснати и не могатъ да дадатъ едно очертание какъде се дава тежестта отъ увеличението, което става. Едно ми прави впечатление: за подпомагане на занаятитъ бѣха предвидени миналата

година 62.000 л., а тази година имаме едно намаление отъ 10.000 л. — предвидени сж 52.000 л. Азъ не зная дали съ една такава сумичка 52.000 л. можемъ да насърдимъ занаятитъ, да ги подкрепимъ и да ги насочимъ къмъ единъ по-добъръ животъ. Това е единъ параграфъ, който и да го заличимъ, бюджетътъ нѣма нищо да загуби. Въпросътъ е, дали трѣбва да го заличимъ.

Ангелъ Сивиновъ: И занаятитъ нѣма да загубятъ.

Спасъ Ганевъ: Разбира се, нѣкой ще каже: имаме занаятчийски училища и т. н. То е отдѣлна работа. Ние имаме училища и за много други работи.

Въ бюджета на Министерството на земедѣлието за ливни къмъ Българската земедѣлска и кооперативна бачка по разни заеми, на които държавата плаща лихвитъ, е предвиденъ § 83 — 41 милиона лева; за скотовѣдството параграфитъ сж увеличени общо съ 19 милиона лева; за санитарната и ветеринарната служба — съ 9 милиона лева; за водитъ — съ 19 милиона лева. Всичко 88 милиона лева за крупнитъ пера, които даватъ очертание, какъде е легнало увеличението.

Въ бюджета на Министерството на благоустройството, сгради — 9 милиона лева; водоснабдяване, като е увеличена сумата за помощи — 8 милиона лева и електрификация — 23 милиона лева, което е вноската, която трѣбва да се даде на Дирекцията за електрифициране на Северна България. Споменавайки мимоходомъ тоя кредитъ, азъ ще трѣбва да упомена веднага, че по тая дирекция постановлението на закона, бюджетътъ на Дирекцията да бъде обявенъ въ „Държавенъ вестникъ“, не е изпълнено напълно, като обяснителната таблица за заплатитъ къмъ бюджета не е обявена. Не считамъ, че е направено умишлено, може би е пропускъ, но никога единъ бюджетъ не може да върви безъ обяснителната таблица, още повече, че последната все пакъ представлява единъ интересъ, да видимъ кому какъ се плаща и доколко служителитъ гамъ сж наравно съ другитъ служители въ държавата. Отправямъ пожеланието: при изпълняването на законитъ да ги изпълняваме тъй, както повеляватъ. Нека да изпълнимъ нѣщо повече, но да не изпълнимъ по-малко.

По бюджета на пошитъ увеличението е разхвърлено по всичкитъ параграфи. При така очертанитъ увеличения и разглеждайки онова, което има въ различнитъ параграфи, азъ намирамъ — връщамъ се на онова, което казахъ — че може да се намали нѣщо отъ държавния бюджетъ, безъ да пострада съ нѣщо желаната за прокарване чрезъ него политика отъ страна на правителството.

Трѣбва да дамъ едно благоприятно заключение по отношение разпредѣлението на кредититъ за миналата година и тази година — че почти навсѣкѣде процентътъ на веществени разходи тази година е увеличенъ съ единъ-два пункта, а процентътъ на заплатитъ е намаленъ съ единъ-два пункта. Изключение правятъ само нѣкои министерства, а други запазватъ мѣстата си, които сж имали миналата година. Докато общо миналата година сме имали за веществени разходи 39% и за заплати 61%, тази година имаме за веществени разходи общо 44%, а за заплати 56%. И при все туй азъ смѣтамъ, че въ времето, въ което живѣемъ, могатъ да се направятъ ограничения по отношение създаването на нови длѣжности. Азъ не разбирамъ, защо има нужда тъкмо въ тѣзи времена, когато финансовиятъ министъръ е принуденъ да търси тукъ и тамъ пари, когато се разисква дали да бъде 18% или 20% известни облагане, да се създадатъ нови служби, безъ да се е почувствувала още нуждата отъ тѣхъ. Мисля даже, че въ много мѣста тѣ ще погрѣчатъ на правилното отправление на службитъ. Създадени сж цѣли нови отдѣли. Та тъкмо сега ли намираме време да ги създаваме? Та толко ли много е цвѣтущо положението на нашия чиновникъ, на когото се опитваме да увеличимъ заплатата съ нѣкое процентче, че сега трѣбва да отдѣляме суми да създаваме нови служби и нови отдѣли?

Азъ и миналата година дадохъ поквика, и сега го давамъ, да спремъ увеличението на персонала най-после. Стига! България не трѣбва да стане чиновническа държава. А тя вече става! Азъ се отказвамъ да правя изчисление въ проценти, колко българи трѣбва да хранятъ единъ чиновникъ, единъ пенсионеръ и т. н. и т. н. Докъде, кога ще спремъ? Нима тъй лесно се събиратъ левчетата отъ нашия данъкоплатецъ, че трѣбва да ги харчимъ съ създаване на служби? Нѣмаме ли друго нѣщо, което да направимъ?

Мислимъ ли, че чиновничеството се е преуморило? Азъ бѣхъ 6 години между него. Не се е преуморило. То трѣбва да бъде заставено да работи; да работи тъй, както се работи въ частнитъ кантори и бюра. (Ржкоплѣскания)

Таско Стоилковъ: Това е право.

Спасъ Ганевъ: И веднага добавямъ, обаче, ние трѣбва да го платимъ. Нека да намѣримъ да го платимъ. Мислимъ ли ние, че съ предвидениятъ увеличения на заплатитѣ съ 5%, 7%, 15% и т. н. ще помогнемъ нѣщо? Нѣкои проценти ние ги вземаме веднага назадъ. Животътъ хвърчи напредъ. Това, гдето ни съобщаватъ, че животътъ поскупналъ съ 16%, азъ не зная какъ е изкарано. Искамъ да го вървамъ. И тъй обръщамъ таблицата, и инакъ я обръщамъ, гледахъ тамъ колко е поскупването за богатата, гледахъ и поскупването на индустриалнитѣ произведения — все голѣми проценти, а като дойде за издрѣжката на домакинството — увеличението е съ 16%. Та нима всѣки отъ васъ не вижда какво харчи днесъ за издрѣжката на семейството си? Процентитѣ не можемъ да ги кажемъ, но тѣ сѫ много.

Ние увеличаваме данѣцитѣ. Тѣзи данѣци ще се отразятъ наново на ценитѣ и, въпреки повишението на заплатитѣ, положението ще бѣде по-лошо, отколкото вчера. Ние казваме, че вземаме печалбитѣ. Нѣма да вземемъ печалбитѣ. Кой ще ви даде печалбата си? Вие му я давате даже въ kalkulирането на цената. Печалбата ще си отиде тамъ, където е отивала. Е, малко нѣщо може да се поограничи нѣкой. Ще дойде върху консуматора. Това е всеизвестно. Малко сѫ данѣцитѣ, които лѣгатъ върху печалбитѣ. Има действително единъ данѣкъ по другъ единъ законъ за една индустрия, чиито произведения сѫ нормирани за цѣлата страна, цената на чиито произведения не е мръднала, отъ нѣколко години насамъ си стои непромѣнена. Въпреки туй, облози ѝ се туриха и тѣ стигнаха 30 милионъ лева годишно, но отидоха за смѣтка на печалбата. И туй ни показва колко много тая индустрия е печелила по-рано и колко милиони, които днесъ взема държавата и върши съ тѣхъ работа, по-рано сѫ отивали за индустрията, оставали сѫ въ тая индустрия. Но колко такива индустрии ще намѣрите у насъ!

Стефанъ Стателовъ: Коя е тя?

Ангелъ Сивиновъ: Циментовата.

Спасъ Ганевъ: Не искамъ да ви приказвамъ за отдѣлни случаи.

Ангелъ Сивиновъ: Циментовата — кажете.

Спасъ Ганевъ: Циментовата индустрия е. Циментътъ го обложихме съ 50 л. на тонъ най-напредъ. После стана 100 л. Тая година, или, ми се чини, отпреди една година, стана 150 л. И въпреки това циментътъ си пази сжщата цена. Значи, това, което вземаме, го вземаме отъ печалбата. Значи сжщо, че индустрията се рационализира, принудена отъ тия облагания, за да намали цената на производството.

Но всички останали данѣци ще се отразятъ върху живота. Азъ и миналата година направихъ апелъ къмъ г-на министра на търговията, когато говорихъ по закона за пжщница, да направи провѣрка, за да видимъ наистина тая ли е цената, по която трѣбва да се продава циментътъ, коя тѣй необходимъ продуктъ за строежитѣ. Не се направи провѣрка. Не знаемъ, може би да е направена.

Ето защо, г-да народни представители, като растатъ тежеститѣ, ще порастнатъ ценитѣ, и увеличенията на заплатитѣ ще се губятъ. И азъ се страхувамъ — не съмъ толкова опитенъ въ стопанскитѣ въпроси; може би съмъ по-опитенъ по благоустройствени и технически въпроси, но тамъ пъкъ на мене ми се отне възможността да влагамъ своитѣ знания съ одобрение на Народното събрание, и значи трѣбва да търся друго мѣсто, трѣбва да търся друго поприще за проява, и азъ сега го намирамъ въ финанситѣ — (Смѣхъ) дали съ увеличението на данѣцитѣ, съ увеличенията на заплатитѣ ние нѣма да направимъ замахъ въ въздуха и въ ржката нищо да не остане?

Таско Стоилковъ: Да.

Спасъ Ганевъ: Дано да не бѣде тѣй. Най-после азъ не мога да го отсѣча, защото не познавамъ дълбоко въпроситѣ.

Следъ тия нѣколко думи, при които употребихъ достатъчно цифри, понеже гледамъ, че времето напредва и не ще мога да завърша въ опредѣлено време, безъ да съкратя онова, което имахъ намѣрение да кажа, преминавамъ къмъ нѣколко въпроси, които засегнахъ въ началото на моята речъ.

Живѣемъ, г-да народни представители, въ едно динамично време. Това го чувствуваме всички. Ние едва можемъ да следимъ бюлетинитѣ на днешнитѣ събития.

Ние виждаме отъ преживѣнитѣ нѣща, че това, което бѣше вчера, не е днесъ. Ние доживѣхме време, че това, което е заранѣта, да не е следъ обѣдъ. И всичката тази динамичностъ на днешния животъ — политически и стопански, защото двата сѫ здраво свързани — налагатъ едно нѣщо: налагатъ силната и голѣмата властъ, голѣмитѣ права на изпълнителната властъ въ днешно време — особенъ белегъ на управлението. Изпълнителната властъ навсѣкжде, и у насъ, доби права, каквито никога не е имала. Ами погледнете закона за гражданската мобилизация, погледнете закона за урегулиране на ценитѣ.

Но питамъ се: достатъчно ли е, че дадохме пълномощия на властта, за да бѣде тя силна? Азъ отговарямъ отрицателно. Не е достатъчно. Ние говоримъ ежедневно, и всичкитѣ наши действия, и тия на правителството сѫ насочени къмъ това, да задоволимъ известни нужди на народа ни. Много право, ржкоплѣскамъ, поддържамъ ги всички. Мѣчимъ се да разпредѣлимъ бремето, мѣчатъ се и тѣ да разпредѣлятъ правилно бремето, тежеститѣ. Отъ това по-хубаво нѣма. Но това сѫ материални блага. Даватъ ли тѣ възможностъ на народа да живѣе, достатъчни ли сѫ за единъ народъ? Азъ ще си позволя едно сравнение. Дали е удобно или не — не знаемъ, но по-удобно азъ не можахъ да намѣря.

И бащата въ семейството, известно е, внася всичко, носи всичко, каквото е необходимо за живота на семейството. Това знаятъ и деца, и жена. Но достатъчно ли е туй само, че сѫ донесени стопански блага, че е дадено, което трѣбва за живота? Достатъчно ли е само туй, за да привърже семейството къмъ бащата? Не, г-да. Има още едно важно условие. Ако този баща бѣде далечъ, той никога нѣма да привърже семейството къмъ себе си. Ще го знаятъ — нѣкой си прашалъ! Нужно е общуването, нужна е богатата дума, напътствията, нужно е всичкото онова, което съставлява духа на семейството. (Ржкоплѣскания)

И затуй азъ казвамъ: нека да не мислимъ, че само съ даването стопански блага на народа ни, съ подобряване на неговия животъ, ние ще прекратимъ много напредъ. Ако се обърнемъ на еготи, ако обърнемъ народа ни на такъвъ, че да гледа само къмъ материалното, той е готовъ торъ нъ загиването. Трѣбва още нѣщо. И това нѣщо сѫ длъжни ние отчасти, а напълно ония, които стоятъ начело на държавата, да му го дадатъ, да накаратъ неговото сърдце да тупти — да тупти съ теженията и желанията тѣхни, да го накаратъ да мисли като българинъ и да бѣде готовъ за жертви, защото безъ жертви, само съ задоволяване на стопанскитѣ нужди, ние никѣде нѣма да прекратимъ напредъ.

Г-да народни представители! Казва се, че въ туй отношение се налагазо пропаганда. Азъ съмъ малко на по-особено мнение. Па и знаете резултата на пропаганда, която ще направимъ по-бюджетъ — пропаганда, която ще бѣде извършена съ платени хора. Криво или право, нагнѣтъ народъ не я възприема.

Таско Стоилковъ: Обновата трая една година! (Смѣхъ)

Спасъ Ганевъ: Народътъ иска живото слово на ония, които го управляватъ, той иска живото слово на ония, които водятъ неговитѣ съдбини — непосредствено тѣхното слово — да знае, че за думитѣ, които му се казватъ, се носи отговорностъ. Чиновникътъ не носи отговорностъ за думитѣ, които ще приказва предъ едно събрание.

Таско Стоилковъ: Право е туй.

Екимъ Екимовъ: Право е.

Спасъ Ганевъ: И азъ не вървамъ, нито мога да допустна, че сѫ постигнали нѣщо издаванетоъ досега бюлетини „Народна информация“ — единствено издание у насъ. Азъ не го знамъ отъ кѣде излиза.

Ангелъ Сивиновъ: Кой го редактира?

Спасъ Ганевъ: Четемъ го, но не знаемъ кой е тоя, който прави въ него преценки. Азъ съмъ готовъ да слушамъ преценкитѣ на едно правителство, на единъ министъръ. Мѣчихъ се тия преценки, които ни ги предлагатъ въ тая информация, да ги разбере — не успѣхъ.

Стъ туй ние нѣма да съживимъ народа си. И безъ да ша, азъ ида до думитѣ, които каза министъръ Рустъ, когато бѣше гостъ на България, тѣй както ги намирамъ въ вестникитѣ, предполагайки, че тамъ сѫ предадени правилно. Той каза: „Бихъ желалъ да припомня една стара истина, а именно, че нищо не може да бѣде гаран-

тирано, нито колониални империи, нито богатствата, нито друго, освен едно — народът като субстанция. Въ 1928 г. въ Германия имаше политики, които застъпиха мнението, че трябва да се започне от стопанството за възможване на нацията. Сжштитъ политики, обаче, бѣха душевно заблудени. Тѣ бѣха изгубили вѣра въ самия народъ. Трѣбваше, обаче, да дойде Адолфъ Хитлеръ, който заяви велегласно: „Азъ, който съмъ боецъ отъ фронта, познавамъ, че този народъ е здравъ, че е годенъ и способенъ за творчески животъ. Този народъ се нуждае само отъ едно — да му се даде водачъ“.

Може би за нашитѣ условия не можемъ да приложимъ текстуално тия пожелания и констатации на райхсминистра Рустъ, но ние можемъ да кажемъ, че нашиятъ народъ иска да му се подхвърли идеята, да му се посочи пътятъ, който той трѣбва да следва, па макаръ да бѣде и трънливъ този пътъ. Щомъ е ясенъ за него, той ще върви по този пътъ, защото ще знае — следъ като бѣде убеденъ — че само по този пътъ ще може да стигне онова, което желае и което смѣта за свой националенъ идеалъ.

Г-да народни представители! Преди да продължа понататъкъ по този въпросъ, който така за малко засегнахъ, азъ ще трѣбва да се спра на единъ другъ въпросъ, по който често разискваме и приказваме вънъ, извън коридоритѣ на Народното събрание. Това е въпросътъ за контрола надъ печата или, както накратко казваме, за цензурата. Азъ и тукъ ще си послужа съ два цитата отъ минало време, отъ 1938 г. Единиятъ цитатъ е отъ тогавашния министъръ-председателъ д-ръ Кьосевановъ, който, криво или право, съ всички свои възможности се опита да тури началото на оня режимъ, който ние следваме. Въ своето изложение по отговора на тронното слово, като говори за цензурата и за нуждата отъ законъ за печата, която нужда той признава и за която отдѣля доста мѣсто въ своето изложение, въ края на краищата казва следнитѣ думи, които не сж негови, но понеже той ги цитира, предполагавамъ, че се е съгласилъ съ тѣхъ: „Народитѣ прощаватъ на ония, които иматъ сж ограничили свободитѣ за доброто на страната, но никога на ония, които сж ги лѣгали въ името на демократични принципи“.

Това бѣше неговиятъ отговоръ на друго едно искане, на друга една констатация — азъ не бихъ я чель цѣлата, ще прочета само малка частъ отъ нея: „Чудно ли е тогава, че вътрешното сцепление на нацията е намалѣло? И да се запази поне неговата външна форма, нѣкои сж счели, че е необходимо да се пожертвуватъ свободи, като свободата на словото, свободата на печата, свободата на събранията и сдружаванията. Чудно ли е тогава, че има единъ стремежъ, Народното събрание да се преобърне на една замръзнала маска на довольство, съ която да се прикрие истинската физиономия на единъ народъ, разкъсанъ отъ мизерия и несправедливостъ? Формата не ще измѣни сжчината. Маската не ще промѣни мимиката на отчаяние, която ще си остане подъ нея“.

Ето две различни твърдения въ едно Народно събрание. Азъ съобщихъ и дветѣ и, въпрѣки че ще говоря за цензурата, ще кажа, че съмъ привърженикъ на първото, а именно, че ограничение на свободата въ името на държавни интереси ние можемъ да имаме. Въпросъ е за мѣрката, въпросъ е за начина. И никога нѣма да се съглася съ второто, даже ако три пѣти бѣда въ Парламента и наново бѣда тамъ (Сочи министерската маса). Ние сме си правила злини само затова, защото често пѣти се приказва на различни езици отъ тукъ и отъ тамъ.

Но, г-да народни представители, азъ не съмъ засегналъ, нито мисля, че може да бѣде другояче. Говорятъ министритѣ — радиото предава. Говорятъ министритѣ — вестникитѣ печататъ пълния текстъ на речитѣ имъ. Даже имаме случаи, за нещастие, когато се предава текстътъ на една речъ по-пълненъ, отколкото е въ стенограмитѣ. Допустимо е, може грѣшка да е станало. Право е да се знаятъ цѣлитѣ речи отъ народа. Ясно е: българскиятъ народъ трѣбва да знае схващанията на ония, които го управляватъ и които държатъ сжлбинитѣ му. Но питамъ ви, г-да народни представители: не може ли да се знае нѣщо и отъ онова, което говорятъ народнитѣ представители тукъ, не трѣбва ли нѣщо да се предава и отъ тѣхнитѣ речи? Или народътъ долу трѣбва да предполага, че ние тукъ сме нѣми, и да се чути: „За какво ли стоятъ ония тамъ, тѣ даже и не говорятъ!“ Ние стигнахме даже дотамъ, че речи, въ които се засѣгатъ имена на народни представители, се предаватъ текстуално въ печата, а най-лекото обяснение, направено отъ народенъ представителъ, не само не се дава, но не се и споменава името на народния представителъ.

Тѣй както вървимъ — вземете го на шега или на истина — азъ се страхувамъ, дали нѣма да се обърнемъ въ едно затворено заседание, дали нѣма да се обърнемъ въ едно сдружение, въ което нѣма достѣпъ външниятъ погледъ, което не е достѣпно за външния свѣтъ, и да попаднемъ нѣкакъ-си случайно подъ ударитѣ на закона за защита на държавата. Това, което ние говоримъ, никой не го знае. Азъ не бихъ искалъ всичко да се знае, но да се каже поне, че едикоиси народенъ представителъ е повдигналъ тия и тия въпроси. Ами че цензурата днесъ отива дотамъ, че ние не можемъ да пишемъ въ вестникитѣ за чиновници, не можемъ да пишемъ за нѣкои станали неприятни, недобри работи. Защо?

Азъ помня поне инструкцитѣ на Министерския съветъ, въ който съмъ участвувалъ, че съ подписа на писача може да се пише и срещу министъръ, щомъ се касае за въпроси, които интересуватъ обществото, макаръ да се засѣга министърътъ. Инакъ, г-да народни представители, нѣма защо и да говоримъ тукъ. Какъ ще преценяватъ нашата дейностъ? Действително, нѣма другъ начинъ тукъ, този е единствениятъ начинъ за проявяване въ Народното събрание.

Азъ помня бележката на г-нъ Тодоръ Кожухаровъ въ миналото Народно събрание. Когато азъ, като министъръ, нѣкакъ-си казахъ, че се твори съ дѣла, а не съ думи, той ми отговори: „За жалостъ, ние можемъ само да говоримъ“. И действително, тѣй е: народниятъ представителъ може само да говори. И азъ апелирамъ въ това отношение да се тури малко редъ, защото много нѣща, за които се създаватъ легенди навнъ, ще бѣдатъ избѣгнати и ние ще се върнемъ къмъ едно по-нормално положение въ туй направление.

Не говоря за външната политика. Не бихъ си позволилъ даже и тукъ да кажа нѣколко думи по нея. Тамъ (Сочи министерската маса), както шатъ, тѣй да я редятъ. Не говоря да се разискватъ политически въпроси, но известни факти, известни работи трѣбва да може да намиратъ достѣпъ въ печата.

Връщамъ се на първата си мисль и казвамъ: народитѣ си оставатъ все едни и сжщи. Веднажъ тѣ проявяватъ поразенски наклонности, малко по-късно виждаме въ тѣхъ най-благородни проявления. Кое ги прави да бѣдатъ такива? Кое направи отъ вчерашна дрипава Германия днешния великъ германски Райхъ, който говори съ тоя възеляващъ и налагащъ да бѣде слушанъ отъ цѣлия свѣтъ? Хората, които съумѣха да вдѣхнатъ вѣра въ този народъ, които съумѣха къмъ думитѣ „Германия иска да живѣе“ да прибавятъ думитѣ „и тя трѣбва да живѣе“, и това „трѣбва“ да го внедрятъ въ душитѣ на цѣлия свой народъ. Не само да искаме, но и „трѣбва“. А „трѣбва“ значи готовност за жертви. Не бѣхме ли и ние допреди 5—6 години въ тежко положение, разкъсани, разнебитени? Днесъ сме въ по-друго положение, днесъ сме по-напредъ, но все пакъ има още да се желае. И тукъ иде дългътъ на правителството да събуди латентнитѣ сили на нашия народъ, и не само да му хвърля блага, но и да му каже: ти, народе, ще трѣбва да живѣешъ съ времето, ще трѣбва да се стегнешъ и да бѣдешъ готовъ на жертви, защото бѣдешто на държавата, бѣдешто на поколѣнията, които ти създавашъ, зависи отъ напрежението и готовността да дадешъ жертви въ даденъ моментъ.

Но затова трѣбва пакъ да тупти сърдце и това сърдце, като тупти горе, да застави да туптятъ и всичкитѣ сърдца долу. Днесъ се правятъ констатации — азъ не мога да ги казвамъ тукъ — всѣки казва: има нѣщо, което шуми, има нѣщо, което не е въ редъ. Добре, констатираме го, трѣбва да направимъ да стане всичко въ редъ. Това зависи отъ горе. Народътъ е единъ и сжщъ, повтарямъ тая максима. Ония, които стоятъ отгоре, ще го направятъ или поразенъ, или проявяващъ най-добри и най-благородни прояви.

Не искамъ да вземамъ за примѣръ Германия, но все пакъ казвамъ: въ днешна Германия се говори. Азъ го казахъ и въ началото. Следъ всѣко голѣмо събитие водачътъ на Германия говори. Той казва какво е станало, какво иска да прави, каква цель гони. И събира маситѣ около себе си. Може би ние въ туй отношение не можемъ да се мѣримъ съ Германия, условията не ни позволяватъ, ние не можемъ да говоримъ какво искаме да правимъ, но все пакъ можемъ да кажемъ какво искаме поне отъ насъ си, отъ себе си, отъ всичкитѣ, като членове на това общество, и по този начинъ, насочени къмъ единомислие, да създадемъ отъ българския народъ стражъ на българскитѣ интереси, съ туптящо българско сърдце, готовъ за жертви.

Говори се много за новото. Азъ само ще подхвърля една-две думи по това, защото времето напредна. Единъ

вижда новото въ едно, другъ го вижда въ друго. Въ социално отношение азъ го виждамъ въ правото на всѣки да работи и да има сносенъ животъ. Ето отъ тази предпоставка излиза държавата, за да започне да се намѣсва въ области, въ които досега не се е намѣсвала. Но заедно съ туй, дарявайки всички тѣзи права, оправяйки наднищи, оправяйки възнаграждения, държавата е длъжна да каже и да заяви: ще има право на животъ този, който работи. Инакъ ние отиваме къмъ разсипия на нашата държава. Този, който не желае да работи въ тази държава, нѣма право на животъ, нѣма право на нищо (Ржкоплѣскания). Най-после, ако трѣбва, нека да мре. Отъ тази предпоставка трѣбва да излиза държавата, когато раздава блага и когато дава томува или ономува повишение.

Азъ бихъ желалъ малко по-надълго да се спра върху този въпросъ, но съжالياвамъ, че време за това нѣма.

Минавамъ къмъ другъ също важенъ въпросъ. Ако туй е базата на вътрешния ни животъ, по отношение на външните ни отношения, по отношение границите на общежитието, едни сѣ стремежите ни, и не могатъ да бъдатъ други: да приберемъ въ границите на държавата, когато и да било — не казвамъ непременно днесъ, утре, други день, това бъдещото и условията ще ни покажатъ — онова, което е наше, и да създадемъ онова, което е необходимо за единъ правилень и сънапредкъ държавенъ и народенъ животъ. Така разглеждани вътрешните ни работи, така разглеждани и външните ни отношения, ще трѣбва да намѣтримъ начинъ, щото туй да бъде осъзнато и схванато отъ цѣлия народъ.

И пакъ повтарямъ за лишенъ пътъ: да бъдемъ готови за жертви! Опасно е да кажемъ на народа си, че жертви нѣма да се даватъ, защото идва време, тѣ да се даватъ било въ стопанско, било въ друго отношение. Създаватъ се трудови закони. Нищо по-хубаво отъ това. Всички се възхищаваме и всички сѣ готовностъ посрѣщаме закона за пенсиониране на земеделските стопани. Защо? Защото е една нужда, една необходимостъ да се осигурятъ старините на ония, които по начина на животъ, по начина на работа, по начина на мислене представляватъ по-големата частъ отъ населението на нашата държава. Но все пакъ казвамъ: нека при тия давания да не забравяме постоянно да повтаряме, че има и дългъ, има и жертви, не трѣбва само да искаме държавата да дава, а трѣбва да правимъ и жертви.

Г-да народни представители! Ще трѣбва да спомена, че не е строгиятъ режимъ сега — ако нѣкой би го оценилъ като такъвъ — който може да плаши българския народъ. Дотолкозъ доколкото азъ поне съмъ общувалъ съ българския народъ въ сегашните дни на голѣми изпитания, той не е противъ строгостта, не е противъ опредѣлението, какви задължения и какви права има, но той се ужасно много дразни и реагира, когато тая строгостъ не е еднаква къмъ всички, когато тая строгостъ мачка едного, а другито закриля. И затуй имаме много философската за мене поговорка, научена презъ време на войната, когато войниците даваха оценка на командира, известенъ съ своята строгостъ, но заедно съ туй и съ своите голѣми грижи за тѣхъ: „И ботушите му сѣ началникъ“ — малко по-другояче го казваха, но сега ще приемемъ този изразъ. (Веселостъ)

И друго, народътъ не обича суфлорството. Той обича началникътъ да бъде този, който разпорежда; нему да не му напѣва нѣкой отзадъ. Отъ напѣвания българскиятъ народъ се дразни. Той приема дейността на кмета, макаръ и строга, но ако види, че нѣкой влиза отъ задната врата при кмета и му дава акълъ, реакцията е готова, неизлъчлението е готово.

Тѣзи работи сѣ дребни — азъ само ги споменавамъ — но тѣ могатъ да бъдатъ ржководно начало въ нашата дейностъ, даже и въ голѣмата дейностъ, когато управляваме държавата.

Г-да народни представители! Въ нашата общественостъ, въ голѣмото общежитие азъ виждамъ, че ние имаме известни недостатѣци. Това се дължи до голѣма степенъ на нашия малъкъ и кратъкъ свободенъ животъ. Азъ не искамъ да освободя властта отъ задължението да се грижи за премахването на тия недостатѣци, но не искамъ да кажа, че само властта е длъжна да прави туй; длъжни сѣ всички ония, които желаятъ доброто на общежитието и които желаятъ неговия напредкъ.

Председателстващъ Никола Захариевъ: (Звъни)

Таско Стоилковъ: Нека се доизкаже човѣкътъ джакъмъ!

Спасъ Ганевъ: Въ нашия общественъ животъ липсва единъ куражъ да изповѣдваме нашето въруо и отъ липсата на този куражъ ние страдаме твърде много и твърде много сме пакостили въ нашия държавенъ животъ. Това трѣбва да бъде премахнато и трѣбва да го премахне това ново време, за което ние говоримъ всѣкога. По-добре е, по-хубаво е, по-отъ интересъ на държавата и общежитието е, въруото да се казва ясно и открито. Нека да имаме горди хора, нека да имаме храбреди, които и тогава, когато знаятъ, че за тѣхното въруо биха ги прикачили на кръста, пакъ сѣ готови да го кажатъ. Само така се създаватъ хора, които да служатъ на народа си.

И за поченостъ, и за честностъ ние говоримъ твърде много. Тя е една необходимостъ, предисловие за всѣкакъвъ напредкъ, но, за жалостъ, азъ ще направя една констатация, може би пресиленна, че ние все още снемаме шапка на много непочтени, на много нечестни — като казвамъ ние, не разбирамъ ние, които сме тукъ — но имаме материалната възможностъ. Ние още не сме стигнали дотамъ, че беднякъ, но поченъ и честенъ човѣкъ, да бъде цененъ по-горе отъ оня, който е непочтенъ и нечестенъ, но разполага съ много. (Ржкоплѣскания)

Таско Стоилковъ: Братя Пуканичарови, напимѣрь.

Спасъ Ганевъ: Може би нашиятъ личенъ интересъ въ много случаи ни диктува това, но, за жалостъ, ние още плащаме данѣкъ на ония, които сѣ ни обрали и сѣ на улицата и викатъ „Дръжте крадеца“, а крадецътъ е уредъ насъ!

Разглеждайки този въпросъ, азъ ще трѣбва да засегна другъ единъ въпросъ, свързанъ съ него поне отчасти, а именно, че силната властъ, каквато днесъ даваме и има правителството, иска непременно, като голѣмо и наложително предисловие, една администрация, годна да носи отговорностъ, една администрация абсолютно поченна, една администрация, имаща права, но заедно съ туй отговаряща тутакси, когато тя употреби своите права не тѣй, както изисква държавниятъ и народниятъ интересъ. Сама по себе си властта — разбирайки подъ властъ правителството — нищо не може да направи. То действува чрезъ своите органи и трѣбва да има грижата да ги подбере. Този въпросъ го засегнаха много оратори. Засѣгамъ го и азъ не като нѣщо ново, а като нѣщо абсолютно необходимо за днешните времена. При подбора на хората, които ще трѣбва да направляватъ държавната машина, азъ съмъ напълно съгласенъ съ онова, което нашиятъ министъръ на вътрешните работи каза въ програмната си речъ: „Ние ще търсимъ хора за работа, а не работа за хора“. Това е тѣй обявено, обаче азъ бихъ желалъ да го видимъ проведено, защото въ много случаи, като че ли все пакъ имаме работа за хора.

Таско Стоилковъ: Имаше ги нѣкога — на много мѣста. (Оживление)

Спасъ Ганевъ: Времената, въ които живѣемъ, налагатъ да имаме една администрация, въодушевявана отъ сѣщитѣ ония желания, отъ сѣщитѣ ония тежнениа, отъ сѣщия оня жаръ, съ които се въодушевява правителството да върши своята работа. Администрацията трѣбва да бъде нераздѣлна частъ отъ всички, които работятъ въ това направление. Тя не може да кръстосва своите интереси въ интересите на държавата. И въ туй отношение се налага немалка, голѣма строгостъ отъ ония, които разполагатъ съ сѣдбините на администрацията и съ нейното уреждане. Машинките, които Стефанъ Таневъ, нашиятъ добъръ журналистъ, преди известно време описа за начина на назначаването и за начина на пазенето на разни досиета, трѣбва да изчезнатъ изъ нашите учреждения. Да приберемъ тамъ само годното, да приберемъ тамъ само оноза, което действително ще служи и на режимъ, и на държава, и на народъ и да му дадемъ права, като имаме предвидъ, какъ велика Германия е могла да създаде една администрация, която да урежда толкова земи, които днесъ за днесъ сѣ подъ нейна властъ. Това не правятъ министрите; това правятъ хората, които сѣ упълномощени отъ министрите. И затова ходатайствата, не въ добрия смисълъ, ако тѣ сѣ правени и се правятъ въ нѣкои случаи, но ходатайствата, потиквани отъ роднинство, братовчедство, приятелство, при настаняванията въ нашата администрация, ще трѣбва да бъдатъ пресѣчени.

Таско Стоилковъ: Родова династия. Династия — цѣлъ родъ!

Спасъ Ганевъ: На висшите постове трябва да бъдат хора, на чието минало не може да се хвърли нито едно петно, хора с висок морал. Приближените към управлението трябва да бъдат с всички качества, защото иначе се идва до шушуканията, които съвсем не са желателни, особено в днешните времена, когато предаването от ухото на ухото разпространява новини, били те вярни или невярни, и ги украсява с това, което може и това, което не може.

Таско Стоилковъ: Има такива севастократори, които не отговарят предъ министъра.

Спасъ Ганевъ: Тогава няма да стигаме до шушуканията, които, изнесени тукъ в Народното събрание, създадох буря; тогава няма да се шушука нито за серуми, нито за рязни протоколи; тогава няма да виждаме хора, които вчера са уволнени от една администрация с надпис твърде страшенъ от техните областни директори, да заемат голъми постове, като инспектори и т. н. в министерствата.

Славейко Василевъ: Това възможно ли е въ България!

Спасъ Ганевъ: Тогава няма да се говори за Св. Петка, няма да чуваме да се говори за чекове на суми, които съблизняват, и за работи, които, като достигат до народа, го троват и го троват много по-лошо, отколкото други опасни течения. И въ това отношение азъ бихъ очаквал платформата, дадена предъ Народното събрание отъ г-нъ министъръ Габровски, въ нейния пунктъ „да не позволимъ натрупване на богатства чрезъ престъпления, а натрупаните по такъвъ начинъ да се конфискуватъ въ полза на държавата“, отъ буква и отъ печатано въ вестникъ да стане дѣло, което да бъде сочено за примѣръ въ нашата държава. (Ржкоплѣскания) Азъ вѣрвамъ само дотолкова на платформи, доколкото те са станали дѣло. И да не виждаме тогазъ хора, които за свое оправдание даваха заключения на прокурорите, че са укривали печалби подъ фалшиви креанси, да проспиратъ въ нашия общественъ животъ. И, ако нашите закони са слаби да ги турятъ на мѣсто, ние, които създаваме толкова много закони, нека да създадемъ още единъ законъ, съ който всѣки да намѣри мѣстото си. (Ржкоплѣскания)

Азъ бихъ желалъ администрацията въ българската държава, въ която, за щастие, има служители, водими отъ любовъ къмъ народа си; която поставяше и поставя всѣки на мѣстото му, която поставя и последния количкаръ, който престъпи разпоредбите на стопанските министерства и ги праща тукъ и тамъ изъ България, която хваща и залавя, макаръ и слабо провинени, почтени търговци и ги разпраша по четирите краища на страната, да даде спокойствие и въра въ народа, че въ тая държава се следи за всѣки кой какво върши — да хване ония господа, които не са малко, които добиватъ отъ тукъ отъ тамъ сръдства и живѣятъ въ България като богаташи, безъ да са такива; които харчатъ пари, които никой не може да си обясни отъ къде идатъ; които получаватъ чекове на суми твърде голѣми, да разкрие защо са ги получили, начина и пътя, по който те ги иматъ, да ги покаже на цѣлия народъ и да посочи, че те са вредители за тая държава и не заслужаватъ да се ползватъ отъ богатата и правата, съ които се ползватъ другите граждани въ нея.

Иванъ В. Петровъ: Скандалното е, че не се хвърля свѣтлина, когато цѣлиятъ народъ е отровенъ отъ тия нѣща.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Свършвайте, г-нъ Ганевъ.

Спасъ Ганевъ: Азъ съжалявамъ, че трябва да привърша, но се отзовавамъ на поканата на председателствуващия Събрание и завършвамъ съ думите: нека тия, които ще водятъ страната въ днешните времена, които ще я водятъ утре, да не се спиратъ предъ никакви строгости, когато се отнася да запазятъ морала, когато се отнася да запазятъ българската държава и българския народъ отъ изовредното влияние на обществените отъ калибра на тия, които току-що споменахъ; нека те вдигнатъ високо главата, ние ще имъ дадемъ подкрепа; нека водятъ народа ни, и той ще ги последва, но те трябва преди всичко да му вдѣхнатъ доверие къмъ себе си съ своите дѣла.

Народното представителство, Народното събрание може да даде доверие за управление, обаче народътъ е който

ника, и народътъ е, който, независимо отъ начина, по който ние ще действваме тукъ, а въ зависимостъ отъ начина, по който ще действуватъ ония, които стоятъ горе, начело на управлението, ще ги последва или не.

Нека да вѣрваме въ нашия народъ. Азъ вѣрвамъ въ него. Българскиятъ народъ е давалъ жертви, ще ги даде пакъ, когато му се поискатъ. Но нека тези жертви бъдатъ използвани само за негово добро, стига да се пожелае, стига да се употребятъ усилия къмъ едно управление и водене на народа, а не къмъ едно администриране. Азъ вѣрвамъ, че думите на Теодоръ Теодоровъ, казани при разглеждане на Ньойския договоръ навремето си, че ние страдаме като славяни отъ възможността да се съберемъ, за да сторимъ нѣщо добро, днесъ нѣматъ значение за българския народъ и, че българскиятъ народъ, когато се касае за неговата държава, ще даде всички жертви и ще следва ония, които могатъ да го подхванатъ и поведатъ къмъ напредъкъ и благоденствие. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Г-да народни представители! Предлагамъ да спремъ съ разискванията по бюджетопоекта — изказаха се вече шестъ оратори — и да ги отложимъ за утре, а сега да преминемъ къмъ следващата точка втора отъ дневния редъ.

Иванъ Петровъ Недѣлковъ: Позволете ми, г-не председателю, само една дума. — Г-да! Съ това прекъсване разискванията по известни законопроекти считамъ, че се провежда една дефектна практика. Азъ нѣмамъ нищо противъ да се прережда дневниятъ редъ, но това да става, следъ като се изчерпи една точка. Така е ставало въ миналото. Иначе се изправяме предъ изненади.

Никола Василевъ: Не е право това. Ние се изморяваме да слушаме да се говори все на една и съща тема.

Иванъ Петровъ Недѣлковъ: Има и друго едно неудобство. Когато се знае, че се разисква единъ законопроектъ, по който има да говорятъ 5-6 души оратори, може онзи народенъ представител, който е записанъ да говори по друга точка отъ дневния редъ, който стои на 10-то или 15-то мѣсто, като знае, че няма да му дойде скоро редътъ, да отсъствува и да не бъде тукъ въ момента, когато така неочаквано се прережда дневниятъ редъ и се минава къмъ тая точка отъ дневния редъ, по която той е записанъ да говори.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Които са съгласни да се преустановятъ сега разискванията по точка първа отъ дневния редъ — те ще продължатъ утре — и да минемъ къмъ точка втора отъ дневния редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събрание приема.

Съобщавамъ, че е постигналъ отъ Министерството на вътрешните работи и народното здраве законопроектъ за изменение параграфъ единственъ отъ законъ за изменение на чл. 10 отъ наредбата-законъ за изграждане на здравни домове въ селата и по-малките градове.

Минаваме на точка втора отъ дневния редъ:

Първо четене на законопроекта за сключване заемъ, въ размѣръ на 100.000.000 л., при Българската народна банка, отъ Главната дирекция на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове.

Моля г-на докладчика да прочете законопроекта.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„МОТИВИ

къмъ законопроекта за сключване заемъ, въ размѣръ на 100.000.000 л., при Българската народна банка отъ Главната дирекция на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове.

Г-да народни представители! Известенъ ви е стремението на правителството да насочи българското народно стопанство къмъ единъ все по-засиленъ стокообмѣнъ съ чуждите държави и по този начинъ да създаде за масата на нашето население по-голъми доходи.

Този стокообмѣнъ въ по-голъмата си частъ се извършва по водни пътища.

Мѣстата за претоварване на вносно-износните стоки отъ земни превозни сръдства на кораби и обратно са пристанищата. Тамъ корабите трябва да могатъ удобно

варват стоките, а за последните трябва да бъдат създадени удобства за тяхното складиране и пазене от природни явления.

Голяма част от пристанищата на старите предели на царството, до известна степен, са изградени до положение удовлетворително, по отношение на изискванията, за които е реч по-горе.

Едно от най-оживените ни, обаче, дунавски пристанища, именно пристанището Ломъ, е останало без каквито и да е изкуствени съоръжения, поради което трафикът на това пристанище страда извънредно много.

Поради своето разположение, пристанището Ломъ е главно вносно пристанище на София, по отношение търговията ни с Сръбна Европа, която от деня на деня се засилва. От друга страна, богатото залежание на Ломъ му осигурява големи количества износни стоки, предназначени също за Сръбна Европа.

Трафикът на ломското пристанище за времето от 1935 г. до 1 декември т. г. се е развивал, както следва:

1935 г. —	41.224	тона внос-износ
1936 „ —	69.910	„ „ „
1937 „ —	92.977	„ „ „
1938 „ —	62.549	„ „ „
1939 „ —	93.192	„ „ „
1940 „ —	143.428	„ „ „

От посочените статистически данни явствува, че пристанището Ломъ се намира в един постоянен възход, който не само че не ще спре, след завършване на войната, а сигурно ще се засили, особено след прокопаването и поставянето в експлоатация на каналите Одер—Дунав и Рейн—Майн—Дунав.

Нетърпимите условия в пристанище Ломъ заставиха Дирекцията на водните съобщения да започне през 1939 г. с подготовителните работи за построяването на едно модерно и удобно пристанище, което в всяко отношение да отговаря на така назрелите нужди.

Друго пристанище на рѣка Дунав, което в последните години привлича все по-голям трафик и което не е добре съоръжено, за да го посрещне, е пристанище Свищов. Неговият трафик за същия период от време, както бѣ казано по-горе, е:

1935 г. —	23.856	тона внос-износ
1936 „ —	37.152	„ „ „
1937 „ —	41.980	„ „ „
1938 „ —	38.247	„ „ „
1939 „ —	45.264	„ „ „
1940 „ —	72.673	„ „ „

След присъединението на Южна Добруджа в наше владение влязоха пристанищата на Черно море Балчик и Каварна, а на Дунав Силистра и Тутраканъ.

По статистиката за времето от 1907 до 1911 г., пристанище Балчик е имало внос-износ сръбно годишно 66.000 тона, Силистра — 48.000 и Тутраканъ — 30.000; по отношение на Каварна липсват данни за количествата, но е известно, че сръбният годишен внос-износ, по отношение на стойността на стоките, е възлизал на 126.540.000 л.

В всички тия пристанища, освен в Балчик, гдето румѣнските власти са почнали строежа на пристанищното съоръжение, но далеч не са го довършили, липсват каквито и да е удобства, било за приставане на корабите, било за товарене и разтоварване на стоките.

Както споменах в началото на тези мотиви, по-голямата част от нашия внос-износ по количество се извършва по водния път. Доскоро България не използваше този път напълно, тъй като не притежаваше, що се отнася до рѣка Дунав, никакви български кораби. Едва тази година се основа държавното Българско рѣчно плаване, чийто корабен състав далеч не е в състояние да задоволи даже 1/5 част от нашите нужди. Последната есен показва колко зле се отразява на българското стопанство и на нуждите на държавата липсата на превозни средства по рѣка Дунав. Особено остро се чувствува липса на влѣкачи и шлепове — обикновени и за техни горива — които да обслужват нашето крайбрежие, което по цялата си дължина не е свързано с никакви надлъжни пътища.

Всички изложени дотук мотиви сочат за необходимостта да се намърят средства, с които да се отстранят прѣчките, които спъват нашата вносно-износна търговия по водните ни пътища.

Все в връзка с засилване на нашето корабоплаване, наложено се, както това ви е известно от гласувания вече в целта законъ, да се засили влиянието на държавата

във управлението на Българското търговско параходно дружество — Варна. За тази цел е необходим един кредит от 7.000.000 л.

Накрая трябва да се добави, че съществуват редица задължения на държавата, съответно Главната дирекция на железниците и пристанищата, за изплащане на анюитетите по сключени заеми, в връзка с нашето корабоплаване и ферибоота Русе—Гюргево.

Всички гореспоменати нужди не могат да бъдат посрещнати от редовните приходи на Дирекцията на водните съобщения.

Не само у нас, но и въ много по-напреднали и богати страни, пристанищата и корабоплаването не могат да посрещнат големите нужди от инвестиции от своите собствени средства. Навсякъде, било държавата, било частните железнопътни компании (там, където пристанищата са собственост на тия компании, както е въ Англия и други страни), разходват големи средства за строежа и модернизират на пристанищата. Това начало е възприето и у нас съгласно чл. 43 от закона за уредба и управление на българските държавни железници и пристанища.

Ето защо, моля да гласувате приложения законопроект за заем от 100.000.000 л., посредством който ще може да се даде един голем гласък за използването на нашите водни пътища и, успоредно с това, за разрастване на нашата вносно-износна търговия.

Гр. София, 18 декември 1940 г.

Министър на финансите: Д. Божилов

ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за сключване на заем, в размер на 100.000.000 л., при Българската народна банка, от Главната дирекция на държавните и на гарантираните от държавата дългове.

Чл. 1. Разрешава се на Главната дирекция на държавните и на гарантираните от държавата дългове да сключи, а на Българската народна банка да отпусне на казаната дирекция, заем, в размер на 100.000.000 л., за нуждите на Дирекцията на водните съобщения и Българското рѣчно плаване при Главната дирекция на железниците и пристанищата (Чл. 43 от закона за уредба и управление на българските държавни железници и пристанища).

Чл. 2. Българската народна банка ще внесе на Главната дирекция на железниците и пристанищата, при поискване от нея, въ зависимост от нуждите ѝ, от дължи частични суми, закрѣглени въ милиони лева, до размера на пълната сума на заема.

Последната частична вноска трябва да се изтегли най-късно до 31 октомври 1942 г.

Чл. 3. Годишната лихва на заема е 5 1/2%, платима шестмесечно, върху частичните суми, от деня на получаването им, и върху цялата заем.

Чл. 4. Изтеглените частични суми, при последно допустимо теглене не по-късно от 31 октомври 1942 г., увеличени с изтеглените лихви, се превръщат на 1 ноември 1942 г., въ анюитетен заем при 5 1/2% годишна лихва, платим въ срок от двадесет години, на равни шестмесечни вноски, съдържащи лихви и погашения, с падежи 1 май и 1 ноември всяка година; падежът на първата шестмесечна вноска е 1 май 1943 г.

Чл. 5. Чистото произведение на заема ще се употреби:

- а) за постройка на пристанища въ Силистра, Ломъ, Балчик и Каварна, за разширение на пристанище Свищов, за доставка и постройка на разни уреди, плаващи и земни влѣгатели, инсталации, машини, плаващи съдове, понтони, шалани и др. подобни; за доставка и постройка на кораби за Българското рѣчно плаване и доплащане на ферибоота 82.410.883 л.
- б) за откупуване на 700 акции от Българското търговско параходно д-во — Варна. 7.000.000 „
- в) за плащане на анюитетите за 1941 г. по заема от 170.000.000 л., сключен за доставка на кораби за Българското рѣчно плаване. 4.900.964 „
- г) за изплащане анюитетите за 1941 г. по заема от 30.000.000 л., сключен за постройка на ферибоота Русе—Гюргево 3.421.356 „
- д) за изплащане на анюитетите за 1941 г. на заема от 23.235.162 л., сключен за изплащане на стари, дължими от държавата субсидии на Българското търговско параходно дружество 2.266.797 „

или общо . . . 100.000.000 л.

Сумата 82.410.883 л., по буква „а“ на този членъ се разпределя съ постановление на Министерския съветъ, по докладъ на министра на железниците, пощитъ, телеграфитъ и телефонитъ, съобразно сключенитъ договори и ангажиранитъ суми за разнитъ строежи и доставки.

Чл. 6. Министерскиятъ съветъ опредѣля кои отъ означенитъ въ чл. 5 доставки или постройки да се извършатъ по реда на чл. 120а отъ закона за бюджета, отчетността и предприятията.

Чл. 7. Необходимитъ кредити за изплащане лихвитъ и погашенията на този заемъ се предвиждатъ ежегодно въ бюджета на държавата — по държавнитъ дългове.

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които г-да народни представители приематъ на първо четене законопроекта за сключване заемъ, въ размѣръ на 100.000.000 л., при Българската народна банка, отъ Главната дирекция на държавнитъ и на гарантиранитъ отъ държавата дългове, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Министъръ Добри Божиловъ: Моля, по спешностъ, законопроектътъ да се приеме и на второ четене.

Председателстващъ Никола Захариевъ: Г-нъ министърътъ на финанситъ предлага, законопроектътъ да се приеме по спешностъ и на второ четене. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г-на докладчика да докладва законопроекта.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за сключване на заемъ, въ размѣръ на 100.000.000 л., при Българската народна банка, отъ Главната дирекция на държавнитъ и на гарантиранитъ отъ държавата дългове.

Чл. 1. Разрешава се на Главната дирекция на държавнитъ и на гарантиранитъ отъ държавата дългове да сключи, а на Българската народна банка да отпусне на казаната дирекция, заемъ, въ размѣръ на 100.000.000 л., за нуждитъ на Дирекцията на воднитъ съобщения и Българското рѣчно плаване при Главната дирекция на железниците и пристанищата (Чл. 43 отъ закона за уредба и управление на българскитъ държавни железници и пристанища).

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ заглавието и чл. 1, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„Чл. 2. Българската народна банка ще внася на Главната дирекция на железниците и пристанищата, при поискване отъ нея, въ зависимостъ отъ нуждитъ ѝ, отдѣлни частични суми, закрѣпени въ милиони лева, до размѣра на пълната сума на заема.

Последната частична вноска трѣбва да се изтегли найкъсно до 31 октомврий 1942 г.“

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„Чл. 3. Годишната лихва на заема е 5 1/2%, платима шестмесечно, върху частичнитъ суми, отъ деня на получаването имъ, и върху цѣлия заемъ.“

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ чл. 3, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„Чл. 4. Изтегленитъ частични суми, при последно допустимо теглене не покъсно отъ 31 октомврий 1942 г., увеличени съ изтеклитъ лихви, се превръщатъ на 1 ноемврий 1942 г. въ анюитетенъ заемъ при 5 1/2% годишна лихва, платимъ въ срокъ отъ двадесетъ години, на равни шестмесечни вноски, съдържащи лихви и погашения, съ падежи 1 май и 1 ноемврий всѣка година; падежътъ на първата шестмесечна вноска е 1 май 1943 г.“

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ чл. 4, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„Чл. 5. Чистото произведение на заема ще се употреби:

а) за постройка на пристанища въ Силистра, Ломъ, Балчикъ и Каварна, за разширение на пристанище Свищовъ, за доставка и постройка на разни уреди, плаващи и земни вдигатели, инсталации, машини, плаващи съдове, понтони, шалани и др. подобни; за доставка и постройка на кораби за Българското рѣчно плаване и доплащане на ферибоота 82.410.883 л.

б) за откупуване на 700 акции отъ Българското търговско параходно д-во — Варна 7.000.000 „

в) за плащане на анюитетитъ за 1941 г. по заема отъ 170.000.000 л., сключенъ за доставка на кораби за Българското рѣчно плаване 4.900.934 „

г) за изплащане анюитетитъ за 1941 г. по заема отъ 30.000.000 л., сключенъ за постройка на ферибоота Русе—Гюргево 3.421.356 „

д) за изплащане на анюитетитъ за 1941 г. на заема отъ 23.235.162 л., сключенъ за изплащане на стари, дължими отъ държавата, субсидии на Българското търговско параходно дружество 2.266.797 „

или общо 100.000.000 л.

Сумата 82.410.883 л. по буква „а“ на този членъ се разпределя съ постановление на Министерския съветъ, по докладъ на министра на железниците, пощитъ, телеграфитъ и телефонитъ, съобразно сключенитъ договори и ангажиранитъ суми за разнитъ строежи и доставки.

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ чл. 5, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„Чл. 6. Министерскиятъ съветъ опредѣля, кои отъ означенитъ въ чл. 5 доставки или постройки да се извършатъ по реда на чл. 120а отъ закона за бюджета, отчетността и предприятията.“

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ чл. 6, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Георги Липовански: (Чете)

„Чл. 7. Необходимитъ кредити за изплащане лихвитъ и погашенията на този заемъ се предвиждатъ ежегодно въ бюджета на държавата — по държавнитъ дългове.“

Председателстващъ Никола Захариевъ: Които приематъ чл. 7, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Законопроектътъ е приетъ окончателно на второ четене.

Пристъпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ:

Първо четене на законопроекта за откупуване акции отъ Българското търговско параходно дружество.

Иванъ В. Петровъ: Г-не председателю! Азъ бихъ молилъ този законопроектъ да се отложи за друго заседание, тъй като мотивитъ къмъ него сж много малки, а въпроситъ, които се повдигатъ въ връзка съ него, сж много и сж свързани, бихъ казалъ, съ нашето стопанство и отношението на държавата къмъ това стопанство, къмъ частната собственостъ и редъ други деликатни въпроси. Недейте въ този късенъ часъ да се разглежда такъвъ важенъ законопроектъ. Азъ съмъ записанъ по него, но книгата си ги нѣмамъ тукъ, защото не можехъ да допуща, че ще се почне неговото разглеждане.

Председателстващъ Никола Захариевъ: Има думата г-нъ министърътъ на железниците, пощитъ и телеграфитъ.

Министъръ Иванъ Горановъ: Г-да народни представители! Законопроектътъ се готви много отдавна и даже има упрѣци, че е закѣснѣлъ, затуй ще моля да почнемъ да го разглеждаме, и ако не можемъ да приключимъ дебатитъ въ днешното заседание, можемъ да ги продължимъ другъ денъ. Ще трѣбва да почнемъ сега, защото имаме работъ съ бюджета и ще трѣбва да се изчисти дневниятъ редъ. Затуй моля да се почнатъ дебатитъ по законопроекта, независимо отъ това, че времето е напреднало.

Председателстващ Никола Захариев: Г-да народни представители! Понеже законопроектът е известен и сте го чели всички, моля да се съгласите да се прочетат само мотивите към него, а текстът на самия законопроект да се счита за прочетен.

Които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г-на докладчика да прочете мотивите към законопроекта.

Докладчик Гето Кръстев: (Чете)

„МОТИВИ

към законопроекта за откупуване акции от Българското търговско параходно дружество.

Г-да народни представители! Българското търговско параходно дружество в Варна е основано като акционерно дружество, с участие на българската държава. Основният му капитал се състои от 3672 акции, от които държавата притежава 1250, а останалите 2422 акции са в притежание на частни акционери. Съгласно устава, акциите са поименни и безименни. Държавата е подпомагала това дружество, като всяка година е отпуснала субсидии, които през последните години, от 1934 година насетне, възлизаха редовно на повече от 20.000.000 л. годишно.

Поради големата конкуренция, която съществува в нормални времена в световната търговия по моретата, чисто търговската акционерна форма и участието на частната инициатива в морските транспортни предприятия има значителни преимущества. Обаче поради големото значение, което Българското търговско параходно дружество, като единствено българско морско транспортно предприятие, има за българското стопанство, особено в времената, които понастоящем светът преживява, се налага едно по-голямо участие на държавата в ръководството му, което може да се получи само чрез увеличаване числото на притежаваните от държавата акции.

Вследствие на това, моля, г-да народни представители, да разгледате и гласувате тук приложения законопроект за откупуване акции от Българското търговско параходно дружество.

Министър на железниците, пощите и телеграфите:

Д-р Ив. Горанов

(Ето текстът на законопроекта:

ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за откупуване акции на Българското търговско параходно дружество.

Чл. 1. Българската държава откупува чрез Министерството на железниците, пощите и телеграфите 700 акции на Българското търговско параходно дружество в гр. Варна, от собствениците им.

Чл. 2. Министерството на железниците, пощите и телеграфите, чрез публикация в „Държавен вестник“, поканва собствениците на акции в седмодневен срок, считан от деня на публикацията, да продадат на държавата акциите си от Българското търговско параходно дружество, срещу заплащане 10.000 л. за всяка акция.

Чл. 3. В случай че не се явят желаещи акционери да продават акциите си в дадения срок, то Министерството на железниците, пощите и телеграфите откупува принудително цялото количество от 700 акции, или необходимия остатък за допълване броя 700.

Чл. 4. Принудителното изкупуване се извършва по следния ред:

а) от собствениците на поименни акции, които притежават петдесет и повече акции.

Изкупуването се извършва пропорционално на броя акции, които тези собственици са притежавали към датата на общото редовно годишно събрание на дружеството, състояло се на 20 март 1940 г. в гр. Варна.

Всёко прекъвяване на акции, след тази дата е без значение по отношение прилагането на настоящия закон;

б) в случай че не се допълни броят на откупените акции до 700, Министерството на железниците, пощите и телеграфите може да откупи безименни акции, за да се изпълни остатъкът.

Всички откупени принудително акции, независимо от обстоятелството, дали са предадени или не от собствениците им на държавата, се обезсилват от момента на депозиране стойността, съгласно чл. 5 от настоящия закон, като Министерството на железниците, пощите и телеграфите издава вместо тях нови акции.

Чл. 5. Министерството на железниците, пощите и телеграфите, едновременно с определянето на акциите, които откупила принудително, депозира в Българската народна банка на разположение за получаване от правоимащите акционери стойността на тези акции по 10.000 л. за една акция.

Чл. 6. Със депозиране стойността в Българската народна банка, съгласно предшествувания член, държавата става собственица на тези акции и упражнява всички права на такава.

Държавата участва в общото събрание на акционерите на дружеството при вземане на всички решения съвместно с акциите и има толкова гласа, колкото съответствуват на числото на акциите й.

Чл. 7. Членовете на управителния съвет, без директора на дружеството, се избират половината от частните акционери, а другата половина се назначава от министъра на железниците, пощите и телеграфите.

Директорът на дружеството се назначава от министъра на железниците, пощите и телеграфите. Той е по право член на управителния съвет и участва в вземане на всички решения на същия съвет наравно с останалите членове.

Всёки един от членовете на управителния съвет, назначени от министъра на железниците, пощите и телеграфите, има право, когато намери за нужно, да свика управителния съвет и общото събрание.

Държавата не участва при избиране на членове на управителния и проврителен съвети.

Чл. 8. Проврителният съвет на дружеството се състои от трима действителни членове и двама заместници. Един действителен член и един заместник се избират от частните акционери, а двамата действителни и вторият заместник се назначават от министъра на железниците, пощите и телеграфите.

Чл. 9. Недоволните акционери от предложената цена, могат да поискат в едномесечен срок от съобщението до тях за извършения, съгласно чл. 5 от настоящия закон, депозит на стойността на акциите, да се извърши оценка от комисия.

Оценката се извършва, в такъв случай, от комисия, назначена от Министерството на железниците, пощите и телеграфите, в състав: един представител на Министерството на железниците, пощите и телеграфите — за председател, две вещи лица, определени от същото министерство, и две вещи лица, посочени от недоволния акционер в жалбата. Комисията взема решението си по висшегласие.

Чл. 10. Комисията извършва оценката на откупените принудително акции, като има предвид:

а) сръдната пазарна стойност на акциите към 20 март 1940 г.;

б) покупната цена, по която акционерът ги е закупил;

в) размярът на дивидента, който може да се плаща, съгласно чл. 44, буква „д“, от устава на дружеството, на една акция.

Комисията може, за определяне цената на една акция, да вземе под внимание стойността на цялия дружествен актив и пасив, само при условие, че ще вземе въ съображение и размяра на субсидиите, които държавата досега е отпуснала на дружеството.

Решението на комисията ползва и държавата, ако въ него се поставя оценка по-ниска от депозираната въ Българската народна банка. Акционерът, който обжалва предложената сума, не може да я изтегли, докато решението на комисията не влезе въ законна сила, освен ако представи гаранция.

Чл. 11. Срецу решението на комисията може да се подава жалба до Софийския областен съд, чрез Министерството на железниците, пощите и телеграфите, въ едномесечен срок от съобщението на комисията, че решението й е изготвено. Областният съд решава дѣлото най-късно въ двумесечен срок от постановяване жалбата въ съда. Последният може да си послужи съ нова експертиза от вещи лица, които при оценката са длъжни да се ръководят от постановленията на чл. 10 от настоящия закон.

Решението на Областния съд подлежи само на касационно обжалване пред Върховия касационен съд.

Чл. 12. Настоящият закон отменя постановленията на устава на Българското търговско параходно дружество и на договора за правоотношенията между държавата и Българското търговско параходно дружество, одобрен съ наредба-закон за одобрение договора за правоотношенията между държавата и Българското търговско параходно дружество, които му противоречат.

Председателстващ Никола Захариев: Има думата народният представител г-н Стоян Никифоров.

Стоян Никифоров: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Държейки сметка за вашето уморено внимание, аз ще се огранича само въ няколко бележки, които моля да бъдат добре разбрани, защото законопроекта, който днес ни се предлага да гласуваме, е извънредно много важен, принципен законопроект, който очертава онай политика, за която аз преди малко ви говорих — политика на външно отношение на държавата въ стопанския живот, надзор над частния капитал и отправление на стопанските нужди отъ името и за сметка на държавата.

Законопроектът за принудителното откупуване на акции отъ Параходното дружество е интересен отъ държавно, стопанско и правно гледище. Понеже аз се застъпвам да направя само няколко бележки, свеждам моята мисъл въ една похвала, че наистина управлението, въ изпълнение на задачите, които си поставя отъ името на идеологията на национализма, е отправило своята грижа да изведе една част, ако не изцѣло, отъ проявите на стопанския живот и да се вмѣси въ една стопанска инициатива, която досега се провеждаше отъ Българското търговско параходно дружество.

Инициативата на правителството е добре замислена и правилно отправена отъ държавно и стопанско гледище. Противъ тия две становища аз нѣмамъ нито една дума да кажа. Азъ сериозно обръщамъ вниманието на почетното народно представителство върху третото гледище, застъпено въ законопроекта, върху неговата правна същина, върху процедурата, по силата на която акциите на параходното дружество ще бъдатъ иззети, за да може държавата да получи мнозинство въ управата на Параходното дружество.

Г-да народни представители! Свеждамъ моята молба, категорично, ясно и конкретно, къмъ г-на министра на желѣзниците: непременно този законопроектъ, следъ като мине на първо четене — принципно азъ го одобрявамъ — да мине най-напредъ въ правосъдната комисия, тя да го прегледа отъ правно гледище, защото въ постановленията на тоя законопроектъ, отъ чл. 9 до 12 включително, се рушатъ всички правни норми, по които нашата държава досега се управлява и които изграждатъ и даватъ възможностъ за правилно разрешение на правните въпроси между две страни. Следъ това законопроекта да мине въ финансовата комисия и най-после въ комисията по Министерството на желѣзниците.

Г-да народни представители! Въ постановленията на законопроекта, които уреждатъ правната материя, по кой начинъ да се изкупятъ акциите на дружеството, е определена една процедура, която прави Народното събрание съдилище. Това въ никой случай не може и не бива да се допуска.

Министърътъ на желѣзниците, застаналъ върху принципа да се вмѣси въ упражнението на стопанските прояви на Параходното дружество, е длъженъ, въ изпълнение на установените правни норми, въ изпълнение на постановленията на конституцията, да изведе частната собственостъ по познати досега процедури. Чл. 67 отъ конституцията изрично повелява, че частната собственостъ е неприкосновена. Дерогация, отстъпление отъ този принципъ се прави въ чл. 68 отъ конституцията, по силата на който недвижимата собственостъ, полезна отъ държавно гледище, може да се отчужди по закона за отчуждаване за обществена полза, по специална процедура, установена въ закона. Министърътъ на желѣзниците по аналогия приема, че ако конституцията говори за недвижимата собственостъ, въ смисъла и въ случая, както тукъ, можемъ да приобщимъ постановленията на конституцията и къмъ движима собственостъ, каквато е случаятъ съ капитала, съ акциите. Азъ на тази концесия се подавамъ и съмъ съгласенъ да се приеме, че действително чл. 68 тълкувателно може да се приспособи и къмъ движима собственостъ, щомъ интересътъ на държавата повеляватъ това, съ огледъ на политиката и линията на политиката, която управлението следва. Но изземването на частната собственостъ, въ случая движима, не може въ никой случай да стане по друга процедура, освенъ по познатите досега правни норми, които уреждатъ тази материя. Министърътъ на желѣзниците отклонява тази процедура, отклонява всичките правни норми и учредява една специална процедура въ чл. 9 и последващите, противъ която процедура именно азъ се обявявамъ и която процедура моля въ комисията по Министерството на желѣзниците, респективно правосъдната комисия, да бъде на-

ложително измѣнена, като постановленията на чл. 9 и последващите се съгласуватъ съ установената вече традиция и съ установения вече начинъ на изземване на собствеността, принципътъ, легналъ въ конституцията.

Какво прави министърътъ на желѣзниците, г-да? Той учредява една процедура, по силата на която ние, народните представители, единъ политически институтъ, законодателна властъ, контролна властъ на управляващата властъ, се преобрѣщаме на съдии и разрешаваме спора между дветѣ страни, държавата и Параходното дружество, две контрагентни, две договарящи страни по единъ договоръ, и ние определяме цената на акцията. Защото министърътъ казва: „Г-да народни представители, приемете законопроекта. Ще платимъ по 10.000 л. на акция на Параходното дружество.“

Министъръ Иванъ Горановъ: Чл. 9 четохте ли?

Стоян Никифоровъ: Четохъ го. Всички членове четохъ. Ами, г-не министри, Вие ни поставяте на разрешение единъ материално-правенъ въпросъ, защото Вие фактически сте въ договоръ съ Параходното дружество. Всѣкакви правни въпроси, които сѫ отъ естество да породятъ състезания неприятели между две договарящи страни, трѣбва да отидатъ да се оправятъ по познатите правни норми, въ съдилищата. Защото, ако влѣземъ въ тълкуване, и разбирателство на Вашата теза, азъ Ви питамъ, защо, г-не министри, Вие искате отъ насъ, народните представители, да Ви послушаме и да Ви повѣрваме, че акциите на дружеството струватъ 10.000 л.? Ами преди Васъ министърътъ на желѣзниците г-нъ Аврамовъ — миналата година — внесе законопроекта, като искаше да изплати на акционерното дружество акцията по 5.000 л. Кого да вѣрваме — г-нъ Аврамовъ или Васъ?

Гето Кръстевъ: Сега сѫ по-ларжъ.

Нѣкой народенъ представител: Другъ искаше да се платятъ по 20.000 л.

Стоян Никифоровъ: Не можете, г-не министри, Вие тукъ да ни представяте доказателства, че действително акциите струватъ 10.000 л. Ние не можемъ да слушаме това. Ние сме политически институтъ и къмъ Васъ имаме доверие, принципно да Ви одобримъ една инициатива, едно мѣроприятие съ огледъ ползата на държавата. Одобряваме по принципъ откупуването на 700 акции. Откупите всичките акции, ще ви гласуваме до единъ. Но недейте ни прави съдии, да определяме, акцията да се плати по 10.000 л., защото ние имаме съвѣст и въ името на тая съвѣст трѣбва да отсѣдимъ. Вие ни убеждавате, че акцията струва 10.000 л., а азъ отъ друго мѣсто знамъ, че тя струва 25.000 л. Защо искате азъ, народниятъ представител, да се произнасямъ по единъ въпросъ и да нашѣрбявамъ съвѣстта си, като дамъ, може би, повече, ако действително акцията струва 5.000 л., както казваше г-нъ Аврамовъ, или пъкъ по-малко, ако струва 25.000 л., и да почувствавамъ угнетена съвѣстта си, като народенъ представител, а не като съдия, че съмъ иззелъ принудително чужда собственостъ и съмъ ощетилъ едната страна? Това не може. 10.000 л. ли струва акцията, 5.000 л. ли струва, 25.000 л. ли струва — оставете на съдилищата да се произнесатъ, защото за тази работа има установена правна процедура, има практика въ миналото, която ликвидира маса предприятия съ арбитражи. Отива се до съда. А съдътъ, който винаги е стоялъ на висотата на положението си, никога не е манкиралъ да изплати добросъвестно дълга си. Оставате доказателствата, които Вие ще ни представите, съдътъ да ги разглежда и обсъди, а не ние депутатите, политическите хора, да ставаме съдии и да съдимъ и обсъждаме, дали акцията струва 10.000 л. или повече. Г-не министри! Вие ни убеждавате и ни казвате: „Г-да народни представители! Гласувайте 10.000 л. за акция, защото, съгласно чл. 10, както казвате Вие — по моя преценка — тази е била срѣдната пазарна цена въ 1940 г. Ами азъ не съмъ съдия да Ви събирамъ доказателства, г-не министри. Азъ съмъ депутатъ. Азъ гласувамъ доверие Вамъ и на правителството — пакъ ще повтора — по принципни въпроси. Но защо ме карате Вие азъ да отивамъ да събирамъ данни, като народенъ представител, че срѣдната пазарна цена на акциите презъ 1940 г. е била по 10.000 л.? Защо ме карате Вие да събирамъ доказателства за покупната цена, по която акционерътъ ги е купилъ, като разсѣждавате Вие, че той ги е купилъ горедолу по 7-8.000 л.? Това не е въ моята функция на де-

путатъ. Азъ ще Ви посоча, че преди 3 години, когато министъръ на железницитѣ бѣше Тодоръ Кожухаровъ, Пенчо Семовъ, акционеръ въ дружеството, предложи на Министерския съветъ да продаде акциитѣ си по 8.000 л., а оттогава досега Параходното дружество купи три парахода, които струватъ повече отъ 150.000.000 л., и, следователно, цената на акциитѣ се е увеличила, понеже акциитѣ отговарятъ на актива на дружеството. Отъ 8.000 л., безспорно, тя е станала по-голяма. Защо ме карате, азъ, като депутатъ, да събирамъ тия данни? Азъ не съмъ съдия.

Като обсъждате въпроса, за да ни давате доказателства, че акцията струва 10.000 л., казвате, че дружеството не раздава дивиденди редовно — ерго — акцията не струва повече отъ 10.000 л., предполагаема сума пакъ отъ Васъ. Ами Вие знаете, че дивидентитѣ по изрична заповѣдъ не се раздаватъ, а се капитализиратъ, за да има пари да се купи инвентаръ, да се инвестира този капиталъ за нуждитѣ на дружеството. И най-сетне Вие идете да ни убеждавате още единъ пътъ, че 10.000 л. на акция сѣ достатъчни, защото казвате, отъ 1932 г. досега, държавата ежегодно дава на Параходното дружество по 20 милиона лева годишна субсидия — ерго, всички пари, които има дружеството, сѣ държавни. пари.

Екимъ Екимовъ: И преди 1932 г. пакъ даваше.

Стоянъ Никифоровъ: Тѣ сѣ били само проценти, колега. Не сѣ били по 20 милиона лева. Така е фактически. Субсидията, казвате Вие, която държавата дава на Параходното дружество, е напастена по начинъ да създава единъ капиталъ, който фактически е държавенъ капиталъ. Следователно, тия 10.000 л. сѣ достатъчни за акция. И тукъ, г-не министри, ме поставяте въ положението на съдия, защото има договоръ между държавата и Параходното дружество, въ който договоръ, чл. 15, изрично е казано, че държавата се задължава да плаща на Параходното дружество на преплувана мила еди каква си сума, която не може да надмине годишно 20 милиона лева. Значи, тая субсидия Вие не я давате даромъ, както поддържате тезата, а я давате срещу извършена работа отъ Параходното дружество, насочена отъ Васъ по заповѣдъ. Защо искате Вие отъ насъ, народнитѣ представители, да влизаме въ положение на съдии и да обсъждаме въпроса, субсидията даръ ли е на дружеството, или субсидията, въ изпълнение на чл. 15, е резултатъ на работа, извършена съгласно договора на преплувана мила? Пакъ ни поставяте въ положението на съдии, за да не знаемъ какво правимъ.

Г-да народни представители! Искамъ да бѣда добре разбиранъ, да нѣма абсолютно никакво недоумение. Азъ ще повторя, че отъ държавно и стопанско гледище законопроектътъ е прекрасно замисленъ, макаръ въ минатото да се искаше цѣлостното изземване, за да се етатизира предприятието. Сега Министерскиятъ съветъ е счелъ, че е полезно да се откупятъ 700 акции, за да има държавата болшинството акции въ едно акционерно дружество. Приемамъ. Надѣвамъ се, че и вие, които се движите по линията на новата стопанска управа, сте за изземване стопански инициативи въ рѣцетъ на държавата, за да бѣдатъ резултатни, ще приемете по принципъ тая инициатива, тия постановления на закона, които се съдържатъ въ предидущитѣ членове на чл. 9. Но когато се касасе въпросътъ до учредяване Народното събрание въ сѣтъ, до измѣнение на процедурата, до учредяване на единъ специаленъ сѣтъ, който по текста на закона всѣки гражданинъ, като го прочете, ще види, какъ главоломно сѣ обрънати правнитѣ норми, ще се съгласите съ менъ, че е абсолютно необходимо г-нъ министърътъ на железницитѣ да направи една декларация, че той въ комисията ще вземе грижата да оформи правната процедура, начина на изкупуване на тия акции по съществуващи правни норми и съобразно конституцията, т. е. да се заплати толкозъ, колкото действително струва една акция чрезъ установения редъ предъ сѣдилищата, което е и прочтено и достойно за едно управление.

Г-да народни представители! Моля ви да прочетете внимателно чл. 9 и последващитѣ — моля особено васъ, правницитѣ — и вие ще видите, че се учредява единъ съставъ на сѣтъ въ болшинството държавни чиновници, трима държавни чиновници срещу двама на предприятието. Принципътъ на справедливостта предварително е нарушенъ. Двама на двама и единъ върховенъ арбитъръ — това разбирамъ. Независимо отъ това вие вѣждате, че законопроектътъ вмѣнява на областния сѣтъ,

който ще разгледа дѣлото, да се съобрази съ ония постановления на чл. 10, въ които г-нъ министърътъ, респ. ние Камарата, ще заповѣдваме на сѣда какъ да процедира и какви доказателства да слуша. Това не може и не е бивало никога — Камарата да заповѣдва на сѣдебната властъ, на самостоятелна, друга властъ, по кой начинъ да процедира и какви доказателства да събира.

Петъръ Савовъ: Тия закони и тия процесуални норми, които сѣдътъ ще прилага, не сѣ ли създадени пакъ отъ Парламента? Значи, ние стоимъ надъ сѣдебната властъ и можемъ да командуваме надъ нея. Защо се безпокоите, че сѣдитѣ ще бѣдатъ пристрастни?

Стоянъ Никифоровъ: Азъ не се безпокоя, колега. Когато вие, като законодателна властъ, определите едно принципно становище, тамъ сте прави и сѣдътъ ще се подчини, но когато вие конкретно по даденъ законъ, само за случая, предпишете на сѣда по кой начинъ да събира доказателства и какви доказателства, тогава се нарушава всѣкаква правна норма и всѣкакво зачитане на сѣдебната властъ.

Петъръ Савовъ: Тия чиновници ще бѣдатъ на националната държава, на която Вие сте апологетъ. Защо се безпокоите, че тѣ ще бѣдатъ пристрастни?

Стоянъ Никифоровъ: Не се безпокоя, бе колега. Разберете ме добре: азъ искамъ законодателната властъ да зачете достойнството на сѣдебната властъ и да я остави да процедира така, както тя процедира по правнитѣ норми. Не можемъ ние да кажемъ на сѣдебната властъ: по този случай ти конкретно само така ще разсъждавашъ. Кѣде остана сѣдийската съвѣсть и кѣде е свободата на сѣда по всѣкакъвъ начинъ да събере доказателства отъ двѣтъ спорещи страни, за да се добере до истината и до правдата?

Бѣдете убедени, г-да народни представители, че държавата и респективно властѣта нѣма да загуби нищо, ако сѣдътъ намѣри, че акциитѣ струватъ не 8 или 10.000 л., а 15 или 20.000 л. Недейте — да употребя драстичния примѣръ — за нѣкакви си 100 или 200.000 л. да измѣняваме принципи, да се циганимъ и да учредяваме специални процедури, каквито утре ще ни дадатъ белега на лошо управление. И бѣдете внимателни, защото, ако ние утвърдимъ пътя, така да се каже, на своезволно правно процедиране, ние може би ще се намѣримъ въ твърде неизгодно положение утре, когато пакъ въ името на добрия принципъ на вмѣшателството на държавата нѣ ще пожелаемъ да се намѣсимъ и въ застрахователнитѣ дружества, ще пожелаемъ да се намѣсимъ и въ минитѣ богатства, защото богатствата подъ земята и надъ земята сѣ държавни и държавата има право утре да ги иземе за себе си. Ако се намѣри единъ министъръ на търговията и ви каже: да оценимъ акциитѣ на притежателитѣ на частни мини по 5 л., ...

Единъ народенъ представителъ: И много хубаво ще направи.

Стоянъ Никифоровъ: ... или пъкъ на застрахователнитѣ дружества по 2 л., какъ бихте процедирали, г-да народни представители? Азъ ви моля, настоятелно ви моля да не правите това. Нѣмамъ нито една акция въ това дружество, но моята правна съвѣсть бушува, когато виждамъ, че се изгражда една специална процедура, непозната въ нашитѣ правни норми, която процедура унищожава достойнството на другия принципъ — държавата по достоинство да се намѣси въ частния капиталъ, за да го иземе по справедливостъ и заплати по достоинство.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Лазаръ Поповъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Иванъ Петровъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Георги Тодоровъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателстваващ Никола Захариев: Има думата народният представител г-н Екимъ Екимовъ.

Екимъ Екимовъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Азъ съ особена радостъ излизамъ на трибуната по единъ тъй интересенъ и тъй важенъ за българското стопанство и за нашето народно корабоплаване въпросъ. И ще ми позволите този въпросъ азъ да не разгледамъ като правникъ, а да го разгледамъ както го познавамъ и да поставя на васъ моитъ преценки за едно правно отсѣждане и решаване.

Въ 1889 г. у насъ въ Варна се поражда голѣмата родолюбива идея да се създаде българско морско параходно дружество, нуждата отъ което по онова време е била извънредно много належаща. И шепа български родолюбци, достойни за времето си, а днесъ кичещи стопанската история на страната ни съ още по-достойни имена, поставятъ началото на това голѣмо национално дѣло. Пуща се подписка за записване на 2 милиона лева капиталъ, която подписка презъ 1892 г. можа да бѣде покрита само въ размѣръ на 1.468.000 л., разпредѣлени по акции, както следва: 156 акционери по една акция, 2/1 акционери отъ 2 до 5 акции, 37 акционери отъ 6 до 10 акции, 6 акционери по 10 акции, 6 акционери отъ 11 до 20 акции и 6 акционери съ по 21 акции — всичко 482 акционери, по професия търговци, чиновници, офицери, учители, все родолюбиви българи, които сѣ поставили началото на това параходно дружество. Тѣхното дѣло въ началото, при покупката на параходъ, е било посрещнато съ голѣмо недовѣрие, но благодарение на голѣмото родолюбие на Велико Христовъ въ Лондонъ, тѣхната първа сдѣлка въ покупка на параходъ е била осъществена.

Г-да народни представители! Позволете ми веднага да прескоча и да дойда на днешното положение, за да ви дамъ картината на това дружество, което отъ първия моментъ на съществуването си е било подъ моралната и материална грижа на държавата, въ какво състояние се намира то днесъ.

По официалния списъкъ отъ 14 декемврий 1939 г., днесъ акциитъ на Параходното дружество се разпредѣлятъ по следния начинъ: 118 акционери по една акция, отъ които 44 акционери не сѣ се интересували и не сѣ се явявали даже да получатъ дивидентитъ си; 20 акционери по две акции, петъ акционери по три акции, единъ акционеръ съ 4 акции, 10 акционери по 5 акции, двама акционери по 6 акции, двама акционери по 8 акции, 12 акционери по 10 акции, единъ акционеръ съ 12 акции, единъ акционеръ съ 20 акции, 2 акционери по 25 акции, 2 акционери по 35 акции, 1 акционеръ съ 207 акции, 1 акционеръ съ 1561 акции и държавата, чиято властъ не е престанала да съпѣлствува живота на Параходното дружество — съ 1250 акции. Ето това е картината днесъ на това народническо дѣло, началото на което се постави въ 1892 г.

Въ Параходното дружество, отъ основаването му до днесъ, непрестанно е имало борба, колкото може повече акции да се овладѣятъ отъ по-малко рѣще, за да могатъ, при условията на партизанството у насъ въ миналото, близкитъ до властѣта, до партията, която управлява, акционери да нагаждатъ своитъ работи въ Параходното дружество съ огледъ на своитъ лични интереси, дотолкова доколкото могатъ да направятъ това тамъ, споредъ слезата, която сѣ имали. Днесъ, обаче, работитъ въ това отношение стигнаха своя връхъ и, както чухте отъ даннитъ, които ви дадохъ, въ рѣцетъ само на единъ акционеръ има 1561 акции. Съ други думи, нѣма вече мѣсто за съревнование, Параходното дружество е въ рѣцетъ на единъ човѣкъ, който е въ съдружие съ държавата.

По каква цена и по какви пѣтица акциитъ на Параходното дружество се събраха постепенно въ нѣколко рѣще, а въ последно време въ рѣцетъ само на едно лице? Ще трѣбва да ви кажа, че номиналната стойностъ на акциитъ на Параходното дружество е 400 л. едната. Като почнете отъ преди Балканската война, тѣ сѣ се продавали по 200 л., по 500 л., по 700 л., по 1.500 л., по 2.500 л., по 3.000 л., по 5.000 л., а напоследѣтъ, за да се оформи група, може би и по 9.000 л. не знамъ дали нѣма и по 10.000 л. едната — не претендирамъ, че последнитъ цифри сѣ точни, защото нѣмамъ възможностъ да проверя.

Както казахъ, много отъ акционеритъ, за да не кажа по-голѣмата частъ отъ тѣхъ, бѣха влѣзли въ това голѣмо за времето си предприятие, което запази стойността си и до днесъ — забележете добре, благодарение

ние на моралната и материалната подкрепа на държавата — по съображения отъ чисто народнически характеръ и чрезъ малкото по брой акции, които купиха съ осѣжднитъ си срѣдства, търсѣха да намѣрѣтъ известна рента на вложения си капиталъ. Добре, но поради това, че въ процеса на развоѣ на дружеството акциитъ се централизираха въ нѣколко рѣще, много отъ акционеритъ съ по 5, 10, 20, 30 50 и 100 акции, които не образуваха групи на годишнитъ събрания на дружеството, не виждаха никаква рента на своя капиталъ и се видѣха принудени да продадатъ акциитъ си и да вложатъ паритъ си въ други обекти, отъ кждето да получатъ една по-добра рента. По този начинъ акциитъ на дружеството се събраха само въ нѣколко рѣще.

За да бѣда по-изчерпателенъ, ще ми позволите да ви кажа колко души пѣкъ непосредствено се интересуватъ отъ живота на дружеството. На последното общо годишно събрание на дружеството на 14 декемврий 1939 г. сѣ се явили: държавата съ 1.250 акции, единъ акционеръ съ 10 акции, 1 акционеръ съ 10 акции, 1 акционеръ съ 10 акции, 1 акционеръ съ 10 акции, 1 акционеръ съ 25 акции, 1 акционеръ съ 25 акции, 1 акционеръ съ 35 акции, 1 акционеръ съ 5 акции, 1 акционеръ съ 20 акции, 1 акционеръ съ 207 акции, 1 акционеръ идва съ 10 акции и по пълномощие съ още 1561 акции и други още 4-5 акционери идватъ по пълномощие съ още по 10 акции, съ по 20 акции, съ по 30 акции и т. н. Ето какъвъ е билъ интересътъ върѣдъ акционеритъ къмъ живота на дружеството въ последното му общо годишно събрание.

Въ събранията на Параходното дружество е ставало дума за стойността на акциитъ. Нѣкои отъ акционеритъ сѣ искали чрезъ единъ вотъ на събранията да се увеличи стойността на акциитъ. Позволете ми да ви цитирамъ нѣщо отъ казаното въ разискванията, които сѣ станали въ събранията на дружеството на 23 февруарий 1936 г. Наистина, оттогава досега нѣщата се доста промѣниха, стойността на корабитъ е малко вече по-друга, но забележете, че по отношение продажбата на корабитъ, отъ основаването на дружеството до днесъ, държавата си е запазила правото да не могатъ параходнитъ да бѣдатъ продавани безъ нейното съгласие. Нѣкой-си г-нъ Попминковъ запиталъ, не може ли да се увеличи стойността на акциитъ, която е 400 л., и председателътъ на управителния съветъ, тогава г-нъ Грековъ, му отговорилъ, че това нѣщо не може да стане, че и по рано е поставянъ на разискване въпросътъ за увеличаване стойността на акциитъ, но работата е срѣщала затруднения и по отношение на валоризацията, която ние не сме възприели, и че ако това стане, ще трѣбва да се увеличи извънредно много и безъ туй обезценената стойностъ на параходнитъ „България“ и „Царъ Фердинандъ“. Това е отбелязано въ протокола на извънредното общо събрание на Параходното дружество отъ 23 февруарий 1936 г.

Сега, г-да народни представители, позволете ми да ви изтъкна каква е била помощта, която държавата е дала на Параходното дружество. Отъ 1908 г. насамъ държавата, подъ формата на субвенции, почва да внася първоначално по половинъ милионъ лева годишно — ще си служа съ кръгли цифри — за да стигне въ 1928 г. до 15 милиона лева, а отъ 1934 г. насамъ — по 20 милиона лева годишно. Вѣрно е, че тѣзи субвенции се даваха отъ държавата, за да може дружеството да поддържа установени рейси, които държавната политика, отразена въ нейното стопанство, смѣташе, че трѣбва да се поддържатъ. Азъ трѣбва да ви кажа, че за нашето корабоплаване може би нѣма други рейси, освенъ тия, които Параходното дружество поддържа въ тоя моментъ. Това е каботажътъ, това сѣ линиитъ Египетъ, Пирея, Марсилия и Хамбургъ. Значи, държавата, за да се поддържатъ тия единствени линии, даваше ежегодно субвенции на Параходното дружество. Дружеството съ своя инвентаръ бѣше много скѣпо и много ценно за държавата и затова тя гледаше на него отъ чисто национална гледна точка. И азъ моля уважаемитъ колеги, които иматъ тая щастлива възможностъ да прелистятъ страницитъ на нашата конституция и на нашата юриспруденция, да преценятъ това, което ще имъ кажа.

Азъ ще моля да обърнете внимание на чл. 22 отъ договора, сключенъ между държавата и дружеството, който съществува, ако се не лъжа, до 1931 г. Въ тоя членъ ние четемъ следното постановление: (Чете) „Държавата поема, до изтичането на предвидения въ чл. 29 отъ настоящия договоръ срокъ“ — т. е. до изтичането срока на договора — „въ своя тежестъ всички морски рискове за които дружеството плаща премии, като заплати въ

такъв случай разликата между стойността на вредител и събранител до този момент премии от всички осигурени параходи.

Срещу тази осигуровка дружеството внася премиите, определени съответно класа и възрастта на всеки кораб и съгласно правилата на застрахователното дружество „Английски Ллойд“.

Уважаеми, г-да народни представители, съществува едно голямо застрахователно дружество „Английски Ллойд“, което същевременно има и това морско право да дава свобода на даден кораб, съгледъ на неговата годност, да пътува или не. Това дружество си има свои застрахователни тарифи. Много от рано параходител на Българското параходно дружество сж бивали застраховани предъ това английско дружество „Английски Ллойд“. Впоследствие, обаче, за да не отидат тѣзи пари въ чужбина и да не се ползува от тѣх чуждо на българското стопанство дружество, държавата възприема този текст въ договора и става тя застраховател на параходител, като на нея, по силата на договора, се внасят въ Българската земеделска банка съответнител застрахователни премии. Това се вижда от баланса на самото дружество. Които могат да преценяватъ, балансъ, ще видятъ това по статистическата смѣтка извънъ баланса на активител и пасивител.

И така, отъ съединението за резултатната дейност на дружеството, ние виждаме, че до 1928 г. се е насъбрала, при гаранция риска отъ страна на държавата, сумата 40.451.039 л. По съгласие се купуватъ отъ тая сума корабител „Евдокия“ и „Бургасъ“. Азъ не съмъ правител, но смѣтамъ, че държавата, носейки риска за корабител, е поела единъ активъ отъ тѣзи премии отъ 40.000.000 л. и има вече въ Параходното дружество подъ свое знаме, макаръ и не на свое име, но фактически въ своя собственостъ, два парахода. Тая премия, тая застраховка не прекъсва до 1928 г.; тя продължава и въ бъдеще. И въ единъ събрание на дружеството се решава, че тази система на застраховка на корабител на Параходното дружество се прекратява и сумата минава вече къмъ фонда „Застраховка на параходител“.

Ще трѣбва да ви цитирамъ какви мнения сж изказани по този поводъ. Въ едно отъ годишнител събрания, когато е билъ поставенъ на преценка тоя въпросъ, инж. Богданъ Къневъ, който въ този моментъ е на служба въ Дирекцията на воднител съобщения и който бѣше и акционеръ въ Параходното дружество съ една малка група отъ акции, казва: „По принципъ фондътъ „Осигуровка на дружественител параходи“ не може да се счита като разполагаемъ капиталъ на дружеството, тъй като той трѣбва да служи за покриване загубител отъ евентуални корабокрушения“.

Съ протоколъ отъ 23 февруарий 1936 г. се решава, остатъкътъ по този фондъ, отъ около 9 милиона лева, да се отнесе къмъ фондвата смѣтка, като се казва: „Наличността на фонда „Осигуровка на дружественител параходи“ къмъ 31 декември 1935 г., събрана по силата на чл. 22 отъ договора на държавата съ дружеството отъ 1929 г., се отнася къмъ фонда „Осигуровка на дружественител параходи“, за които е речъ въ алинея четвърта на този членъ“.

Тукъ азъ си задавамъ въпроса: кой бѣше този делегатъ на държавата, кой бѣше този правителственъ делегатъ — ако азъ съмъ на кривъ пътъ, коригирайте ме — който позволи тѣзи милиони да се отнесатъ въ баланса на Параходното дружество, когато до тази дата ние имаме договоръ, по силата на който тѣ сж единъ видъ гаранция даже и за цѣлата загуба на параходи? И текстътъ на чл. 22 отъ договора впоследствие е подсиленъ съ една нова алинея, която казва: „Отговорността на държавата се отнася и за случаи, когато вредата произтича отъ грѣшка на корабоначалника, лицата отъ екипажа или пилота, когато такъвъ се намира на борда на кораба“. Въ всички случаи държавата носи риска. Тя го носи, защото дружеството е нейна скѣпа рожба, тя бѣше надъ него ежедневно съ своител морални и материални сили, съ които тя разполагаше. И азъ съмъ свидетел, когато параходътъ „Варна“ бѣ потопенъ въ турски води отъ единъ грѣцки параходъ, какви голѣми усилия се положиха, направи се даже дипломатически въпросъ, да бѣде въстановена неговата стойностъ и грѣцител възстановиха стойността на този корабъ.

Уважаеми, г-да народни представители, азъ пакъ ви казвамъ: не съмъ правител и оставямъ на легитимъ си правител, като компетентни, да сждатъ по-нататъкъ Съ откупуването на Параходното дружество ние ще възстановимъ фактически собствеността на държавата върху

едно нейно дѣло. Защото, както виждате отъ набранител суми съ милиони за застраховка и отъ субсидиител, които, макаръ и по договоръ, се даваха, държавата е крепила и крепи въ този моментъ това скѣпо ней Параходно дружество. И азъ не зная дали днесъ, въ времена на такава силна намѣса отъ страна на държавата въ много области, е позволено въ едно такова голѣмо стопанско предприятие държавата да дѣли мегданъ само съ единъ акционеръ, а другител да присѣтствуватъ само проформа. Че действително е така, азъ ще ви изтъкна много фразирани печални случаи отъ последно време.

Не зная дали на мнозина отъ васъ е познато името на единъ господинъ, Коста Качевъ, отъ Бургасъ, който миналата година сервира на всички ни въ куинител тукъ едно изложение противъ Параходното дружество и същевременно подканваше да го етатизираме, да го откупимъ. Този господинъ Коста Качевъ води дълъа словесна и писмена борба. И днесъ, за наше голѣмо съжаление — а може би и не — тоя господинъ е членъ въ упраздителния съветъ на Параходното дружество. На последното годишно събрание на дружеството Коста Качевъ се явява съ 10 акции, а по пълномощие съ още 24 акции, или всичко съ 34 акции. Днесъ въ нашител кутии тукъ бѣше пустнато едно изложение, въ което се изнасяше този тягостенъ фактел и още други нѣкои порядки въ работител на Параходното дружество.

Азъ съмъ сигуренъ, че вие ще гласувате настоящия законопроектъ, защото Българското акционерно параходно дружество е едно народно дѣло, е едно народно създаване, което въ началото бѣше въ рѣцетел на 480 души добри българи, а днесъ е дошло до положението да бѣде въ рѣцетел проформа на 198 души акционери, а въ същностъ само на единъ акционеръ. Моител дълбоки почитания къмъ всички стопански дейци въ нашата страна и къмъ лицата, които иматъ голѣмъ дѣлъ на участие съ капиталъ въ Параходното дружество, но тѣзи господа трѣбва да се считатъ съ времето днесъ. Тѣ трѣбва да ни освободятъ отъ задължението да търсимъ конституционни и правни норми за прокарването на този законъ и да оставятъ, по повеля на съвѣстта и по повеля на настроението и разбирането на българския народъ, това голѣмо дѣло да стане напълно държавно. Азъ съмъ привърженикъ на превръщането на дружеството въ напълно държавно, но не на тази база на откупуване акциител, която е посочена въ законопроекта, по 10.000 л. едната, защото отъ това, което ви изнесохъ, се вижда, че съ едно такова постановление въ законопроекта ние ще узаконимъ една спекула: акции, купени по 2, 3, 4, 5 хиляди лева, да ги платимъ по 10.000 л. — 100% повече. Нека да откупимъ това голѣмо национално стопанско дѣло за нашата страна, за да може българскиятъ трибагеникъ съ още по-голѣма тържественостъ, съ герба на българската държава, развѣщащъ се по бѣлител води на Дунава, да пропори съ сѣщия гербъ водител на всички въ утрешния день свободни за нашата търговия морета и да отидемъ на по-голѣми пазари, отъ какѣто да добиемъ по-голѣмо благополучие за нашето стопанство и за нашата търговия.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Деянъ Деяновъ.

Деянъ Деяновъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Азъ мисля, че много отъ нашител разисквания биха се спестили тукъ, въ Народното събрание, ако мотивител къмъ тоя законопроектъ, който разглеждаме, бѣха малко по-подробни, ако се дадѣше повече фактически материалъ на народното представителство, за да може по съвѣстъ да се произнесе по предлагания законопроектъ.

Г-да народни представители! Въ самител мотиви къмъ законопроекта се казва, че най-подходящата форма за тоя родъ работа е акционерната форма. Това се подчертава особено. Но отъ друга страна се казва, че въ зрѣмена като днешнител за предпочитане е акциител на Търговското параходно дружество да бѣдатъ въ рѣцетел на държавата. Ако г-нъ министърътъ на желѣзницител бѣше ни пояснител какви трудности е срещналъ той, когато е пожелалъ нѣщо отъ Търговското параходно дружество, какво желание на министра това дружество не е изпълнило, особено като се има предвидъ, че то е въ договорни отношения съ държавата, тогава лесно бихме разбрали, защо за държавата се налага да се направи едно изземване, тъй да се каже, на акциител на това дружество, едно принудително отчуждение, да се отклони отъ общия принципъ, че частната собственостъ е неприкосновена, специално движимата собственостъ. Защото, г-да народни представители, всеизвестно е, нѣма нужда да бѣде чо-

вѣкъ юристъ, за да знае — животътъ въ това отношение дава много примѣри — че конституционниятъ принципъ за неприкосновеността на собствеността търпи изключения, но това се отнася само до недвижимата собственост. Както знаете, отчуждения за държавна и обществена полза на недвижими имоти ставатъ и — забележете още — че когато става такова отчуждение, тъкмо защото е едно изключение отъ общия принципъ, за гаранция, че това отчуждение ще бѣде справедливо, дадено е право на оная, който е недоволенъ отъ това отчуждение, да се отнесе до сѣдилищата, тамъ да получи еквивалента на онова, което му се взема. Държавата отчуждава, а сѣдилищата определятъ цената. Но това, както казахъ, се отнася до недвижимата собственост.

Въ дадения случай се прави нѣщо друго: освенъ че има едно отклонение отъ принципа, прокаранъ въ конституцията, че частната собственост е неприкосновена — досега ние нѣмаме отчуждения на движима собственост — азъ смѣтамъ, доколкото на мене е позната тая материя, че за първи пътъ се внася такъвъ законопроектъ у насъ, принудително да се взема движима собственост. Ако, въпрѣки всичко, се налага това да стане по тоя начинъ, допустнато е, отъ друга страна, въ законопроекта нѣщо, което обикновено не се допушта. Въ законопроекта се казва, че акциитъ се изкупуватъ принудително по 10.000 л. едната и следъ това вече се предвижда процедурата за обжалване. За предпочитане е, ако изобщо можемъ да допустнемъ ние такова изкупуване на движима собственост, съ фактическия материалъ, съ който разполага г-нъ министрътъ на желѣзниците, той да каже на Народното събрание: тия акции струватъ толкова; по силата на тия сведения, на тия данни, които съмъ събралъ, тѣ струватъ 10.000 л. или струватъ 8.000 л. — вмѣсто, следъ като Народното събрание определи тѣхната цена чрезъ законъ, да се обжалва единъ законъ — нѣщо, което също така е пакъ уникумъ въ нашето законодателство — ...

Сирко Станчевъ: Нѣма го никѣде това нѣщо.

Деянъ Деяновъ: ... да отиде частното лице въ сѣдилищата да доказва, че оная цена, която Народното събрание даде за една акция ...

Сирко Станчевъ: Това е смѣшна работа.

Деянъ Деяновъ: ... не отговаря на действителната ѝ стойностъ, която е много голѣма. Азъ смѣтамъ, че наистина се е допустнато нѣщо, което изобщо го нѣма въ нашето законодателство.

Но, отъ друга страна, г-да народни представители, мене ми се чини, че ако държавата е съзрѣла нѣщо въ това параходно дружество, което не е редовно, то, по силата на това, че държавата изобщо контролира тоя родъ предприятия, би могла да засили своя контролъ. Държавата, безъ да се намѣсва специално или да измѣства договорнитѣ отношения — защото и сега, доколкото зная азъ, държавата участвува въ управлението — тя може да засили своя контролъ. (Глътка)

Г-да народни представители! Не зная дали тази работа изобщо ви представлява интересъ. Когато приказвамъ, ...

Никола Василевъ: По сѣщия въпросъ споримъ. Извиняваме се.

Деянъ Деяновъ: ... азъ съмъ свикналъ да ме слушатъ. Ако нѣма кой да ме слуша, ще слѣза отъ тази трибуна.

Единъ народенъ представителъ: Ако може по-високо, за да чуваме.

Деянъ Деяновъ: Та, казвамъ, държавата има всичката възможностъ да се намѣсва въ управлението на параходното дружество и да го контролира. При дружеството има контроленъ съветъ и по моитѣ сведения, както въ управлението на дружеството, така и въ контролата на това дружество, държавата участвува по силата на договорнитѣ отношения, които има съ това дружество. Ако тоя контролъ е недостатъченъ, той може да бѣде засиленъ, защото навсѣкѣде, г-да народни представители, гдето се борави съ държавни и обществени суми, съ държавни и обществени материали, държавата има всичката възможностъ винаги да контролира и да спира онова, което не отговаря на нейнитѣ интереси или на интереситѣ на дружеството.

Г-да народни представители! Става дума, че държавата субсидирала Параходното дружество. За голѣмо съжаление, ние нѣмаме нарѣзка договора между държавата и Търговското параходно дружество, за да видимъ, защо се дава тая субсидия. Доколкото азъ зная тая работа — забележете, ние тукъ боравимъ повечко съ вѣроятности, отколкото съ факти, защото нѣмаме договора предъ себе си или пъкъ другъ фактически материалъ — на тая субсидия отговарятъ известни еквивалентни услуги, а може би по-голѣми, които Търговското параходно дружество дава на държавата. Еквивалентътъ на тая субсидия, доколкото азъ зная, сѣ известни услуги, които Търговското параходно дружество до днесъ дава на държавата въ изпълнение на задълженията, които е поело къмъ държавата по силата на тоя договоръ. И това пакъ е единъ въпросъ на провѣрка, въпросъ на данни, които може да ни даде г-нъ министрътъ на желѣзницитѣ. Доколкото азъ зная, услугитѣ сѣ много по-голѣми, отколкото е тая субсидия, която се дава на параходното дружество. Установяватъ се известни рейси, които сѣ въ интереса на държавата, плаща се нѣщо на мѣся, което не отговаря на фактическото положение, защото струва повече, отколкото държавата плаща.

Изобщо, г-да народни представители, има много фактически материалъ, който не е известенъ на народното представителство. Азъ само ви казвамъ какво зная, но азъ го зная непровѣрено. Обикновено се приказва съ провѣрени данни. На менъ ще ми позволите тукъ да кажа тия работи, които зная, защото ние сме — азъ за себе си казвамъ — малко нѣкакси изненадани отъ тоя законопроектъ.

Азъ взехъ думата да кажа своето мнение по този законопроектъ като правникъ, безъ особено много да познавамъ стопанската страна на тая работа. Г-нъ Никифоровъ, който говори преди менъ, изказа тукъ една фраза, която той не поясни, не даде достатъчно материалъ, за да я обоснове. Той каза, че законопроектътъ е прекрасно замисленъ. Твърде е възможно. Това е въпросъ на данни. Това е въпросъ на преценка на даденъ фактически материалъ, който подлежи на провѣрка и на преценка. Тоя фактически материалъ, обаче, ние то нѣмаме. Азъ се спирамъ и разглеждамъ специално правната страна на въпроса и намирамъ, г-да народни представители, че отъ правно гледище не бива по тоя начинъ да се постѣпва съ Параходното дружество. Ако ни се изтъкнатъ особени причини, които налагатъ да гласуваме този законопроектъ, нека тръгнемъ по оная процедура, както казваше и г-нъ Никифоровъ съ право, която предвижда нашиятъ законъ — да отидемъ въ сѣдилището. Ние, българскиятъ Парламентъ, не може да дезавуираме компетентната властъ, каквато е сѣдебната властъ. (Ржкоплѣскания) Тя е равна на нашата властъ, тя е отдѣлна властъ, и ние не можемъ отъ тукъ да предписваме на сѣда, той да подлага на преценка единъ законъ, вещи лица да дойдатъ да установятъ, че онова, което е установило Народното събрание, именно цената, която то е дало на акциитъ, не отговаря на действителната ѝ стойностъ.

Независимо отъ това, г-да народни представители, даже да допустнемъ, че по този начинъ можемъ да процедираме, не разбирамъ какъ е възможно да се каже: две вещи лица отъ държавата, две вещи лица отъ параходното дружество и суперъ-арбитрь, назначенъ пакъ отъ държавата, съ което представителитѣ на държавата ставатъ трима. Това е нередовно, г-да народни представители. Изобщо, когато се прибѣгва до арбитрь, винаги се предоставя на вещитѣ лица, на арбитритѣ, да избератъ своя суперъ-арбитрь. Той не може да бѣде наложенъ. Или ще има справедливостъ въ нашето решение, или ще кажемъ, че отъ тукъ декретираме цената на акциитѣ. По-добре е да си остане цената на акциитѣ, както е въ закона, отколкото да я балотираме, отколкото да предоставимъ на вещи лица, запознати или незапознати добре съ фактическия материалъ, да ни кажатъ по каква цена трѣбва да бждатъ иззети тия акции.

Изобщо намирамъ, че този законопроектъ, безъ оня фактически материалъ, който е необходимъ, би трѣбвало най-малкото както казваше и г-нъ Никифоровъ, да мине презъ комисии, тѣ да го преценятъ, и тогава да дойде на разискване въ Народното събрание. А най-малкото, бихъ казалъ, той трѣбва да отиде въ комисията по Министерството на желѣзницитѣ, където ще присъствува и министрътъ на желѣзницитѣ, който ще ни даде тоя фактически материалъ, и тогава ние по съвѣстъ и съ пълно познаване на въпроса ще можемъ да се произнесемъ по законопроекта.

Иначе ще изпаднемъ въ една голѣма грѣшка, каквато до дѣнь днешенъ Народното събрание не е допустнало. (Рѣкопѣлѣскания)

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Иванъ Василевъ Петровъ.

Иванъ В. Петровъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Азъ съжالياмъ, че такова малко число народни представители присѣствуватъ при разглеждането на единъ толкова интересенъ и извънредно важенъ законопроектъ. Той е интересенъ и важенъ не само поради това, защото се засѣга правото на държавата да интервенира въ стопанството по реда, по който се предвижда тукъ, но той е интересенъ, г-да народни представители, и поради обекта, който се засѣга — Българското параходно дружество. Ние нѣмаме Богъ знае колко параходни дружества. Това е единственото параходно дружество, което е създадено у насъ. Азъ съмъ убеденъ, че всичко, което е плодъ на българската стопанска действителностъ днесъ, не е изградено възъ основа само на хищничество, на грабежъ, не е плодъ само на кражби, а е изградено съ умение, съ трудъ, съ икономии, съ вещина. И тамъ, където виждаме нѣщо изградено, ние трѣбва да го похвалимъ, ние съ него трѣбва да се гордѣмъ, защото нищо по-лесно нѣма отъ това, когато видимъ, че нѣкъде е изградено нѣщо — фабриченъ коминъ ли е то, параходно дружество ли е то, каквото ще да бѣде изградено въ българската стопанска действителностъ — да вземемъ позата на демостеновци и да кажемъ: въ този коминъ, въ тия сгради, въ това ценно национално богатство, принадлежащи на X, на У или на нѣкой колективитетъ, азъ не виждамъ нищо друго, освенъ ограбенъ по различенъ начинъ народътъ, не виждамъ друго, освенъ грабежъ, който е въплѣтенъ въ това богатство. И тукъ за насъ да не важатъ никакви закони, а да важи повелята на възмутената съвѣсть, събудила се вече: дайте да експроприраме, дайте да го изземемъ! Нищо по-лесно отъ това.

Но азъ не очаквахъ, че въ тая Камара, която дойде преди всичко да оповести, да подчертае правомѣрността, законността, да подчертае, че ние сме една правова държава, да се взематъ такива пози и да се казва: за насъ конституцията, за насъ закони не съществуватъ, а само повелята на съвѣстьта!

Г-да народни представители! Най-малко съмъ ималъ азъ работа съ търговци и индустриалци, обаче вие сте ме чули отъ тая трибуна винаги да защитавамъ труда. Безразлично дали той е въ земедѣлието, дали той е въ индустрията, дали той е въ търговията, азъ съмъ го защищавалъ като националенъ трудъ, защото считамъ, че всичко, което се твори, се твори не съ приказки, а още по-малко съ приказки на млади хора тукъ, вземайки позитъ на прокурори и на раздавачи на блага, които може би най-малко сж допринесли въ нашата стопанска действителностъ. Азъ се прекланямъ предъ всѣки трудъ, и дотогава, докогато не е установено, че нѣщо е плодъ на грабежъ, езикътъ трѣбва да си прехане онзи, който ще изрече анатема противъ създателитъ на стопански блага. Много лесно е да се руши, г-да, много лесно е да се печели евтина слава! Азъ не съмъ тамъ, азъ съмъ се борилъ въ миналото съ демагогията. И мене ме учудва, че докато въ ония срѣди, които навремето мислѣха, че морето е до колѣне, които искаха да си играятъ съ стопанскитъ проблеми, днесъ азъ виждамъ у тѣхъ едно отрезвление — азъ зная тѣхнитъ представители въ Камарата следъ 1923 г. какви бѣха и какви ги виждаме днесъ тукъ, съвсемъ промѣнени — мене ме учудва, казвамъ, да виждамъ днесъ хора, които сж били въ миналото въ други срѣди, съ другъ манталитетъ, съ друго политическо възпитание, съ другъ мирогледъ, да взематъ тукъ пози на експроприатори, на хора, които не зачитатъ известни основни положения, на хора, за които задължителни норми не съществуватъ.

Г-да народни представители! Най-напредъ азъ трѣбва да порица начина, по който се внасятъ законопроектитъ. Важни законопроекти се внасятъ съ мотиви отъ 3-4 реда.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Г-нъ Петровъ! Вие не можете да порицавате. Говорете по законопроекта

Иванъ В. Петровъ: Г-не председателю! Народниятъ представител е тукъ да прецени и да се изказва, както намира за добре. Това негово право е осветено отъ конституцията.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Азъ Ви правя бележка: запазете тона.

Иванъ В. Петровъ: Вие запазете Вашия тонъ, когато ще говорите. Не желая Вие да ми четете нотации по какъвъ начинъ да се изказвамъ.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Не може тая велика мъченица (Сочи трибуната) да търпи какъвъ да е езикъ.

Иванъ В. Петровъ: Вие трѣбваше прѣвъ да дадете доказателство за търпимостъ. Отъ тукъ никой не ме е прекъсвалъ.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Щомъ не спазвате правилника, азъ имамъ власт. Азъ съмъ суверененъ.

Иванъ В. Петровъ: Кой Ви е казалъ това нѣщо?

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Азъ Ви го казвамъ.

Иванъ В. Петровъ: Вие нѣмате повече власт, отколкото Ви дава конституцията. Кой Ви е казалъ, че имате суверенно право? Какъ може така? Кой сте Вие да можете да дѣвате нотации? Вие не можете да правите това! (Оживление) Само тогава, когато не спазвамъ правилника, когато го наруша . . .

Председателстваващъ Никола Захариевъ: (Звъни) Моля Ви се, нѣма да ме пререкавате!

Иванъ В. Петровъ: Вие ме пререкавате! Защо ме пререкавате? (Глъчка)

Председателстваващъ Никола Захариевъ: За Васъ е удоволствие това. (Шумъ)

Иванъ В. Петровъ: Г-да, азъ съжالياмъ за тия пререкания.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Вие пей давате за пререкания, но това удоволствие нѣмамъ намѣрение да Ви го създамъ.

Иванъ В. Петровъ: Вие като си търсите белята, ще си я намѣрите, азъ не оставамъ никому дълженъ. (Шумътъ продължава)

Председателстваващъ Никола Захариевъ: (Силно звъни) Моля Ви се.

Иванъ В. Петровъ: Вие знаете, че азъ отговарямъ и какво отговарямъ.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Г-нъ Петровъ! Нѣма да уплашите председателството съ това, че Вие можете да отговаряте. Щомъ се заканвате, ще Ви отнема думата.

Иванъ В. Петровъ: Не можете!

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Ще Ви я отнема!

Иванъ В. Петровъ: Не можете. Кой сте Вие? (Глъчката продължава)

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Отнемамъ Ви думата!

Иванъ В. Петровъ: Какъ ще ми отнемете думата!

Гето Кръстевъ: Парламентътъ ще му отнеме думата, а не Вие.

Иванъ В. Петровъ: Кой сте Вие, и въ името на какво ми отнемате думата? Има правилникъ, който казва въ какви случаи се отнема думата. (Оживление. Шумъ) Кой го кара да ме пресича! Какъ може така?

Председателстваващъ Никола Захариевъ: Азъ казахъ: щомъ Вие казвате . . .

Иванъ В. Петровъ: Вие искате да възкресите известни драми ли? Тая работа нѣма да я бѣде.

Председателстваващъ Никола Захариевъ: . . . че Вие сте имали езикъ и това и това щѣли сте да направите и т. н., ще Ви отнема думата.

Иванъ В. Петровъ: Не, имате грѣшка.

Нѣкой отъ народнитѣ представители: Иване бе, говори! Какво се занимавашъ съ тия работи! Най-малко на тебе прави честъ. (Глѣчката продължава. Голѣмъ шумъ)

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Силно звъни) Г-да народни представители! Вдигамъ заседанието. За следното заседание, което ще бѣде утре, 27 т. м., 15 ч., въ съгласие съ правителството, предлагамъ следния дневенъ редъ:
Одобрение на предложенията:

1. За разрешаване износа на нѣкои стоки.

2. За продължаване срока за обмитване дѣбилнитѣ екстракти, вложени въ номинални антрепозити въ градовете Габрово, Търново и Стара-Загора и въ реаленъ антрепозитъ на Българскитѣ публични влагалища въ градъ София.

Първо четене на законопроектитѣ:

3. За бюджета на държавата за 1941 бюджетна година (Продължение разискванията)

4. За разпространяване въ страната конската раса „Нониусъ“ и за учредяване военни депа за отглеждане млади кончета отъ расата „Нониусъ“ и други раси.

5. За измѣнение параграфъ единственъ отъ закона за измѣнение на чл. 10 отъ наредбата-законъ за изграждане на здравни домове въ селата и по-малкитѣ градове.

6. За откупуване акции отъ Българското търговско паракходно дружество (Продължение разискванията).

7. За измѣнение и допълнение на закона за устройството на сѣдилищата.

8. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ за колегиитѣ: Ямболска II, Омортагска, Ивайловградска, Ловешка I, Исперихска, Троянска, Трънска, Фердинандска I, Орѣховска II, Панагюрска, Ссфийска градска II, Пешерска II, Пльвенска III, Русенска градска I, Кулска, Пирдопска, Ловечка II, Ссфийска градска III и Новозагорска II.

9. Одобрение решенията на прошетарната комисия, взети въ заседанието ѝ на 13 декемврий 1940 г., протоколъ № 13.

Които одобряватъ предложения дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

(Вдигнато въ 22 ч. 50 м.)

Подпредседателъ: НИКОЛА ЗАХАРИЕВЪ

Секретари: { АЛЕКСАНДЪРЪ ЗАГОРОВЪ
АНГЕЛЪ ВЪЛЧЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: ДОНЧО ДУКОВЪ